

Estudi braquigràfic: les abreviatures
de la llengua catalana anteriors al
segle XIV.

*Litterarum radices amaras,
fructus dulces.*

(Ciceró, en Juli Rufí, *de fig. sent.* 19)¹

Marc Gibert Cortijo

Treball de Final de Grau
Any 2013/14

¹ LOMBARD, Jordi, *Aurea Dicta: paraules de l'antiga saviesa*, Barcelona: Fundació Bernat Metge, 2008.

Índex

1. Introducció	pàgs. 4-9
2. Les abreviatures de la llengua catalana dels segles XI, XII i XIII	pàg. 10
2.1 Sistemes abreviatius	pàg. 10
2.1.1 Abreviació per suspensió o apòcope	pàgs. 10-12
2.1.2 Abreviació per contracció o síncope	pàgs. 12-14
2.1.3 Abreviació per afèresi	pàg. 14
3. Signes abreviatius	pàg. 14
3.1 Signes genèrics	pàgs. 14-15
3.2 Signes amb significat propi o específic	pàgs. 15-17
3.3 Signes amb significat relatiu	pàgs. 17-18
3.4 Signes amb valor semàntic	pàgs. 18-20
3.5 Signes convencionals	pàgs. 20-21
4. Història de les abreviatures i dels diccionaris d'abreviacions	pàg. 21
4.1 Possibles causes que donen lloc a les abreviacions	pàgs. 21-23
4.2 Història de la Braquigrafia	pàgs. 24-26
5. Normes d'edició del diccionari d'abreviatures	pàgs. 27-28
5.1 Documents empleats per fer aquest diccionari	pàgs. 29-30
6. Diccionari d'abreviatures catalanes	pàgs. 30-51
7. Conclusió	pàgs. 52-53
8. Bibliografia abreviatures	pàg. 53
8.1 Diccionaris d'abreviatures	pàgs. 53-55
8.2 Llibres i manuals especialitzats en abreviatures	pàgs. 55-60
8.3 Capítols de llibre dedicats a les abreviatures	pàgs. 60-66
8.4 Articles en revistes especialitzades	pàgs. 66-71
9. Bibliografia documents catalans	pàg. 72
9.1 Llibres on podem trobar documents catalans anteriors a l'any 1300	pàgs. 72-75
9.2 Articles en revistes especialitzades on podem trobar documents catalans anteriors a l'any 1300	pàgs. 75-77
10. Normes d'edició dels documents	pàgs. 77-78

11. Annex: documents originals amb transcripció	pàg. 79
11.1 <i>Forum Iudicum</i>	pàgs. 79-81
11.2 Queixes Homes de Sant Pere	pàgs. 82-87
11.3 Carta a l'Arquebisbe de Tarragona	pàgs. 88-92
11.4 Sentència del Jutge Arnau de Berenguer	pàgs. 93-95
11.5 Causa entre Berenguer de Talarn i Ramon de Camp	pàgs. 96-99
11.6 Lletre d'en B. de Lliri	pàgs. 100-105

1. Introducció

El treball que ara tenen a les seves mans és el treball que posa fi a la carrera d'història que he cursat entre els anys 2010/2014 a la Universitat de Girona. En el moment que se'ns va plantejar l'obligatorietat de presentar un treball de fi de carrera encara estàvem tot just començant el primer any d'estudis a la facultat. Tots vèiem el treball com una cosa llunyana en el temps, molt més del que en realitat ha estat. A mesura que avançaven els cursos de manera inexorable, any rere any, se'ns va despertar entre els alumnes la necessitat d'anar-nos plantejant algun tema de possible desenvolupament. Com que sabíem que més aviat que tard arribaria el moment de triar un tema pel nostre treball vam començar a plantejar-nos diverses opcions i possibilitats. En el meu cas particular no volia, sota cap circumstància, haver de desenvolupar un treball en el qual no hi cregués i no em motivés. Alguns professors de la facultat ens van comunicar que hi havia la possibilitat de triar un tema concret de lliure albir sempre i quan se n'obtingués el vistiplau del tutor encarregat de dirigir-lo. Se'ns va advertir que si el tema a desenvolupar no reunia un mínim de requisits idonis hi havia una gran probabilitat que el treball acabés versant sobre un tema escollit pel professorat. Com que aquesta mesura no era del meu grat vaig veure'm amb la necessitat d'anar-me plantejant d'escollir de manera seriosa un tema concret per a desenvolupar.

Al llarg de la carrera, com és lògic, s'han anat despertant en mi moltes inquietuds sobre aspectes concrets de la història. Molts professors mentre hem estat a la facultat han tingut la gran virtut de comunicar-nos aspectes històrics on tot encara està per fer i, com és obvi, això desperta la curiositat dels que encara estem en les beceroles del món més acadèmic i professional. Per tant, en el transcurs de la carrera van anar apareixent, de mica en mica, moltes idees sobre possibles aspectes històrics per ser desenvolupats en un probable treball de fi de grau. També, durant els primers anys a la facultat, et trobes gairebé amb la necessitat d'escollir amb quin aspecte o període de la història t'agradaria més especialitzar-te si és que arribés el moment d'haver de fer un pas com aquest. En el meu cas concret, sempre m'han interessat i captivat aquells temes històrics que estan tractats pels historiadors de manera més tosca i menys amena. Tosca i amena vull dir per a un l'alumne que s'inicia i s'enfronta per primera vegada a un aspecte concret de la història.

A mesura que la carrera anava avançant m'he anat adonant que els alumnes tendeixen, o tendim, de manera molt generalitzada, a deixar de banda alguns aspectes o períodes concrets de la història, la majoria d'ells talment interessantíssims. Aquest fet moltes vegades és degut a la nostra desídia i incúria com a estudiants però, també moltes vegades es degut a la manera com són exposades algunes qüestions històriques en alguns llibres i manuals. Sovint t'agradaria com a estudiant trobar-te llibres que estiguessin pensats per ajudar als qui s'inicien en una qüestió històrica concreta sense cap coneixement previ. Va ser per aquest motiu que em vaig decidir per fer un treball sobre braquigrafia:² una branca de la paleografia. La braquigrafia ja ha estat profusament estudiada des de fa dècades, inclús centúries, però tots els llibres que tracten sobre aquesta disciplina de la història estan escrits en altres idiomes i estan massa especialitzats per a una persona aliena en la matèria i que s'hi enfronta per

² La definició que ens dona de braquigrafia La Gran Enciclopèdia Catalana és la següent: *Branca de la paleografia dedicada a l'estudi i la interpretació de les abreviatures.*

primera vegada. És curiós destacar que d'entrada a tothom el captiva sobre manera la paleografia però, també és igual de curiós destacar que en poc temps a tothom l'acaba disgustant per igual aquesta disciplina. Vaig adonar-me'n de seguida que això era degut a dos fets concrets: la falta de llibres pensats per als que s'inicien en aquest món de la paleografia i, la qüestió de la llengua llatina. La llengua llatina tot i que és una llengua fantàstica i que tothom que està a la facultat de lletres ha hagut d'estudiar-la en algun moment de la seva vida és evident que la majoria d'alumnes no en tenim un nivell suficient com per gaudir-la. Per tant, si unim l'escassetat de llibres pensats per presentar els primers rudiments de la disciplina de manera amena i senzilla i, que la majoria d'exemples i transcripcions estan en una llengua que pocs dominen bé, el resultat és que apareix una generalitzada repulsa a una branca de la història tanmateix apassionant. I realment és una llàstima veure com molta gent es desencisa de la paleografia per un fet tan frívol i vacu. Per aquest motiu em vaig decidir per fer un diccionari d'abreviatures de la llengua catalana que recollís totes les abreviacions que apareixen en els primers documents escrits en aquesta llengua.

Quan t'enfrontes per primera vegada a l'extraordinari món de la paleografia i a la teva primera transcripció d'un document antic te n'adones que sense un mínim de coneixements teòrics i pràctics de braquigrafia estàs com navegant al mig de l'oceà sense motor ni veles, i si a sobre la majoria de documents estan en un idioma que pocs dominem correctament et veus totalment perdut. De seguida veus que el primer que et toca fer si vols fer una transcripció amb cara i ulls, tant si està en llengua llatina o en qualsevol altre idioma, és estudiar-te i aprendre't una gran quantitat d'abreviacions, si més no les més comunes.

[...] regularmente la gran dificultad de leer los escritos antiguos no proviene de la oscuridad de la letra; porque aunque las hay de esta naturaleza, [...] con todo, [la] abreviatura, es lo que más suele desanimar á los principiantes, porque viéndose entre la oscuridad de la letra, y la del nexo, que apenas pueden vencer, se ven precisados á adivinar las abreviaturas, entre las que, hablando la verdad, hay muchas osadísimas, y equívocas.³

Va ser en el curs 2012/2013 que vaig realitzar la meva primera i iniciàtica aproximació a la benaurada disciplina de la paleografia, cosa semblant succeí també entre els meus companys. El primer que em va sobtar, com ja he citat anteriorment, va ser que no hi hagués un bon llibre per a neòfits en la matèria, la majoria de llibres i manuals de paleografia als quals t'has d'enfrontar estan en altres idiomes i, a més a més estan massa especialitzats per a gent poc versada en la matèria. La majoria d'ells estan redactats i pensats per a gent molt cultivada en totes les vessants de la paleografia, incloent-hi, és clar, la braquigrafia. Per tant, tots els arguments que he citat fan un caldo de cultiu formidable perquè la gent s'allunyi de manera generalitzada d'una disciplina que en la majoria de casos només se'n cursaran uns pocs crèdits en tota la vida. Realment aquest argument no serveix de subterfugi ni de pretext però s'ha de ser realista i objectiu. A més a més, i de manera casi irremeiable, a la majoria d'alumnes els quedarà un mal record d'una assignatura que tanmateix els hagués apassionat a la majoria d'ells si haguessin pogut gaudir d'un mínim d'instruments adients al seu abast. Moltes vegades ens trobem que els diccionaris d'abreviatures tradicionals que podem tenir al nostre abast recullen una quantitat tan desorbitada i ingent d'abreviacions, tan geogràficament com cronològica, que a un neòfit en la matèria més que ajudar-lo potser

³ MERINO, Andrés, *Sobre los nexos y las abreviaturas*, a Ídem (dir.), *Escuela paleographica ó de leer letras antiguas: desde la entrada de los godos en España hasta nuestros tiempos*, Madrid: Juan Antonio Lozano, 1780, pàgs. 44-45.

faci que el desanimi per sempre. La majoria d'abreviacions que recullen aquests diccionaris tan extensos i tan erudits solen esmentar abreviacions que un neòfit que s'inicia en la paleografia no veurà mai en força anys.

Justament aquest motiu va ser un dels que em va animar i empènyer a fer el treball de fi de carrera sobre paleografia i més concretament sobre les abreviatures de la llengua catalana que apareixen en els primers documents que s'han conservat en aquest formidable idioma. Vaig adonar-me'n, mentre cursava l'assignatura de paleografia, que ningú havia treballat les abreviatures catalanes en un monogràfic. Quan ja tenia clar sobre què volia que versés el meu treball em vaig veure amb la necessitat d'acotar-lo mínimament, ja que el treball tenia unes limitacions físiques clarament estipulades per la facultat. Per aquest motiu vaig decidir d'estudiar les abreviatures catalanes que apareixen en els primers documents de la llengua catalana posant com a topall cronològic el final del segle XIII. Encara que pugui sonar un pèl pretensions m'estimulava sobre manera la idea d'estar creant un instrument que pogués algun dia ajudar a què alguns alumnes s'apassionessin per una branca de la història tan fantàstica i tan oblidada. Creia que era necessari iniciar el primer diccionari d'abreviatures de la llengua catalana amb l'objectiu de facilitar i simplificar la transcripció de documents escrits en català a les persones que hi estiguin interessades. Intentar transcriure un document que a més d'estar en el teu idioma pots gaudir del suport d'un diccionari mínimament extens que t'esmenta el significat de les paraules abreviades que desconeixes crec que és el suport mínim que tothom ha de tenir al seu abast per poder ésser captivat per aquesta disciplina quan un s'hi apropa per primera vegada.

[...] la recta interpretación de las palabras abreviadas es imprescindible en [la] Paleografía de lectura.⁴

La conoscenza insomma delle abbreviature ci può aiutare ad emendare un testo e portarci ad illustrarlo sotto nuovi aspetti. E i risultati saranno tanto maggiori quanto maggiori sarà la preparazione nostra.⁵

Aquest va ser un dels motius que més em va ajudar a l'hora de decidir-me sobre quin tema triar. També haig de reconèixer que tractar un tema que ningú havia pres en consideració abans també em va motivar especialment.

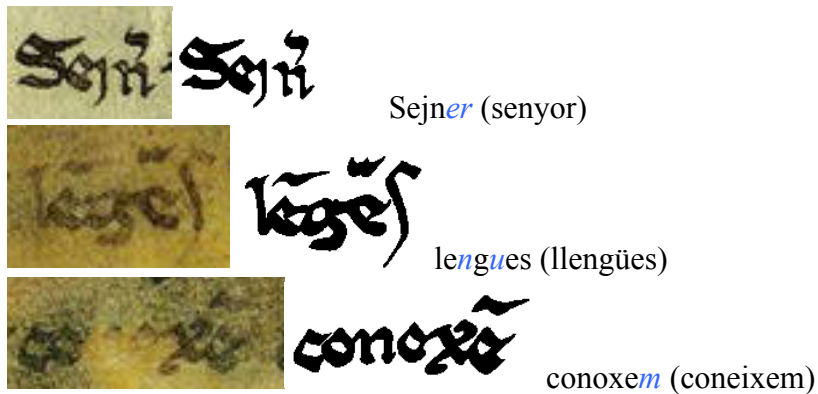
Una de les primeres feines que vaig haver de fer per iniciar aquest treball va ser, primer de tot, localitzar una bona representació de documents escrits en català que hi hagués amb dates anterior a finals del segle XIII que, com ja he advertit, era el topall cronològic que m'havia imposat. Com a metodologia de treball també m'havia proposat que tots els documents que pretenia treballar havien de ser documents originals. Per tant, descartava tots els trasllats de manera exhaustiva. Com que una de les meves intensions era que el diccionari pogués presentar les paraules abreviades amb el traç original emprat per l'escrivà, vaig haver de ser molt exhaustiu en aquest punt concret. No m'interessava presentar una paraula abreviada datada, per exemple, a principis del segle XIII amb una grafia realitzada al segle XV degut al trasllat efectuat. La grafia i els traços efectuats en les paraules poden variar molt d'un segle a l'altre. Tots els

⁴ NUÑEZ, Luís, *Abreviaturas*, a Ídem (dir.), *Manual de paleografía: fundamentos e historia de la escritura latina hasta el siglo VIII*, Madrid: Cátedra, 1994, pàg. 108.

⁵ SCHIAPARELLI, Luigi, *Avviamento allo studio delle abbreviature latine nel medioevo*, Florència: Leo S. Olschki, 1926, pàg. 8.

diccionaris d'abreviatures que podem consultar actualment tenen reproduïdes les paraules abreviades amb traços hodierns que intenten imitar el millor que poden la grafia original. Com que la majoria de diccionaris tenen més de cinquanta anys i alguns fins i tot centenars és lògic que la metodologia emprada fos aquesta. Però en l'era de la informàtica com en la que vivim immersos actualment això no podia continuar emprant-se de la manera que sol ser habitual. Per tant, una altra de les propostes metodològiques que em vaig proposar va ser presentar les paraules abreviades tal i com s'havien traçat ara fa 800 anys enrere. Aquesta metodologia ens permet un segon objectiu: apropar-nos de manera directa i concisa a l'estudi de la morfologia de la lletra, cosa importantíssima pels paleògrafs. Utilitzant aquest procediment vaig pretendre matar dos pardals d'un tret: fer un diccionari d'abreviatures i poder copsar l'evolució morfològica en el traçat de les lletres.

Una de les eines més emprada per fer aquest treball i que més m'ha facilitat la feina ha estat la informàtica. He de reconèixer que els programes informàtics d'aïllar, netejar i ressaltar totes les abreviacions dels documents ha estat la part més feixuga i àrdua de totes, però alhora també la més gratificant una vegada aparegueren els primers resultats. A mode d'exemple presento aquests tres models de l'abans i el després del treball informàtic.

Primer de tot, com ja explicaré més endavant, vaig haver de localitzar i fotografiar els documents catalans en els arxius on romanien custodiats. Aquesta feina detectivesca i de fotògraf, com ja explicaré, ha estat una de les feines més divertides i apassionants. Una vegada ja havia obtingut la localització i la posterior digitalització del document que m'interessava havia d'extreure'n les paraules abreviades mitjançant el programa informàtic de què dispo.

⁶

Per a mi, també era molt important començar a rastrejar les abreviatures des dels documents més antics per acabar amb els més moderns. Sempre he volgut com a mètode posar data a l'aparició de cada abreviatura com podran apreciar en el diccionari. Recordem que les abreviatures catalanes, per dir-ho d'alguna manera, són neologismes que apareixen amb els primers escrits de la llengua catalana. Són abreviatures que els primers escriptors que empraren la llengua catalana havien de crear de cap i de nou sense tenir cap patró canonitzat. Aquests escriptors només tenien el suport de la tradició abreviativa d'origen romà la qual intentaren traslladar-la a la llengua catalana, moltes vegades de manera tosca i un pèl forçada. Tanmateix, és lògic que això succeís així, ja

⁶ El programa informàtic utilitzat és el *Paintbrush*. Segurament hi ha programes més adients i més senzills per efectuar aquesta feina però era l'únic de què disposava en el meu ordinador de taula.

que moltes de les desinències que eren de recurrent abreviació en llatí ara en la llengua catalana jo no existien. Per tant, aquest punt concret era molt important per a mi tenir-lo present en el meu treball. Sóc partidari que fent un treball molt més extens documentalment i cronològica del que aquí es pot fer podríem rastrejar la influència d'un escriptor sobre un altre tot observant la manera d'abreviar les primeres paraules catalanes.

[...] el paleógrafo historiador de la escritura no puede prescindir del estudio de las abreviaturas porque, en casos, le suministran información sobre interrelaciones culturales entre distintos escriptorios, [...]⁷

Supponiamo, tanto per citare qualche esempio generale, che in un codice in minuscola carolina si incontrino abbreviature del sistema insulare (irlandese, anglosassone), quali i segni caratteristici, derivati da note tachigrafiche, per *autem*, *contre*, *eius*, *enim*; saremo tosto portati a vedere in ciò un'influenza irlandese, anglosassone: lo scrittore potrà essere un irlandese o anglosassone che venuto nel continente abbia appreso la minuscola carolina, come un continentale che abbia imparato il sistema abbreviativo insulare o abbia riprodotto quei compendi da fonte insulare [...]⁸

Si ens hi fixem i prenem atenció en totes les abreviacions que apareixen en els nostres documents catalans podem apreciar infinitat de maneres d'abreviar una mateixa paraula. Això segurament ens confirma la hipòtesi que cada escriptor s'enfrontava a les noves abreviacions de manera lliure i sense cap patró preestablert per la tradició. En canvi, la tradició abreviativa llatina més o menys havia aconseguit canonitzar una manera d'abreviar força generalitzable, tot i que, cal assenyalar, que mai es va arribar a disposar d'unes regles clares i fixes. A tall d'exemple, puc citar la paraula *església* i la paraula *sempre* les quals estan abreviades de múltiples maneres entre els documents aquí estudiats. Tot i que el treball no s'ocuparà d'acceptar o refutar aquesta hipòtesi de treball sí que en faig un esment explícit.

Per trobar els documents originals en llengua catalana anteriors al segle XIV que han sobreviscut al pas del temps vaig haver de fer una més que exhaustiva recerca bibliogràfica que també cito al final d'aquest treball. Per acotar encara una mica més el treball vaig decidir només emprar pergamins i descartar els documents en suport paper. Un dels problemes més grans als quals vaig haver de fer front va ser que en la majoria de llibres on es citaven documents catalans anteriors al segle XIV apareixien les transcripcions sense cap signatura que t'esmentés on trobar els documents en qüestió. Molts dels estudis que citen documents d'aquests segles tan reculats han estat treballats en molts casos per filòlegs ja fa més de cinquanta anys i en alguns casos en fa gairebé cent. Als filòlegs d'aquell període només els interessava el contingut del document i gairebé gens el document en la seva materialitat; en tenien més que suficient amb la transcripció. Ells analitzaven els documents filològicament i no paleogràficament. Justament per aquest motiu moltes vegades ni tan sols citen l'arxiu on havien estat localitzats els documents. Això comporta que tens a les teves mans moltes transcripcions de documents catalans dels segles XII i XIII fetes per grans erudits sense conèixer-ne la seva localització actual. A mi el que m'interessava pel treball era tenir la transcripció i, com és obvi, el document d'arxiu per extreure'n les abreviatures i

⁷ NUÑEZ, Luís, *Abreviaturas*, a Ídem (dir.), *Manual de paleografía: fundamentos e historia de la escritura latina hasta el siglo VIII*, Madrid: Cátedra, 1994, pàg. 108.

⁸ SCHIAPARELLI, Luigi, *Avviamento allo studio delle abbreviature latine nel medioevo*, Florència: Leo S. Olschki, 1926, pàg. 7.

analitzar-les. Com ja es veurà, un dels llibres més emprats per fer aquest treball ha estat: *Documents en vulgar dels segles XI, XII i XIII procedents del Bisbat de la Seu d'Urgell* escrit per l'eminent Mossèn Pere Pujol l'any 1913. La majoria dels documents que es tractaran en aquest treball provenen de l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell tot i que alguns d'ells avui romanen custodiats per la Biblioteca Nacional de Catalunya. Els documents i les transcripcions no són inèdits, ja que són coneguts des de fa 100 anys, el que jo he inclòs de novador ha estat incloure en l'apèndix d'aquest treball el document original digitalitzat amb la seva transcripció al costat.

En aquest punt final de la introducció del treball trobo adient i oportú donar un fort agraïment a mossèn Benigne, l'arxiver de l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell. Haig d'agrair la seva paciència i la seva inestimable implicació a l'hora de preparar-me els documents transcrits per mossèn Pujol ara farà un segle. També voldria agrir la col·laboració de la meva tutora l'Elisa Varela que ha estat l'encarregada de supervisar el treball. Agraïxo especialment les seves recomanacions i correccions que m'ha prestat en el transcurs del treball.

Per tant, aquest treball eminentment neix amb la intenció de ser un instrument que faciliti la feina a aquells interessats en fer els primers passos en la transcripció paleogràfica de documents escrits en català. Crec que començar per transcriure quelcom amb el teu idioma tenint un bon suport en forma de diccionari et pot ajudar a interessar-te per la paleografia. Una vegada te n'has quedat corprès és fàcil que vulguis aprofundir en textos més acadèmics i desitgis també instruir-te i conèixer millor la llengua llatina. Sé per l'experiència dels meus companys que a tothom ens agrada desxifrar un text antic i transcriure'l amb caràcters moderns. Per aquest motiu adjunt-ho un annex amb una tria personal d'alguns dels documents emprats per elaborar aquest treball, amb una reproducció a mida natural i amb la seva transcripció al costat per poder ésser consultada.

Com es podrà observar, el treball a més a més de presentar el diccionari d'abreviacions catalanes pròpiament dit també disposarà de dos capítols més; un dedicat a la teoria braquigràfica: sistemes i signes abreviatius més emprats en els nostres documents catalans aquí estudiats, i un dedicat a explicar l'origen de les primeres abreviacions i la història dels primers diccionaris que les recullen. Cal dir que ambdós capítols ja han estat profusament estudiats per diferents paleògrafs des de fa segles, l'única cosa que s'ha pretès en aquests dos capítols és sintetitzar els diversos enfoc historigràfics d'alguns dels autors que més s'han dedicat a estudiar aquesta matèria. Pel que fa a la teoria de la braquigrafia:⁹ sistemes i signes abreviatius, utilitzarem en tot moment, per les nostres explicacions, exemples de les abreviatures catalanes aplegades en aquest treball.

⁹ En aquest treball sobre la teoria braquigràfica em recolzaré sobretot en el llibre de: NUÑEZ, Luís, *Abreviaturas*, a Ídem (dir.), *Manual de paleografía: fundamentos e historia de la escritura latina hasta el siglo VIII*, Madrid: Cátedra, 1994, pàgs. 107-158. És un manual que explica de manera força sintètica i amena la història de les abreviatures i alhora explica la manera com es poden acotar i estudiar les diferents maneres d'abreviar amb la seva corresponent teoria. Per aquests dos motius serà un manual molt emprat per realitzar aquest treball.

2. Les abreviatures de la llengua catalana dels segles XI, XII i XIII

L'abreviatura, segons la definició que ens dona la Gran Enciclopèdia Catalana, és la representació d'un mot o d'una expressió per una o algunes de les seves lletres. Les abreviacions són significants lingüístics constituïts per un component alfabètic portador del contingut semàntic i per un component simbòlic.¹⁰ Cal recordar que el sistema abreviatu emprat en llengua llatina i en llengua catalana mai van arribar a tenir una normativa clara i canonitzada, per tant no podem parlar de regles generals que ens permetin facilitar la comprensió de les paraules abreviades. Per exemple, els mateixos filòlegs que han estudiat profusament el manuscrit de les Homilies d'Organyà diran el següent:

[...] el manuscrit [de les Homilies d'Organyà] presenta nombroses dificultats d'interpretació [...] per la polivalència de les titlles¹¹ d'abreviatura, alguna de les quals admeten més de quatre resolucions diferents [...]¹²

Com podrem observar més endavant, les abreviacions que trobem en els primers documents escrits en llengua catalana, en la majoria de casos, mostren una clara herència del sistema abreviatu romà. Els primers escribes que empraren la llengua catalana moltes vegades amb els sistemes abreviatius faran autèntiques transliteracions d'un idioma a l'altre. En molts casos trobarem paraules catalanes abreviades de manera poc acurada i molt forçada per la tradició escripturària llatina precedent. Aquests casos d'abreviacions una mica forçades les trobarem sobretot en aquelles paraules on s'hi abrevia la desinència, ja que les desinències esdevindran diferents i no coincidiran gairebé mai en ambdues llengües.

És també molt important distingir clarament entre abreviació i signe abreviatu. D'abreviacions pròpiament dites n'hi han de tres tipus: l'abreviació per suspensió; abreviació per contracció; abreviació per afèresi. En canvi de signes d'abreviació en distingirem cinc tipus: signes amb valor genèric; signes amb significat propi o específic; signes amb significat relatiu; signes amb valor semàntic; signes convencionals.¹³

2.1 Sistemes abreviatius

2.1.1 Abreviació per suspensió o apòcope:¹⁴ Perquè una abreviació l'introduïm dins la categoria de les abreviacions per suspensió sempre haurà de reunir com a mínim dos

¹⁰ NUÑEZ, Luís, *Abreviaturas*, a Ídem (dir.), *Manual de paleografía: fundamentos e historia de la escritura latina hasta el siglo VIII*, Madrid: Cátedra, 1994, pàgs. 107.

¹¹ Aquests filòlegs empen la paraula titlla com a sinònim de signe abreviatu.

¹² SOBERANAS, Amadeu, et alli, *Homilies d'Organyà: Facsímil del manuscrit*, Barcelona: Barcino, 2001, pàg. 20.

¹³ NUÑEZ, Luís, *Abreviaturas*, a Ídem (dir.), *Manual de paleografía: fundamentos e historia de la escritura latina hasta el siglo VIII*, Madrid: Cátedra, 1994, pàgs. 132. Per classificar les diferents modalitats d'abreviacions s'ha emprat el manual del Dr. Luís Núñez. De totes maneres, cal advertir que no s'han pres en consideració al peu de la lletra alguns dels sintagmes amb els quals es definia cada grup d'abreviacions. Això s'ha acordat així amb la tutora del treball perquè algunes definicions es podien prestar a certa confusió. Els signes abreviatius que esmenta el Dr. Luís Núñez en el seu manual són els següents: signes simbòlics genèrics; signes simbòlics amb significat propi; signes simbòlics amb significat relatiu; signes semàntics amb valor simbòlic; signes convencionals.

¹⁴ La definició d'apòcope que ens dona la Gran Enciclopèdia Catalana és la següent: supressió d'una part del final d'un mot.

requisits: haurà de conservar la primera lletra de la paraula abreviada i haurà d'elidir-ne l'última. En casos molt extrems i poc comuns, fins i tot podrà aparèixer la paraula abreviada tan sols representada amb la primera lletra. Això sol succeir en paraules d'ús molt habitual on l'escrivà i el lector les coneixen perfectament. En molts casos també trobarem l'abreviació per suspensió representada només per la primera lletra de la paraula i la primera lletra de cada síl·laba, en aquests casos parlarem d'abreviació per suspensió sil·làbica. Per fer-ho més amè jo distingiria, a més a més, entre les sil·làbiques pures i les sil·làbiques mixtes. Aquesta diferenciació crec que és pertinent de fer-la perquè en molts dels casos trobarem paraules on només s'abrevia una de les síl·labes i les altres es deixen intactes. Els següents exemples ajudaran a fer més comprensible aquesta modalitat d'abreviació.

2.1.1.a Abreviació per suspensió on només s'abrevia l'última lletra de la paraula:

	(clamen)
	(qe)
	(fam)
	(com)

2.1.1.b Abreviació sil·làbica pura per suspensió: L'únic exemple que hem trobat d'aquest tipus d'abreviació en els documents estudiats és la conjunció *perquè* quan introdueix una clàusula subordinada. Com podem observar s'abrevien totes les lletres de les dues síl·labes que té aquesta paraula menys la lletra inicial de cada síl·laba. Si la paraula tingués tres síl·labes o més, totes les lletres s'haurien d'elidir menys la primera lletra de cada síl·laba perquè fossin abreviacions sil·làbiques pures per suspensió.

	(perqe) ¹⁵
--	-----------------------

2.1.1.c Abreviació sil·làbica mixta per suspensió: Encara que puguem pecar de redundants podríem definir aquesta modalitat d'abreviació dient que totes les que no són pures són en realitat mixtes. Per ser mixta sil·làbica la paraula ha de conservar com a mínim una lletra d'una de les síl·labes de què es compona la paraula, a més de la lletra inicial d'una de les seves síl·labes. Per fer-ho més comprensible fixem-nos en la paraula

¹⁵ Com es podrà observar en el transcurs d'aquest treball les paraules *que* i *perquè* apareixeran sempre amb la lletra *u* elidida. En tots els documents analitzats per aquest treball els escrivans d'aquell període quan escrivien la paraula sense abreviació ho feien sempre sense escriure la lletra *u*. Per aquest motiu sempre escriurem la transcripció de la següent manera *qe* (que) i *perqe* (perquè).

(*per***dició**) que tenim en el quadre contigu. Aquesta l'hem de considerar sil·làbica mixta perquè no està elidida la lletra (*i*) que hi ha entre la (*d*) i la (*c*). Si aquesta (*i*) s'hagués elidit en l'abreviació podríem parlar d'abreviació sil·làbica pura per suspensió perquè les altres síl·labes només conserven la primera lletra de la síl·laba. Per fer-ho més comprensible explicarem com hauria d'haver-se elidit cada lletra de les abreviatures sil·làbiques mixtes per suspensió que hi ha en el quadre de més avall per poder esdevenir una abreviatura sil·làbica pura per suspensió. En el cas de (*jude**us**) hauria d'haver-se elidit la vocal (*u*) que hi ha després de la consonant (*j*). En el cas de (*pre**nam**) també hauria d'haver-se elidit la vocal (*a*) que hi ha després de la consonant (*n*). En el cas de (*deu**em**) també hauria d'haver-se elidit la vocal (*e*) que hi ha després de la vocal (*u*).***

	(<i>per</i> dició)
	(<i>judeus)</i>
	(<i>prenam)</i>
	(<i>deuem)</i>

2.1.1.d Abreviació per suspensió on s'abrevien totes les lletres menys la primera:

	(<i>nostre</i>)
	(<i>Ch</i> rist)
	(<i>Ihesu</i>)
	(<i>Prophetas</i>)

2.1.2 Abreviació per contracció o síncope:¹⁶ Perquè una abreviació l'introduïm dins la categoria de les abreviacions per contracció sempre haurà de reunir els següents requisits: haurà de conservar com a mínim la primera i l'última lletra de la paraula abreviada. En aquest tipus d'abreviatura conservarem sempre una part de la desinència, cosa que ens permetrà saber amb més facilitat de quina paraula es tracta. En la majoria

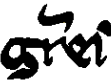

¹⁶ La definició de síncope que ens dona la Gran Enciclopèdia Catalana és la següent: Eliminació d'elements fonològics a l'interior d'un mot.

de tractats de paleografia contemporanis les abreviacions per contracció solen estar dividides en dos modalitats: les abreviacions per contracció pures i les abreviacions per contracció mixtes.¹⁷

Les abreviacions per contracció pures sempre mantenen com a mínim la primera i l'última lletra de la paraula, també entrarien en aquesta categoria si es conservessin les primeres i les últimes lletres de la paraula. Per tant, perquè una abreviació per contracció sigui pura només ha de tenir elidida la part central de la paraula: tant si es tracta d'una lletra o de diverses lletres. En canvi en les abreviacions per contracció mixta a més de conservar la primera o primeres lletres de la paraula i l'última o últimes lletres de la paraula també trobarem alguna lletra intermèdia sense elidir.

Cal advertir també que les abreviacions per contracció poden ser simples, dobles, triples, etc. Les simples només elidiran una o unes lletres del centre de la paraula i per tant, només podran ser abreviacions per contracció pures. Les dobles tindran dos grups de lletres elidides separades per una o més lletres. Les triples tindran tres grups de lletres elidides i així successivament. Tant les dobles com les triples només podran ser abreviacions per contracció mixtes i mai pures. Els següents exemples exemplificaran i facilitaran la comprensió.

2.1.2.a Abreviació per contracció pura “simple”: Recordem que les simples sempre seran pures. Com podem observar només s'elideix una lletra o un grup de lletres del centre de la paraula abreviada.

	(ch <i>risti</i> à)
	(grà <i>ci</i> es)
	(p <i>er</i> duda)
	(ex <i>em</i> ple)

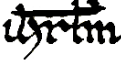
2.1.2.b Abreviació per contracció mixta doble: Les mixtes sempre seran dobles, triples, etc, mai podran ser simples. Com es pot apreciar apareixen dos grups de lletres elidides clarament definides, per aquest motiu s'anomenen dobles.

	(à <i>ni</i> ma)
---	------------------

¹⁷ NUÑEZ, Luís, *Abreviaturas*, a Ídem (dir.), *Manual de paleografía: fundamentos e historia de la escritura latina hasta el siglo VIII*, Madrid: Cátedra, 1994, pàgs. 111.

	(misericòrdia)
	(euàngeli)
	(perdre)

2.1.2.c Abreviació per contracció mixta triple: Com es pot apreciar apareixen tres grups de lletres elidides clarament definides, per aquest motiu s'anomenen triples.

	(iherusalem)
---	--------------

2.1.3 Abreviació per afèresi:¹⁸ D'aquest tipus d'abreviació no se n'ha trobat cap exemple en cap dels documents estudiats en aquest treball, tot i així se n'explicarà el seu mecanisme. En l'abreviació per afèresi hi trobarem elidida la primera o primeres lletres de la paraula. Per poder exemplificar aquesta modalitat d'abreviació recorrerem als tradicionals exemples llatins que podem trobar en qualsevol manual de paleografia.¹⁹ Aquests tipus d'abreviatures es presten a molta confusió i dificultat d'interpretació, ja que s'elideix la part més important i consubstancial de la paraula: la primera lletra. Se solia emprar aquesta manera d'abreviar només sobre paraules d'ús molt comú i reiterat que tot lector coneixia.

.n.	(enim)
l	(vel)
g	(ergo)

3 Signes abreviatius

3.1 Signes genèrics: Els signes genèrics que s'empren en els documents catalans que aquí s'estudien són utilitzats tant en les abreviacions per contracció com en les

¹⁸ La Gran Enciclopèdia Catalana defineix afèresi de la següent manera: Pèrdua d'un fonema o d'una síl·laba, ambdós àtons, en posició inicial de mot.

¹⁹ NUÑEZ, Luís, *Abreviaturas*, a Ídem (dir.), *Manual de paleografía: fundamentos e historia de la escritura latina hasta el siglo VIII*, Madrid: Cátedra, 1994, pàg. 111.

abreviacions per suspensió. Els signes més usals són el punt (.) i la línia (—). El punt se sol posar a un costat de la paraula, en canvi la línia se sol col·locar a sobre l'espai abreviat per denotar on està la lletra o lletres elidides. Aquests signes poden servir per elidir tota classe de lletres o grups de lletres. En aquest cas concret aquests signes que ara ens ateny no tenen un significat propi per ells mateixos. En els següents exemples es pot observar com els signes abrevien tota classe de lletres sense una regla concreta, per aquest motiu els anomenem genèrics.

	(no <i>stra</i>)
	(grà <i>cia</i>)
	(no <i>stre</i> se <i>ñor</i>)
	(I <i>hesu</i>)

3.2 Signes amb significat propi o específic: Els signes amb significat propi o específic són signes que se'ls pot identificar clarament amb una lletra o un grup de lletres concret, aquest fet ajuda i facilita la interpretació de la part elidida. En els documents catalans que aquí s'estudien es pot observar molt clarament com molts dels signes que trobem són una herència de la llengua llatina que s'ha volgut extrapolar a la llengua catalana. Alguns signes que en època llatina servien per elidir una lletra o un grup de lletres concretes ara en la llengua catalana poden servir per elidir-ne unes altres força diferents. Això és lògic, ja que molts dels signes que en època llatina servien per elidir, per exemple una desinència concreta, ara ja no coincideixen amb les desinències catalanes al cent per cent, i com que la tradició abreviativa llatina encara pesa molt en aquests primers segles el que fan els escriptors, que usaven el català en els seus documents, és adaptar de manera un pèl forçada les antigues maneres d'abreviar a la nova llengua. De signes amb significat propi en els nostres documents podem trobar els següents:

(—): Sobre de (*vocal*) sol elidir les consonants (*m*) i (*n*). En els adverbis acabats en (*—ment*) sol elidir les lletres (*en*). Podríem dir que forma d'elidir la grafia (*en*) en els adverbis acabats amb (*—ment*) és una abreviació pròpia i característica de la llengua catalana que es generalitza ràpidament entre la majoria dels escriptors de l'època.

	(clame <i>n</i>) ²⁰
--	---------------------------------

²⁰ És important advertir que només s'inclouran les terminacions que s'hagin trobat en els documents consultats per realitzar aquest treball. Aquesta paraula *clamen* podria tenir altres terminacions possibles com per exemple *clame* però no s'ha trobat en cap dels documents consultats i per tant, no s'hi inclou.

	(dauant)
	(solament)

(): Sobre de (c) elideix la desinència (-io): La forma d'elidir aquesta desinència és també una abreviació pròpia, exclusiva i característica de la llengua catalana que s'incorpora molt ràpidament entre els que empren aquesta llengua.

	(dilecció)
	(tribulacions)
	(perdició)

(): Sobre de (d) elideix la lletra (e):

	(de)
	(Déu)
	(dezie)

(): Sobre de (l) elideix la lletra (e):

	(foles)
	(daques)

(): Sota de (p) elideix les lletres (er):

	(perduda)
--	-----------

	(p er ò)
	(sup èr bia)

(): Sota de (*p*) elideix les lletres (*ro*): Aquesta titlla, com podem observar, no és horitzontal com en el cas anterior, sinó que fa una lleugera corba de l'esquerra cap a la dreta sense acabar de creuar la lletra (*p*).

	(p ro pri)
	(p ro metia)
	(p ro ph et a)

(): Sobre de (*vocal*) elideix la consonant (*r*):

	(ca r n)
	(mer c è)
	(mostr a r)

3.3 Signes amb significat relatiu: Aquesta mena de signes permeten abreviar diferents lletres o grafies. Són signes que no tenen un significat propi i exclusiu per ells mateixos i per tant, poden elidir una gran varietat de lletres o grup de lletres. Els anomenem relatius i no propis o específics perquè poden elidir dos o més grups de lletres però sempre són coneguts i estan clarament acotats. La diferència que hi ha entre signes relatius i signes genèrics, que hem vist en el grup (*l*), és que els signes genèrics poden substituir una gran varietat de lletres, impossibles de ser acotades pel seu alt nombre, en canvi, els signes relatius són coneguts perquè tenim acotades totes les possibilitats encara que siguin diverses. Tot i així, cal advertir, que aquesta mena de signes són molt més comuns en els documents llatins que no pas en els documents catalans que aquí analitzem. Els signes solen ser els mateixos que trobem entre els signes amb significat propi o específic. Com podem observar en els següents exemples, els signes amb significat relatiu que trobem sobre certes lletres dels nostres documents consultats tenen més d'una opció però alhora estan clarament acotades.

([̃]): Sobre de (p) pot elidir les lletres (re), (r).

	(p ^{re} dicar)
	(a ^{re} s)
	(p ^{re} ciós)
	(semp ^{re})

([̃]): Sobre de (t) pot elidir les lletres (r), (ur).

	(dret ^{ur} a)
	(en ^{tr} o)

([̃]): sobre de qualsevol lletra sol substituir les lletres (r), (ur).

	(qua ^{ur})
--	----------------------

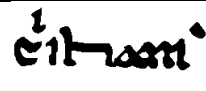

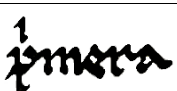
3.4 Signes amb valor semàntic: Aquests signes també són coneguts amb el nom de lletra volada, ja que se sol col·locar una petita lletra sobre una de les lletres que configuren la paraula. Aquests signes poden crear abreviacions per contracció, per suspensió i, fins i tot, per afèresi tot i que entre els documents catalans aquí tractats no en tinguem cap exemple d'aquesta última. En el cas que la lletra volada representés l'última lletra de la paraula abreviada parlariem d'abreviació per contracció i si la lletra volada formés part del cos de la paraula abreviada parlariem d'abreviació per suspensió.

A aquests signes els anomenem signes amb valor semàntic perquè la lletra volada és emprada amb dos utilitats alhora. La lletra volada conserva el seu significat dins la mateixa paraula abreviada i tanmateix serveix com a signe abreviatiu. Les lletres volades normalment i en un gran tant per cent de les vegades solen ser una vocal sobreescrita sobre una consonant. Quan trobem aquests casos ens sol estar indicant dues possibles coses: la primera i més comuna és que s'està elidint la consonant (r), i la

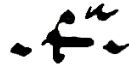

segona que s'està elidint tot o part del cos de la paraula abreviada. En aquest últim cas la lletra volada ens estaria mostrant quina és l'última lletra de la paraula abreviada.

També podem trobar numerals amb lletres volades. Aquest cas és significatiu perquè els numerals es converteixen en paraules gràcies a les lletres volades. Cal advertir també que entre els documents catalans aquí tractats podem trobar moltes paraules amb lletres volades sense cap valor abreviatiu. Això segurament té a veure amb un tema de velocitat escripturària per part de l'escrivà. En molts casos és molt més senzill i còmode per l'escrivà sobreescriure una lletra volada petita que no pas inserir-la en la mateixa paraula. Per fer més amè i comprensible aquesta explicació es donaran els següents exemples.²¹

Lletres volades que elideixen una (r):

	(c ri dar)
	(c ri stians)
	(g ra n)
	(p ri mera)

Lletres volades que elideixen la part central del cos de la paraula i per tant, abrevien per contracció. Aquestes lletres volades, a diferència de les que hem vist fa un moment, no tenen un significat propi i per tant, les podríem considerar abreviacions amb significat relatiu. La lletra volada només ens està indicant quina és la lletra amb la que termina la paraula:

	(f em na)
	(m os tra)

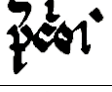

Numerals amb lletres volades: És molt interessant observar com uns numerals amb una lletra volada incorporen el significat d'una paraula escrita amb lletres. Pels escriptors era més senzill i ràpid escriure un numeral que no pas la paraula amb lletres. Com es pot

²¹ Com es podrà observar en els exemples d'abreviacions per lletra volada la lletra volada no es considerada una lletra elidida. Per aquest motiu no la destaco en color blau ni la represento en cursiva.

observar en els dos exemples aportats tant serveixen per expressar nombres cardinals com nombres ordinals.

	(segonas) ²²
	(quaranta)

Lletres volades sense valor abreviatiu: Com ja s'ha esmentat anteriorment, les lletres volades també poden aparèixer sense cap significat abreviatiu, ja que no elideixen cap lletra. Molts escriptors devien emprar l'ús de lletres volades amb l'única intenció d'anar més ràpid a l'hora d'escriure. També cabria la possibilitat que s'utilitzessin les lletres volades per reduir l'espai ocupat per la paraula en el document o per simple incúria.²³

	(puxam)
	(preciós)
	(fila)
	(espírit)

3.5 Signes convencionals: En la llengua llatina podem trobar un gran nombre d'aquests signes convencionals, en canvi en els documents catalans que aquí tractem només se n'ha trobat un que ens serveix d'exemple (). En part és lògic, ja que la majoria de signes convencionals que trobem en llengua llatina solien elidir prefixos i desinències que només existien de manera reiterada en la llengua llatina i no en la catalana. Per signes convencionals entenem un signe que per tradició escripturària ha abreviat a una lletra o a una grafia concreta. Són signes que tenen un significat propi per ells mateixos i acceptat així per tothom que els usa. Aquesta mena de signes la majoria solen tenir un origen taquigràfic.

[...] la scrittura latina, in ogni periodo, ha fatto uso di particolari segni con valore proprio determinato, i quali, pur non essendo veri segni abbreviativi né veri compendi, tengono le veci ora degli uni ora degli altri, in quanto sono stati adoperati per comodità o rapidità nello

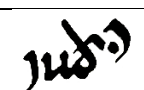
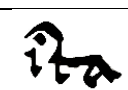
²² El plural de la paraula el mantenim amb (a). Com podem observar la lletra volada és una (a) visigòtica i per tant, la mantenim amb la grafia original.

²³ En aquest cas he optat per ressaltar la lletra volada en cursiva i color blau encara que no estiguin elidint cap lletra.

scrivere o per risparmino di spazio. Possono essere convenzionali o derivati da scrittura tachigrafica o da altre scritture.²⁴

El signe que aquí es presenta com a exemple segurament ha seguit emprant-se en la llengua catalana perquè a part d'utilitzar-se com a desinència en la llengua llatina també s'emprava per elidir la grafia (*us*) en el cos de les paraules escrites en català. Observem també que les paraules que aquí es presenten com a exemple encara estan molt llatinitzades.

(): sol substituir (*us*).

	(p <i>us</i> cam)
	(jude <i>us</i>)
	(i <i>us</i> ta)

4. Història de les abreviatures i dels diccionaris d'abreviacions

4.1 Possibles causes que donen lloc a les abreviacions

L'origen de les abreviacions i el perquè del seu ús tan recurrent han estat qüestions de la cultura escrita àmpliament debatudes al llarg dels segles entre els més grans erudits paleògrafs. Tot i així, cal advertir que mai s'ha arribat a consensuar acadèmicament una única resposta que ho expliqui satisfactòriament. D'explicacions se n'han donat de tota mena; unes han estat òbvies, altres lògiques i inclús, algunes psicològiques, però en cap moment s'ha arribat a una única explicació que en determini clarament el seu origen. És molt probable que no estiguem davant d'una única resposta correcte, sinó davant d'una munió de múltiples respostes totes elles igual de vàlides. La historiografia ens ha ensenyat ja moltes vegades que no tot és blanc o negre, en molts casos una explicació consensuada pot acceptar molts i diversos matisos. En aquest apartat introductori, que versa sobre l'origen de les abreviacions, extraurem dels diferents manuals i llibres de paleografia les respostes més interessants que tracten sobre les possibles causes de l'ús de les abreviacions.

L'estalvi de temps ha estat una de les tesis més profusament debatudes i defensades a l'hora d'explicar el perquè de les abreviatures, segurament perquè és la resposta que, a priori, a tothom li sembla més lògica. A ningú li passa per alt aquesta idea tan òbvia si intenta trobar-ne una explicació coherent. Això deia per exemple a finals del segle XVIII el religiós Andrés Merino en el seu llibre de paleografia:

²⁴ CENCETTI, Giorgio, *Le abbreviazioni nella scrittura latina*, a Ídem (dir.), *Lineamenti di Storia della Scrittura Latina: dalle lezioni di paleografia*, Bolonya: Pàtron, 1997, pàg. 398.

El abreviar las palabras en la escritura, se sabe, que tuvo origen de la natural propensión, que hay en todos los hombres, de concluir cuanto antes, lo que tienen entre manos.²⁵

Avui dia, si ens fixem en com s'escriuen els SMS enviats per mòbil podem observar que molts d'aquests missatges escrits tenen una ingent quantitat d'abreviatures. Si es pregunta a qualsevol que emprà aquest sistema escripturari digital per què usa tantes abreviatures, contestarà, amb tota probabilitat, que abrevia bàsicament amb la intenció d'estalviar temps. Molts paleògrafs que han estudiat el perquè de l'ús de les abreviatures són clars detractors d'aquesta resposta. Entre ells hi hauria el Dr. Luís Nuñez que argumenta el següent:

[estas explicaciones] no resultan totalmente satisfactorias porque en muchos casos la realidad demuestra que escribir una palabra abreviadamente puede llevar más tiempo y exigir más atención que si se escribe con todas sus letras, [...]²⁶

Tot i que aquest argument és cert, i per tant s'ha de tenir molt present, tampoc podem oblidar que un tant per cent molt elevat de les paraules abreviades són més fàcils i ràpides d'executar si estan abreviades que si no ho estan. Però s'ha de reconèixer que com a resposta única no seria vàlida del tot.

Un altre resposta del perquè de l'ús de les abreviacions que ens pot venir al cap a tots ha estat la mateixa que a molts paleògrafs: l'estalvi de suport escripturari. L'estalvi de pergami, paper o qualsevol altre suport físic és una resposta també molt lògica i coherent, i més en aquells temps on el material era més aviat escàs i car. Cas semblant passaria avui dia també amb els SMS abans esmentats. Les diferents telefonies ens cobren un recàrrec a partir de cert nombre de caràcters i això, com és obvi, fomenta clarament l'abreviació. Una de les múltiples respostes que et plantegen els usuaris actuals d'abreviacions és l'estalvi econòmic i per tant, l'estalvi de suport escripturari. El suport on s'escriu, tant sigui un rudimentari pergami com una pantalla digital, té uns costos intrínsecs clarament definits que poden ajudar a fomentar l'abreviació sense cap mena de dubte. Tot i així, els detractors d'aquesta explicació diran el següent:

[...] tampoco el ahorro de materia escriptoria resultaría considerable [como explicación] si para cualquier texto se hiciera la experiencia de sustituir las abreviaturas por sus correspondientes letras.²⁷

[...] las más de las veces [los monjes] no se veían tan agobiados por la escasez de material para escribir.²⁸

Tot i que aquests arguments posicionats en contra són tan vàlids com l'altre que hem vist més amunt, no podem menystenir al cent per cent, que l'estalvi del suport on s'escribia devia estar molt present i molt tingut en compte entre els que escrivien, tot i que, es ben cert, com diu el prof. Luís Nuñez, que en indrets específics com alguns

²⁵ MERINO, Andrés, *Sobre los nexos y las abreviaturas*, a Ídem (dir.), *Escuela paleographica ó de leer letras antiguas: desde la entrada de los godos en España hasta nuestros tiempos*, Madrid: Juan Antonio Lozano, 1780, pàgs. 143.

²⁶ NUÑEZ, Luís, *Abreviaturas*, a Ídem (dir.), *Manual de paleografía: fundamentos e historia de la escritura latina hasta el siglo VIII*, Madrid: Cátedra, 1994, pàg. 107. Els documents que em tractat en aquest treball estan plens de paraules amb signes abreviatius que no estan elidint cap lletra. La conclusió que se'n pot treure és que l'escriptor anava igual de ràpid abreviant la paraula que no fent-ho.

²⁷ Ídem, pàg. 107

²⁸ Ídem, pàg. 107

monestirs això no es devia tenir en tanta consideració. Si entre els que escriuen missatges SMS avui dia féssim la prova de substituir totes les lletres elidides per lletres físiques veuríem que el missatge també hagués cabut sense un sobre cost per l'usuari. Però també és obvi pensar, que molts dels textos s'escriuen a priori sense saber quan ocuparan en total fins que ja estan del tot enllestits i acabats. Per tant, es podria pensar que s'abrevia normalment amb la idea d'estalviar espai sense saber si en faltarà o no. Més val que en sobri que no que en falti d'espai. En molts pergamins, he pogut observar que les abreviacions augmenten al final dels documents quan aquests els comença a faltar l'espai. En altres casos passa quelcom semblant a la inversa però de manera menys acusada: podem trobar documents que deixen de fer tantes abreviacions a la part final del document quan veuen que hi haurà suficient espai. En aquest segon cas no es deixa d'emprar tant l'abreviació, segurament perquè al darrere hi ha una tradició abreviativa que no es pot deixar d'utilitzar. Un té el costum d'abreviar, deixar-ho de fer costa més que no pas augmentar-ne les paraules elidides. Una persona molt acostumada a enviar SMS amb moltes abreviacions li costaria més deixar de fer abreviacions que no pas augmentar-ne la quantitat d'aquestes. Tot i així, per acceptar aquesta hipòtesi s'haurien d'estudiar molts documents i no deixar-ho en una simple percepció feta sobre uns quants documents triats a l'atzar.

Com ja s'ha esmentat més amunt, alguns paleògrafs tenen també presents factors psicològics per explicar l'aparició de les abreviacions. Han observat que una persona molt habituada en la lectura, no sol llegir totes les lletres d'una paraula sinó que només es fixa en els elements més representatius de la paraula.²⁹ Les persones que comencen a llegir per primera vegada solen fer-ho llegint lletra per lletra i a continuació síl·laba per síl·laba. Una vegada identificat el significat de les síl·labes mitjançant l'hàbit de la lectura, la lectura augmenta de velocitat. Es copsen les paraules per la seva forma i no pas pels seus caràcters.

Las abreviaturas pudieron surgir como consecuencia de la frecuente repetición de una misma palabra, repetición que engendraría el hábito de leer por sus elementos [más] determinantes, con la consecuente incidencia en su escritura, [...] el ojo percibe sensorialmente sólo las letras más características y la totalidad de la palabra y no uno a uno todos los signos individualizados que la componen.³⁰

Per finalitzar aquesta petita introducció caldria dir, com he esmentat al principi, que és molt probable que totes les explicacions aquí exposades siguin en realitat totes elles part d'una sola explicació. No cal acceptar-ne una com a única explicació, ni tampoc cal descartar-ne la resta. Totes les hipòtesis aquí plasmades representen amb tota seguretat una part de l'explicació del perquè de l'ús de les abreviacions, tot i que cap d'elles per ella mateixa en sigui l'explicació definitiva. Per tant, és bo tenir-les totes elles presents quan fem un discurs del perquè de les abreviacions. La resposta que posa solució a la pregunta de perquè aparegueren les abreviacions és una mescla de totes les respostes donades. La resposta no és blanc o negre sinó gris com en moltes altres coses de la història.

²⁹ Ídem, pàg. 108

³⁰ Ídem, pàg. 108.

4.2 Història de la Braquigrafia

L'interès per les abreviacions podríem dir que neix simultàniament amb l'aparició d'aquestes. Per aquest motiu, en aquest apartat del treball, repassarem alhora la història de les abreviatures i la manera com aquestes s'han recopilat i estudiat al llarg del temps. La correcta interpretació de les paraules amb lletres elidides ha estat i segueix estant molt important per poder llegir una gran quantitat de textos.

La primera i més antiga constància que tenim d'un recull d'abreviacions amb el seu significat al costat és el treball *De Notis Iuris* del gramàtic Marco Valerio Probo de la segona meitat del segle I d.C.³¹ En aquest recull de paraules abreviades feta per Marco Valerio Probo només apareixia una de les dues modalitats d'abreviatures que s'emprava fins al moment: l'abreviació per sigles. L'altre sistema abreviatu emprat en aquell període era la taquigrafia. La taquigrafia normalment se sol estudiar separada de la braquigrafia, actualment la taquigrafia i la braquigrafia són considerades dues disciplines diferenciades.³² Tot i així, els sistemes abreviatius que es desenvoluparen durant l'era cristiana van estar molt influïts per la taquigrafia, per aquest motiu se sol tenir molt present aquesta disciplina en els tractats sobre abreviatures. L'abreviació per sigles és reconegut actualment com el primer i més antic sistema abreviatu emprat en la llengua llatina. Aquest sistema consistia en elidir totes les lletres d'una paraula menys la inicial.³³ En definitiva era una abreviació per suspensió. Una de les més antigues abreviacions per sigles correspon a les sigles dels *prenomi*, com per exemple C = Caius. Fins fa poc es considerava que l'origen d'aquesta manera d'abreviar tenia quelcom a veure amb l'intent d'evitar malediccions i el mal d'ull feta sobre els noms exposats públicament en estàtues o sarcòfags. Actualment es creu que aquestes primeres abreviacions dels *preanomi* tenien més a veure amb l'estalvi d'espai i temps en l'escriptura epigràfica que no pas amb un suposat intent d'evitar el mal d'ull.³⁴

³¹ CHERUBINI, Paolo, et alii, *Paleografia Latina: l'avventura grafica del mondo occidentale*, Città del Vaticano: Scuola Vaticana di paleografia, diplomatica e archivistica, Littera Antiqua 16, 2010, pàg. 141. És molt probable que reculls de paraules abreviades n'hi haguessin hagut d'altres molt més antics però fins al moment no se'n té constància de la seva existència. (Cherubini, 2010, pàg. 141)

³² La definició de taquigrafia segons la Gran Enciclopèdia Catalana és la següent: Art d'escriure tan de pressa com es parla valent-se de signes especials i abreviatures, anomenada també *estenografia*. La taquigrafia, com ja s'ha esmentat, és una disciplina que s'estudia a part de la braquigrafia, generalment perquè la taquigrafia no es va usar de manera concisa en la escriptura corrent d'ús diari. La taquigrafia va néixer amb la pretensió de registrar els discursos del Senat Romà, sobretot en època Republicana. (Núñez, 1994, pàg. 114) La invenció del sistema taquigràfic o també anomenat de notes tironianes s'atribueix generalment al llibert de Ciceró: Tuli Tiró (segle I aC.) que després esdevindrà notari. Tot i així, cal esmentar que Plutarc al (segle II dC) va mencionar que el sistema taquigràfic era ja conegut de molt abans de Tuli Tiró. (Cherubini, 2010, pàg. 144) És interessant evocar, encara que sigui a mode d'exemple, que molts signes taquigràfics són fàcils de trobar entre els nostres documents medievals i moderns. Per posar un exemple molt comú podem citar la nota tironiana () que significa (*et*) en llatí o el que és el mateix, (i) en català. Aquesta nota la podem trobar profusament escrita en els documents que en aquest treball tractem.

³³ CHERUBINI, Paolo, et alii, *Paleografia Latina: l'avventura grafica del mondo occidentale*, Città del Vaticano: Scuola Vaticana di paleografia, diplomatica e archivistica, Littera Antiqua 16, 2010, pàg. 141.

³⁴ NUÑEZ, Luís, *Abreviaturas*, a Ídem (dir.), *Manual de paleografia: fundamentos e historia de la escritura latina hasta el siglo VIII*, Madrid: Cátedra, 1994, pàg. 109. Luís Núñez esmenta molt més extensament en què consistiren aquestes primeres maneres d'abreviar mitjançant les sigles. N'esmenta moltes varietats, de manera cronològica i molt concisa. També es fa ressò de com aquesta manera d'abreviar va influir de manera molt important al sistema abreviatu que es desenvolupà durant l'edat mitjana.

S'haurà d'esperar més d'un mil·lenni, fins ben entrada la Baixa Edat Mitjana, per tornar a trobar un recull d'abreviacions semblant al ja citat. A mode d'exemple podem citar els següents: *Artes Dictandi* de Hildesheim (1250), *Forma Discendi* de Ugo Spechtsart (1346), *De cautelis, breviationibus et punctis circa scripturam observandis* document anònim (1406), *Quedam regule de modo titulandi seu apificandi pro novellis scriptoribus copulate* de Jean Gerson (primera meitat S. XV), *Nova regoletta nella qual troverai ogni sorta de abbreviatura usuale* de Zurini (primera meitat S. XV).³⁵ Tots els compendis o reculls d'abreviacions que trobem fins a mitjans del segle XIX tenien una missió clarament pràctica. Eren reculls d'abreviatures sense cap pretensió de reflexionar sobre elles de manera científica. Segons el paleògraf Luís Núñez les primeres indagacions sobre les abreviatures fetes en l'Edat Mitjana les hem d'atribuir sense cap mena de dubte als monjos maurins.³⁶ Tot i així, aquests monjos encara estaven molt lluny d'aconseguir una vertadera sistematització científica. Això vindrà molts anys després.

[estos trabajos] adolecían de una metodología crítico-comparativa. Fue precisamente al aplicar esa metodología cuando se estuvo en condiciones de responder a tres interrogantes inexcusables para transitar certeramente en cualquier investigación paleográfica: el origen, la naturaleza y el desarrollo evolutivo. La respuesta vino en los días en que se ponían los cimientos o se recolectaban ya los primeros frutos del medievalismo científico.³⁷

Els primers treballs amb una clara metodologia científica van començar a aparèixer, com ja s'ha esmentat anteriorment, a mitjans segle XIX. Aquests primers treballs començaven ja a relacionar les abreviatures medievals i modernes amb les abreviatures d'època romana. Es descobria la relació indefectible que hi havia amb el món antic una vegada més.³⁸ Justament per aquest motiu van començar a aparèixer tota mena d'estudis erudits que intentaven acotar i definir les diferents branques de la braquigrafia sobretot basant-se en una metodologia cronològica. S'establí així una nova manera d'estudiar les abreviacions.³⁹ Entre els molts erudits que es podrien citar en aquest apartat, els que realment van ajudar a consolidar unes autèntiques bases i fonaments per a l'estudi braquigràfic van ser el francès L. A. Chassant i posteriorment l'alemany L. Traube. L. A. Chassant va ser el primer en estudiar les abreviacions de manera holística, esmentat la diversitat de formes com poden ser estudiades i classificades les abreviatures:

[...] per segni di significato generico, per segni convenzionali rappresentati un'intera parola, per segni convenzionali sulle singole lettere, per lettere iniziali, per lettere soprascritta, per omissione delle lettere medie, per omissione delle lettere finali, [...]⁴⁰

³⁵ CENCETTI, Giorgio, *Le abbreviazioni nella scrittura latina*, a Ídem (dir.), *Lineamenti di Storia della Scrittura Latina: dalle lezioni di paleografia*, Bolonya: Pàtron, 1997, pàgs. 310-313. En les pàgines d'aquest llibre podem trobar una més que exhaustiva caracterització de tots els treballs medievals dedicats a les abreviatures.

³⁶ NUÑEZ, Luís, *Abreviaturas*, a Ídem (dir.), *Manual de paleografía: fundamentos e historia de la escritura latina hasta el siglo VIII*, Madrid: Cátedra, 1994, pàg. 125.

³⁷ Ídem, pàg. 125.

³⁸ Ídem, pàg. 125.

³⁹ SCHIAPARELLI, Luigi, *Avviamento allo studio delle abbreviature latine nel medioevo*, Florència: Leo S. Olschki, 1926, pàg. 5.

⁴⁰ CENCETTI, Giorgio, *Le abbreviazioni nella scrittura latina*, a Ídem (dir.), *Lineamenti di Storia della Scrittura Latina: dalle lezioni di paleografia*, Bolonya: Pàtron, 1997, pàg. 318.

A partir d'aquest moment, l'estudi braquigràfic es reivindicarà com una disciplina per mèrits propis dins els estudis paleogràfics i deixarà de ser per sempre una mera i simple recopilació d'abreviatures posades al final d'un llibre o manual de paleografia. Però, qui va elevar la braquigrafia a la categoria d'estudi científic amb un clar mètode per fer-ho va ser L. Traube quan va presentar el 1907 el seu estudi sobre les *Nomina Sacra*.⁴¹ Amb aquest treball i altres que aparegueren més tard, la braquigrafia va esdevenir un element imprescindible a tenir en compte en qualsevol estudi paleogràfic. A més a més, aquest punt d'inflexió va permetre a la braquigrafia deixar d'ésser considerada com una simple ciència auxiliar de la paleografia i consagrar-se com una disciplina científica per ella mateixa.

L'esame delle abbreviature, anche se limitato a superare le difficoltà di lettura, guadagna ora, per merito degli ultimi studi, in precisione e sicurezza; ma esso non deve arrestarsi a tale intento, deve tendere a ben altri risultati, che allargano l'orizzonte della Paleografia: le abbreviature possono fornire elementi di critica del testo; si studiano come forme vive, si indaga come sorsero, dove e quando furano usate.⁴²

La braquigrafia a partir del segle XX es consolida i es tingué en compte com una disciplina més. Fàcilment podem comprovar que tots els tractats o manuals de paleografia publicats el segle XX tenen un apartat dedicat a la teoria braquigràfica a més de tenir la seva tradicional recopilació d'abreviacions com sempre s'havia fet. La metodologia emprada durant el segle XIX va començar a donar els seus primers fruits reals a partir de la primera meitat del segle XX. Gràcies a la nova manera d'estudiar-se les abreviatures es van aconseguir importants resultats que d'altra manera segurament no s'haguessin aconseguit. Per exemple, gràcies a un estudi braquigràfic fet per W. Helbig es va poder posar data al Virgilio Romano nº 279. També gràcies a un estudi braquigràfic es va poder demostrar que en el continent europeu no s'entenia gaire bé l'escriptura insular (actuals illes britàniques) ni tampoc les seves abreviatures.⁴³

⁴¹ SCHIAPARELLI, Luigi, *Avviamento allo studio delle abbreviature latine nel medioevo*, Florència: Leo S. Olschki, 1926, pàg. 5. En aquest treball Ludwig Traube va descobrir que les abreviatures que apareixien a la Bíblia eren anteriors a la Vulgata traduïda per Sant Jeroni. (Núñez, 1994, pàg. 124). Les *Nomina Sacra* corresponen a les formes abreviatives amb que s'anomenaven les deïtats cristianes. Es creu que aquestes formes d'abreviar les deïtats cristianes ja eren presents en la Bíblia Grega dels Setanta. Per tant, al segle IV aquestes abreviatures van passar a la Bíblia llatina quan se'n va fer la traducció. Per posar un exemple podem esmentar l'abreviació IHS = Ihesus la qual la podem trobar de manera reiterada en els nostres documents catalans.

= Ihesu

⁴² Ídem, pàg. 6.

⁴³ CENCETTI, Giorgio, *Le abbreviazioni nella scrittura latina*, a Ídem (dir.), *Lineamenti di Storia della Scrittura Latina: dalle lezioni di paleografia*, Bolonya: Pàtron, 1997, pàg. 321. L'any 438 dC. l'emperador Teodosi II en el *Codex Theodosianus* va prohibir l'ús d'abreviatures especialment en els documents jurídics. (Bischhoff, 1986, pàg. 219) *Ne constituta interpolentur, omnes codices litteris conscribantur. Huic codici, qui faciendus a constitutionariis, notae iuris non adscribantur*. (Núñez, 1994, pàg. 121) Els anys 530 dC. i 533 dC. l'emperador Justinià va tornar a prohibir l'ús d'abreviatures sobretot les del món jurídic. *Iubemus, non per siglorum captiones et compendiosa aenigmata, quae multas per se et per suum vitium antinomias induxerunt, eiusdem codicis textum conscribi* (530 dC.) i, *omnia [...] per consequentias litterarum volumus non per sigla manifesta [...] neque [...] licentiam aperimus ex tali codice in iudicio aliquid recitare, qui in quacunque sua parte siglorum habet malitiam* (533 dC.). (Núñez, 1994, pàg. 114). Les abreviatures, especialment les del món jurídic, van causar greus problemes d'interpretació dels textos, cosa que segurament fomentava les falsificacions i els malentesos. (Bischhoff, 1986, pàg. 219) Que la prohibició fos tan recurrent en el temps evidencia clarament que la utilització de les abreviatures seguia emprant-se profusament. Però el que se sap segur és que en l'únic lloc que es va conservar la tradició abreviativa de manera inalterada va ser en els escriptors monàstics de les actuals

5. Normes d'edició del diccionari d'abreviatures

Aquest diccionari d'abreviatures de la llengua catalana, com ja s'ha esmentat prèviament en l'apartat introductori, neix amb dues finalitats clarament establertes. La primera té eminentment la finalitat de ser un diccionari on anar a consultar el significat de certa abreviació i la segona finalitat és poder observar l'evolució morfològica del traç en les paraules. Per aquest últim motiu, en la columna més a l'esquerra del diccionari, es presentaran totes les abreviatures amb el seu traç original i col·locades per ordre alfabètic. També cal advertir que aquest diccionari està en les beceroles del que pot arribar a ser en un futur, i per tant pot ser modificat i clarament ampliat més endavant. El diccionari més famós i més complet de la llengua llatina que avui en dia pot ser consultat hi consten en total més de 13.000 abreviacions diferents⁴⁴. Amb això només vull dir que el diccionari que aquí es presenta només és el començament d'un diccionari que pot arribar a ser sense cap mena de dubte molt més ampli, ja que només es citen 383 abreviacions diferents. Recordem que el gran boom en la profusió d'abreviacions vindrà a partir del segle XIV quan l'escriptura en llengua catalana es comença a generalitzar de manera exponencial.

El diccionari que es presenta en aquest treball està dividit en 6 columnes disposades verticalment. Aquestes columnes les citarem enumerades de l'1 al 6 començant per l'esquerra. Tot seguit citarem columna per columna explicant que hi podem trobar en cada una d'elles.

Columna 1

En aquesta columna, com s'acaba de citar fa uns instants, trobarem la paraula abreviada amb el traç original disposada per ordre alfabètic, de la A a la Z.

Columna 2

Aquí s'hi ha disposat la data del document d'on s'ha extret l'abreviatura. Com que una de les premisses metodològiques que s'havia fixat per aquest treball era esmentar el moment més reculat en què es té constància de l'aparició d'una abreviatura concreta s'ha cregut oportú citar-ne la data justament a la dreta de la paraula abreviada. Aquest diccionari neix amb la clara pretensió d'ésser ampliat amb el temps. Per tant, moltes d'aquestes abreviacions potser que acabin sent modificades cronològicament. Amb això es pretén dir, que hi ha la possibilitat que en algun document més antic i, no

illes Britàniques: Irlanda i Gran Bretanya. En part degut a la dificultat de fer extensa la prohibició en llocs tan allunyats dels centres de poder. Entre els segles VIII i IX els monjos provinents de les citades illes van tornar a estendre aquesta pràctica centenària al continent Europeu. (Núñez, 1994, pàg. 121) Per això, l'estudi de les abreviatures va permetre saber que hi havia una gran dificultat en el Continent per entendre l'escriptura i les abreviatures emprades en les illes d'Irlanda i Gran Bretanya.

⁴⁴ CAPPELLI, Adriano, *Dizionario di abbreviature latine ed italiane*, Milà: Ulrico Hoepli, 2012. Aquest diccionari ha estat gairebé el vademècum fins als nostres dies dels que estudien les abreviatures i fan transcripcions en llatí i italià. Com es pot observar aquesta citació bibliogràfica correspon a l'última edició feta l'any 2012. Per tant, és un llibre que encara, més de cent anys després de la seva primera edició, es segueix consultant com en el primer dia.

estudiat en aquest treball, aparegui aquesta modalitat d'abreviació. Per aquest motiu el diccionari està en tot moment obert a modificacions cronològiques.

Columna 3

En la columna nº3 trobem la transcripció literal de l'abreviació original sense incloure-hi cap lletra. Per dir-ho d'alguna manera el que trobarem en aquesta columna és exactament el que veiem en l'abreviació original. Per consultar una abreviació el mètode més ràpid és buscar-la en aquesta columna, ja que si ho féssim en la columna nº1, on hi ha l'abreviació amb el traç original, ens podria causar alguns dubtes de lectura. Moltes de les lletres emprades en els documents que hem consultat són molt diferents de les actuals i per tant es presten a fàcil confusió.

Columna 4

En la columna nº4 trobarem la transcripció incloent-hi ara ja sí, la lletra o lletres elidides pel signe abreviatiu que acompanya a la paraula. La lletra o lletres elidides apareixen representades amb lletra cursiva i en color blau. Podria ser que l'abreviació pogués tenir més d'un significat, però com és lògic en el nostre document només en té un de significat i és justament el que incorporem. En un futur si apareix la mateixa paraula abreviada però amb un significat diferent ja s'inclourà en el diccionari també amb la seva data corresponent. En el nostre diccionari ja s'hi poden trobat exemples d'aquests si ens hi fixem atentament. Com es podrà observar en el diccionari les paraules *que* i *perquè* apareixeran sempre amb la lletra *u* elidida. En tots els documents analitzats per aquest treball els escriptors d'aquell període quan escrivien la paraula sense abreviació ho feien sempre sense escriure la lletra *u*. Per aquest motiu sempre escriurem la transcripció de la següent manera *qe* (que) i *perqe* (perquè).

Columna 5

En la columna nº5 s'hi inclou una traducció de la paraula, ja que moltes de les paraules que s'inclouen en el diccionari es troben ja en desús en el català actual. En cas que la traducció no estigui assegurada al cent per cent anirà acompanyada d'un interrogant. La majoria de les traduccions han estat fetes amb el suport del diccionari Alcover i Moll. És bo recordar que aquest diccionari erudit que acabem de citar ja va emprar en el seu moment moltes de les paraules sorgides dels documents aquí treballats. Aquest fet ha facilitat molt la traducció d'un gran nombre de mots. També pot ser que en l'espai on hauria d'anar la traducció de la paraula estigui en blanc, això és degut a què la transcripció feta en la columna nº4 no necessita ser traduïda, ja que són paraules d'ús corrent o força freqüent en la llengua actual.

Columna 6

En aquesta darrera columna apareixerà la localització exacte del document, de la línia i, si s'escau, del foli on es pot trobar la paraula abreviada que es cita en el diccionari. La citació de la localització es farà mitjançant un acrònim que identificarà clarament a cada un dels documents. Després de l'acrònim es citarà el foli si n'hi ha més d'un, i la línia concreta on es pot trobar, sempre per aquest ordre.

5.1 Documents emprats per fer aquest diccionari

Per fer aquest diccionari s'han treballat en total una quinzena de documents diferents compresos entre finals del segle XI i finals del XIII. Tot seguit s'identificarà document per document ordenats cronològicament del més antic al més modern. En tots els documents hi ha una referència a la seva signatura que ens indica on roman actualment el document. De documents originals escrits en català datats en els segles que acabem de citar n'hi ha molts més, per tant, com ja s'ha dit anteriorment, el diccionari pot ser modificat i ampliat en un futur. Els noms amb què són citats els documents són els noms originals que els posaren els primers investigadors que estudiaren i tractaren aquets documents. Per tant, s'ha cregut oportú no modificar-los.

1-Els **Greuges de Guitard Isern**, senyor de Caboet (1080-1095).

Acrònim: (G.G.I.C.)

Signatura: B.C. Perg. 384, Reg. 1910

2-**Forum Iudicum** (1113-1162)

Acrònim: (F.I.)

Signatura: A.A.M. Arxiu de l'Abadia de Montserrat.

3-**Queixes Homes Sant Pere** d'Escales (S. XII)

Acrònim: (Q.H.S.P.E.)

Signatura: A.C.U. Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell, Doc. IV. Fons Mossèn Pere Pujol

4-**Relacó d'Alguns fets** contra vàries **Esglésies** (S. XII)

Acrònim: (R.A.E.)

Signatura: A.C.U. Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell, Doc. V. Fons Mossèn Pere Pujol

5-**Coses Robades als Homes** d'Ostafrancs (S.XII)

Acrònim: (C.R.H.O.)

Signatura: A.C.U. Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell, Doc. VI. Fons Mossèn Pere Pujol

6-**Homilies d'Organyà** (1203)

Acrònim: (H.O.)

Signatura: B.C. Ms. 289

7-**Testament A** (1216)

Acrònim: (T.A.)

Signatura: B.C. Perg. 251, Reg. 2978

8-**Carta a l'Arquebisbe de Tarragona** (1215-1225)

Acrònim: (C.A.T.)

Signatura: A.C.A. Perg. 158, Col·lecció Jaume I

9-**Testament B** (1234)

Acrònim: (T.B.)

Signatura: B.C. Perg. 252, Reg. 3854

10-Donació **A** (1240)

Acrònim: (D.A.)

Signatura: B.C. Perg. 256, Reg. 3192

10-Sentència **A** del Jutge Arnau de Berenguer (1240)

Acrònim: (S.A.)

Signatura: B.C. Perg. 250, Reg. 3191

11- **Mals Causats** a l'Església de **Puigfalconer** 1242

Acrònim: (M.C.E.P.)

Signatura: A.C.U. Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell, Doc. VIII. Fons Mossèn Pere Pujol

12-Causa entre **Berenguer de Tarn** i **Ramon de Camp** (1243)

Acrònim: (C.B.T.R.C.)

Signatura: B.C. Perg. 1987

13-Treves fetes i firmades entre en **Ponç de Vilamur**, Bisbe de la Seu i en **Roger**, Comte de **Foix** (1244)

Acrònim: (P.V.R.C.F.)

Signatura: A.C.U. Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell, Doc. IX. Fons Mossèn Pere Pujol

14-Lletra d'en **B.** de **Lliri**, procurador del Bisbe en **Ponç de Vilamur** (1251)

Acrònim: (B.L.P.V.)

Signatura: A.C.U. Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell, Doc. XVI. Fons Mossèn Pere Pujol

15-Promesa. La Seu d'Urgell. (1273)

Acrònim: (P.S.U.)

Signatura: B.C. Perg. 249, Reg. 3189

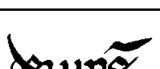
6. Diccionari d'abreviatures catalanes

1	2	3	4	5	6
Original	ANY	Transcripció	Transcripció	Traducció	Localització
	1203	(abstinet)	abstine ^{nt}		H.O. Foli 1v. Línia 6.
	1203	(ac)	anc	mai	H.O. Foli 5v. Línia 20.
	1203	(ada)	adam	Adam	H.O. Foli 6v. Línia 13.

	1203	(afas)	afars	afers	H.O. Foli 3v. Línia 1.
	1240	(afrote)	afrote		D.A. Línia 7.
	1203	(agels)	angels		H.O. Foli 8r. Línia 8.
	1244	(agradosamt)	agradosament		P.V.R.C.F. Línia 13.
	1203	(aia)	anima	ànima	H.O. Foli 1v. Línia 6.
	1203	(aia)	aia	tinguem	H.O. Foli 2v. Línia 15.
	S.XII	(aitat)	aitant	per tant	Q.H.S.P.E. Línia 20.
	1242	(albg)	alberg		M.C.E.P. Línia 9.
	S.XII	(alt)	altra		C.R.H.O. Línia 17.
	1273	(alt)	altre		P.S.U. Línia 4.
	1273	(alts)	altres		P.S.U. Línia 7.
	1242	(altramt)	altrament		M.C.E.P. Línia 11.
	1203	(alumenamt)	alumenament	il·luminació	H.O. Foli 4r. Línia 12.
	S.XII	(anat)	anant		Q.H.S.P.E. Línia 21.
	1203	(apes)	apres	després	H.O. Foli 4r. Línia 1.
	1203	(aps)	apres	després	H.O. Foli 5v. Línia 20.
	1244	(aq)	aqi	aquí	P.V.R.C.F. Línia 4.
	1203	(aql)	aquel	aquell	H.O. Foli 6r. Línia 20.

<i>aq;l</i>	S.XII	(aql)	aq ^e l	aquell	Q.H.S.P.E. Línia 14.
<i>aqla</i>	1203	(aqla)	aq ^e la	aquella	H.O. Foli 7v. Línia 11.
<i>aqlor</i>	1203	(aqlor)	aq ^e les	aquelles	H.O. Foli 3v. Línia 18.
<i>aqlr</i>	1243	(aqls)	aq ^e ls	aquells	C.B.T.R.C. Línia 13.
<i>aqlt</i>	1203	(aqst)	aq ^e st	aquest	H.O. Foli 3v. Línia 16.
<i>aq;lt</i>	S.XII	(aqst)	aq ^e st	aquest	Q.H.S.P.E. Línia 38.
<i>aqlta</i>	1203	(aqsta)	aq ^e sta	aquesta	H.O. Foli 8r. Línia 17.
<i>aqltes</i>	1240	(aqstes)	aq ^e stes	aquestes	D.A. Línia 8.
<i>aq;lt</i>	S.XII	(aqsts)	aq ^e sts	aquests	Q.H.S.P.E. Línia 17.
<i>archbispe</i>	1215	(archbispe)	arch ^e bispe	arquebisbe	C.A.T. Línia 1.
<i>arebre</i>	1273	(atedre)	ate ⁿ dre		P.S.U. Línia 10.
<i>are re</i>	S.XII	(atere)	ate ⁿ re	atendre	Q.H.S.P.E. Línia 32.
<i>auia</i>	1095	(auia)	au ⁱ a	havia	G.G.I.C. Línia 9
<i>auia</i>	1203	(aua)	au ^e ra	tenir	H.O. Foli 4v. Línia 13.
<i>aua</i>	1244	(aua)	aua ⁿ	abans	P.U.R.C.F. Línia 6.
<i>auis</i>	1203	(aue)	auem ⁿ	havem	H.O. Foli 1v. Línia 16.
<i>auenymt</i>	1203	(auenimt)	auenim ^e nt	adveniment	H.O. Foli 7v. Línia 8.
<i>auyē</i>	1242	(auie)	auien ⁿ	havien	M.C.E.P. Línia 18.

<i>auria</i>	1203	(auria)	auria ⁿ	tindrien	H.O. Folí 12r. Línia 3.
<i>aut</i>	1215	(aut ^a)	aut ^a	altra	C.A.T. Línia 3.
<i>auts</i>	1215	(auts)	aut ^s	altres	C.A.T. Línia 8.
<i>b</i>	1240	(b)	b ^e	bé	D.A. Línia 12.
<i>bsa</i>	1242	(bga)	b ^e ga	Berga	M.C.E.P. Línia 11.
<i>can</i>	1203	(can)	ca ⁿ		H.O. Folí 8r. Línia 6.
<i>cap</i>	1243	(cap)	ca ^m p		C.B.T.R.C. Línia 1.
<i>capla</i>	1242	(capla)	cap ^e la	capellà	M.C.E.P. Línia 24.
<i>cdar</i>	1203	(cdar)	cri ^d dar		H.O. Folí 3v. Línia 17.
<i>cdau</i>	1203	(cdau)	cri ^d au	cridava	H.O. Folí 3v. Línia 20.
<i>clame</i>	1203	(clame)	clame ^m		H.O. Folí 5v. Línia 11.
<i>cõ</i>	1203	(co)	co ^m		H.O. Folí 3v. Línia 7.
<i>cõfessio</i>	1203	(cofessio)	co ⁿ fessio	confessió	H.O. Folí 4v. Línia 13.
<i>cogitaciõ</i>	1203	(cogitacios)	cogitacio ^{ns}	pensaments	H.O. Folí 5v. Línia 7.
<i>comõza</i>	1203	(comeza)	come ⁿ za	comença	H.O. Folí 3v. Línia 17.
<i>cong</i>	1215	(cong)	con ^e g	conec	C.A.T. Línia 11.
<i>conoxe</i>	1203	(conoxe)	conoxe ^m	coneixem	H.O. Folí 2v. Línia 7.
<i>cont</i>	1244	(cont ^a)	contra ^a		P.U.R.C.F. Línia 14.

	1203	(copages)	comp ^a nges	multituds	H.O. Foli 3v. Línia 19.
	1203	(copaines)	comp ^a paines	multituds	H.O. Foli 4r. Línia 3.
	1273	(coplir)	com ^a plir	complir	P.S.U. Línia 9.
	1203	(crist)	cr ⁱ st	Crist	H.O. Foli 8r. Línia 6.
	1203	(cristia)	cr ⁱ stia	cristià	H.O. Foli 1v. Línia 18.
	1203	(cristians)	cr ⁱ stians		H.O. Foli 8v. Línia 10.
	1095	(d)	de		G.G.I.C. Línia 10
	S.XII	(d)	de		C.R.H.O. Línia 2.
	S.XII	(d)	de		R.A.E. Línia 1.
	S.XII	(d)	de		R.A.E. Línia 1.
	1203	(daqla)	daq ^e la	d'aquella	H.O. Foli 3v. Línia 12.
	1203	(daqls)	daq ^e les	d'aquelles	H.O. Foli 4v. Línia 10.
	1203	(daqst)	daq ^e st	d'aquest	H.O. Foli 5v. Línia 13.
	1203	(dauat)	dau ^a nt	davant	H.O. Foli 3v. Línia 16.
	1203	(dd)	da ^v id	David	H.O. Foli 3v. Línia 18.
	1190	(defut)	defu ⁿ t	difunt	F.I. Línia 6
	1203	(deiune)	deiune ^m	dejunem	H.O. Foli 7r. Línia 2.
	1203	(dejunase)	dejunase ^m	dejunéssim	H.O. Foli 5v. Línia 23.

	1203	(dentre)	dementre	mentre	H.O. Foli 7v. Línia 18.
	1203	(descrets)	descrents	incrèdules	H.O. Foli 7v. Línia 18.
	1203	(deue)	deuem	devem	H.O. Foli 8r. Línia 16.
	1242	(die)	dien	deien	M.C.E.P. Línia 23.
	1203	(dilecc)	dileccio	amor honest	H.O. Foli 1v. Línia 17.
	1243	(dim)	dejm	diem	C.B.T.R.C. Línia 11.
	1203	(diunar)	deunar	amb dejunis	H.O. Foli 8r. Línia 15.
	1203	(dl)	del		H.O. Foli 2r. Línia 14.
	1203	(dls)	dels		H.O. Foli 8v. Línia 6.
	1203	(domēga)	domēga	senyorial	H.O. Foli 7r. Línia 6.
	1203	(dreta)	dretura	camí dret	H.O. Foli 2r. Línia 21.
	1203	(drgul)	dergul	d'orgull	H.O. Foli 7r. Línia 1.
	1203	(ds)	deus	Déus	H.O. Foli 1v. Línia 19.
	1203	(du)	deu	Déu	H.O. Foli 2r. Línia 13.
	1203	(due)	deuem	devem	H.O. Foli 8v. Línia 4.
	1243	(due)	deuen		C.B.T.R.C. Línia 3.
	1203	(dus)	deus	Déus	H.O. Foli 5r. Línia 20.
	1203	(dus)	deus		H.O. Foli 8r. Línia 15.

ðne	1203	(dzie)	de ^{blue} zie	deia	H.O. Foli 3r. LÍNIA 16.
ðzienlj	1203	(dzienlj)	de ^{blue} zienlj	diguent-li	H.O. Foli 3v. LÍNIA 19.
ðzim	1203	(dzim)	de ^{blue} zim	diem	H.O. Foli 7r. LÍNIA 5.
é	1243	(e)	es ^{blue}	és	C.B.T.R.C. LÍNIA 3.
eccē	1240	(ecc)	ecc ^{blue} lesia	església	S.A. LÍNIA 8.
ecclā	S.XII	(eccla)	eccl ^{blue} esia	església	R.A.E. LÍNIA 1.
eccſia	1203	(ecclia)	eccl ^{blue} esia	església	H.O. Foli 8v. LÍNIA 8.
ecclĥia	1242	(ecclsia)	eccl ^{blue} esia	església	M.C.E.P. LÍNIA 39.
ecclēia	1203	(eclesia)	eccl ^{blue} esia	església	H.O. Foli 7r. LÍNIA 3.
ēer	1203	(eer)	es ^{blue} ser	ésser	H.O. Foli 5v. LÍNIA 2.
entēdre	1203	(entedre)	ente ^{blue} dre		H.O. Foli 8r. LÍNIA 6.
entō	1203	(ento)	ent ^{blue} ro		H.O. Foli 4v. LÍNIA 8.
entrare	1203	(entrare)	entrare ^{blue} m		H.O. Foli 3v. LÍNIA 9.
esct	1203	(esct ⁱ)	esc ^{blue} rit		H.O. Foli 3v. LÍNIA 10.
esctz	1215	(esct ⁱ z)	esc ^{blue} rits		C.A.T. LÍNIA 2.
ei forcenoi	1203	(esforcenos)	esforce ^{blue} m nos	esforcem-nos	H.O. Foli 3v. LÍNIA 3.
espe	1203	(espe)	es ^{blue} pre	després	H.O. Foli 4r. LÍNIA 2.
esprir	1203	(espr ⁱ it)	es ^{blue} prir	esperit	H.O. Foli 1v. LÍNIA 21.

ētre	1203	(etre)	entre		H.O. Foli 2r. Línia 18.
euāgeli	1203	(euageli)	euangeli	evangeli	H.O. Foli 6r. Línia 3.
euāgelij	1203	(euageljj)	eua ⁿ geljj	evangeli	H.O. Foli 5v. Línia 16.
euāgelista	1203	(euagelista)	eua ⁿ gelista	evangelista	H.O. Foli 7r. Línia 22.
euāgli	1203	(euagli)	euangeli	evangeli	H.O. Foli 7r. Línia 22.
examt	1203	(examt)	exam ⁿ t	igualmente	H.O. Foli 8r. Línia 4.
exēple	1203	(exēple)	exē ^m ple		H.O. Foli 5v. Línia 22.
.f. ^a	1203	(.f. ^a)	femna	dona	H.O. Foli 7v. Línia 12.
fā	1203	(fa)	fam		H.O. Foli 5v. Línia 20.
falim̃z	1203	(falimtz)	falim ⁿ tz	faltes morals	H.O. Foli 5v. Línia 8.
fare	1203	(fare)	fare ^m	obrarerem	H.O. Foli 3r. Línia 23.
fē	1203	(fe)	fē ^m		H.O. Foli 7r. Línia 4.
fē	1242	(fe)	fē ^r		M.C.E.P. Línia 7.
fēa	1203	(fea)	fē ^m na	dona	H.O. Foli 8r. Línia 1.
fedel̃m̃	1203	(fedelmt)	fedelm ⁿ t	fidelment	H.O. Foli 1v. Línia 18.
fēna	1203	(fena)	fē ^m na	dona	H.O. Foli 7v. Línia 19.
fermam̃	1203	(fermamt)	fermam ⁿ t		H.O. Foli 8v. Línia 18.
fī	1203	(fī ^a)	fī ^a	filla	H.O. Foli 8r. Línia 10.

fōh	1203	(fols)	foles	insensates	H.O. Foli 1v. Línia 6.
fōmē	1242	(fomt)	forment	blat	M.C.E.P. Línia 9.
fōzē	1242	(fore)	foren		M.C.E.P. Línia 6.
fōmē	1242	(formt)	forment	blat	M.C.E.P. Línia 25.
fōmēiōi	1203	(fornjcios)	fornjacions	fornicacions	H.O. Foli 4r. Línia 22.
g̃	1244	(^a g)	gracia	gràcia	P.U.R.C.F. Línia 1.
gēnāc	1203	(genac)	generacio	generació	H.O. Foli 8r. Línia 19.
g̃y	1242	(ges)	gens		M.C.E.P. Línia 6.
glā	1203	(gla)	gloria	glòria	H.O. Foli 6r. Línia 16.
glōia	1203	(gloia)	gloria	glòria	H.O. Foli 2r. Línia 12.
gñ	1203	(^a gn)	gran		H.O. Foli 7v. Línia 19.
gñi	1203	(^a gns)	grans		H.O. Foli 4r. Línia 4.
grā	1203	(gra)	gracia	gràcia	H.O. Foli 4r. Línia 23.
grāi	1203	(gras)	gracias	gràcies	H.O. Foli 4r. Línia 4.
grāi	1203	(gras)	grans		H.O. Foli 5v. Línia 17.
grēi	1203	(gres)	gracies	gràcies	H.O. Foli 4r. Línia 2.
h	1243	(h)	hoc	també	C.B.T.R.C. Línia 4.
homēs	S.XII	(homes)	homens	homes	Q.H.S.P.E. Línia 1.

• i •	1203	(.i.)	I ^{hesu}	Jesucrist	H.O. Foli 7v. Línia 8.
• i •	1240	(.i.) ^a	1 ^a	primera	D.A. Línia 4.
ierhlm	1234	(ierhlm)	ierh ^{usalem}	Jerusalem	T.B. Línia 7.
ifern	1203	(ifern)	in ^{fern}	purgatori	H.O. Foli 5v. Línia 2.
ihrlm	1203	(ihrlm)	ih ^{erusalem}	Jerusalem	H.O. Foli 6r. Línia 10.
ihu	1203	(ihu)	ih ^{esu}	Jesu	H.O. Foli 3v. Línia 4.
• iis •	1203	(.iis.) ^a	2 ^a s (segonas)	segones	H.O. Foli 5v. Línia 5.
ita	1203	(ita)	i ^{usta}	just	H.O. Foli 3v. Línia 16.
• j •	S.XII	(.j.)		un	Q.H.S.P.E. Línia 6.
jud	1203	(jud)	jud ^{eus}	jueus	H.O. Foli 8r. Línia 20.
jutgamt	1203	(jutgamt)	jutgam ^{ent}	sentència	H.O. Foli 5r. Línia 11.
lēges	1203	(leges)	leng ^{ues}	llengües	H.O. Foli 2v. Línia 4.
lets	1215	(lets)	let ^{res}	cartes	C.A.T. Línia 13.
lōga	1215	(loga)	long ^a	llunyana	C.A.T. Línia 8.
l̥	1215	(ls)	l ^{es}		C.A.T. Línia 1.
l̥	1215	(lts)	let ^{res}	cartes	C.A.T. Línia 1.
• m •	S.XII	(M)	mil		Q.H.S.P.E. Línia 11.
• m̥ •	1242	(M) ^a	Maria		C.B.T.R.C. Línia 3.

māda	1203	(mada)	manda	mana	H.O. Foli 5v. Línia 6.
māgan	1203	(magan)	managan	mengen	H.O. Foli 6r. Línia 5.
maer m̃r	1203	(maiermt)	maierment	majorment	H.O. Foli 6v. Línia 23.
manam̃r	1203	(manamt)	manament		H.O. Foli 4r. Línia 23.
manaue	1203	(manaue)	manaue	manaven	H.O. Foli 4v. Línia 10.
m̃ca	1203	(mca)	miseriordia	miseriordia	H.O. Foli 5v. Línia 11.
m̃cader	1216	(mcader)	mercader		T.A. Línia 12.
m̃cdia	1203	(mcdia)	miseriordia	miseriordia	H.O. Foli 8v. Línia 19.
m̃ce	1203	(mce)	merce	pietat	H.O. Foli 5v. Línia 11.
m̃cia	1203	(mcia)	miseriordia	miseriordia	H.O. Foli 4v. Línia 4.
m̃ceo	1203	(mece)	merce	pietat	H.O. Foli 4r. Línia 19.
m̃ega	1203	(mega)	menga	menja	H.O. Foli 5v. Línia 20.
m̃egar	1203	(megar)	mengar	menjar	H.O. Foli 6v. Línia 20.
monst̃i	1203	(menestis)	menestirs	oficis religiosos	H.O. Foli 7r. Línia 3.
m̃jcia	1203	(mjcia)	mjseriordia	miseriordia	H.O. Foli 4r. Línia 15.
mō	1215	(mo)	mon	el meu	C.A.T. Línia 10.
m̃ō	1203	(mo ^a)	mostra		H.O. Foli 6r. Línia 2.
mōcogel	1203	(mocoges)	monconges	mentides	H.O. Foli 7r. Línia 1.

mōge	1203	(moge)	monge	monjo	H.O. Foli 5r. Línia 23.
moſtra	1203	(mostra)	mostrar		H.O. Foli 1v. Línia 4.
mīr	1095	(ms)	mes	més	G.G.I.C. Línia 8
n̄	1203	(n)	nostre		H.O. Foli 3r. Línia 16.
• n • í •	1203	(.n.s.)	nostre <i>señor</i>	Nostre Senyor	H.O. Foli 8v. Línia 4.
• n̄ • g •	1203	(.n. .S.)	nostre <i>Señor</i>	Nostre Senyor	H.O. Foli 4r. Línia 21.
na	1203	(na)	nostra		H.O. Foli 4v. Línia 12.
nat	1242	(nat)	nates	nascudes	M.C.E.P. Línia 7.
nra	1203	(nra)	nostra		H.O. Foli 8r. Línia 7.
nre	1203	(nre)	nostre		H.O. Foli 2v. Línia 20.
nrei	1203	(nres)	nostres		H.O. Foli 4r. Línia 4.
nri	1203	(nrs)	nostres		H.O. Foli 2v. Línia 17.
nri	1203	(ns)	nostres		H.O. Foli 4v. Línia 12.
nuga	1242	(nuga)	nugera	Noguera	M.C.E.P. Línia 12.
oblaciōi	1203	(oblacios)	oblacions	ofrenes	H.O. Foli 4v. Línia 7.
oluar	1244	(obsuar)	observar	observar	P.U.R.C.F. Línia 10.
ogāi	S.XII	(ogas)	ogans	enganys	Q.H.S.P.E. Línia 17.
olit	1203	(olit)	oliueti	oliveres	H.O. Foli 6r. Línia 14.

oraciōi	1203	(oracios)	oracio ^{ns}		H.O. Foli 8r. Línia 10.
p	1095	(p)	p ^{er}		G.G.I.C. Línia 3
·p·	1203	(p.)	p ^{rophetas}	profetes	H.O. Foli 3v. Línia 8.
pb	1203	(pb)	p ^{rob}	prop	H.O. Foli 3v. Línia 16.
pc	1215	(pc)	p ^{rec}		C.A.T. Línia 6.
p ⁱ cam	1203	(pcam)	p ^{us} cam	puguem	H.O. Foli 8v. Línia 21.
p ⁱ ci	1203	(p ⁱ cos)	p ^{rec} ios	preciós	H.O. Foli 3v. Línia 15.
pcura	1251	(pcura)	p ^{ro} cura		B.L.P.U. Línia 9.
pd	1203	(pd)	p ^{rod}	profitós	H.O. Foli 1v. Línia 7.
p ^{de}	1203	(pde)	p ^{er} dre		H.O. Foli 1v. Línia 23.
p ^{dic}	1203	(pdic)	p ^{er} dicio	perdicíó	H.O. Foli 1v. Línia 16.
p ^{dic} acio	1203	(pdicacio)	p ^{re} dicacio	predicació	H.O. Foli 3r. Línia 22.
p ^{dic} ar	1203	(pdicar)	p ^{re} dicar		H.O. Foli 3v. Línia 3.
p ^{don} ad	1203	(pdonad)	p ^{er} donad	perdoneu	H.O. Foli 8v. Línia 18.
p ^{dud}	1203	(pdud)	p ^{er} dud	perdut	H.O. Foli 5v. Línia 2.
p ^{duda}	1190	(pduda)	p ^{er} duda		F.I. Línia 1
p ^{eci} ci	1203	(pecios)	p ^{re} cios	preciós	H.O. Foli 7r. Línia 17.
p ^{eden}	1203	(peden)	p ^{re} den	preuen	H.O. Foli 3r. Línia 11.

	1203	(pegem)	p ^{re} gem	preguem	H.O. Foli 4r. Línia 21.
	1203	(pen)	p ^{re} en		H.O. Foli 5r. Línia 11.
	1203	(pena)	p ^{re} ena	se n'apiadi	H.O. Foli 4v. Línia 9.
	1203	(pena)	p ^{re} enam	preguem	H.O. Foli 3v. Línia 3.
	1203	(pende)	pend ^{re} e	prendre	H.O. Foli 5r. Línia 12.
	1203	(penetecia)	penete ^{nc} ia	penitència	H.O. Foli 5r. Línia 11.
	1203	(penjtecia)	penjte ^{nc} ia	penitència	H.O. Foli 5v. Línia 22.
	1203	(penjtecies)	penjte ^{nc} ies	penitències	H.O. Foli 3v. Línia 3.
	1203	(pensamtz)	pensam ^{ent} tz	pensaments	H.O. Foli 4r. Línia 13.
	1203	(pentecia)	pente ^{nc} ia	penediments	H.O. Foli 3r. Línia 12.
	1203	(pfeita)	p ^{re} feita	perfecte	H.O. Foli 2r. Línia 22.
	1203	(pfetes)	p ^{ro} fetes		H.O. Foli 7r. Línia 10.
	1242	(pg)	p ^{re} g	prec	M.C.E.P. Línia 33.
	1203	(pga)	p ^{re} ga		H.O. Foli 8r. Línia 21.
	1203	(pga)	p ^{re} gan	preguen	H.O. Foli 8v. Línia 9.
	1203	(pgan)	p ^{re} gan	preguen	H.O. Foli 8v. Línia 8.
	1203	(pgar)	p ^{ra} gar	pregar	H.O. Foli 8r. Línia 14.
	1203	(pgar)	p ^{re} gar		H.O. Foli 8r. Línia 5.

	1203	(pgaren)	p ^{re} garen		H.O. Foli 8v. Línia 7.
	1203	(pgaua)	p ^{re} gaua	pregava	H.O. Foli 8r. Línia 4.
	1203	(pgaue)	p ^{re} gaue	pregava	H.O. Foli 3v. Línia 21.
	1203	(pgs)	p ^{re} gs	prec	H.O. Foli 4v. Línia 6.
	1203	(phfita)	p ^{ro} hfitam	profetitzem	H.O. Foli 2v. Línia 7.
	1203	(pidors)	p ^{er} idors	moridores	H.O. Foli 1v. Línia 22.
	1203	(piran)	p ^{er} iran	moriran	H.O. Foli 1v. Línia 22.
	1203	(plaier)	planier	amb planys	H.O. Foli 5v. Línia 6.
	1215	(ⁱ pm)	p ^{ri} mer		C.A.T. Línia 2.
	1244	(ⁱ pmer)	p ^{ri} mer		P.U.R.C.F. Línia 5.
	1203	(ⁱ pmera)	p ^{ri} mera		H.O. Foli 8r. Línia 17.
	1203	(ⁱ pmeramt)	p ^{ri} merament		H.O. Foli 5r. Línia 16.
	1203	(pmes)	p ^{ro} mes	promès	H.O. Foli 8v. Línia 21.
	1203	(pmetia)	p ^{ro} metia		H.O. Foli 6v. Línia 18.
	1203	(pn)	p ^{re} n		H.O. Foli 8v. Línia 17.
	1203	(po)	p ^{er} o	però	H.O. Foli 2v. Línia 8.
	S.XII	(pob)	p ^{ro} b	prop	Q.H.S.P.E. Línia 1.
	1242	(pod)	poder		M.C.E.P. Línia 28.

	1203	(pode)	pode ^m		H.O. Foli 6v. Línia 21.
	1244	(pomes)	pro ^m omes	prohoms	P.U.R.C.F. Línia 10.
	1243	(ⁱ por)	prior		C.B.T.R.C. Línia 1.
	1203	(ppetual)	per ^m petual	perpetu	H.O. Foli 2r. Línia 11.
	1203	(ppha)	pro ^m pheta	profeta	H.O. Foli 2r. Línia 4.
	1203	(ppha)	pro ^m pheta ^m	profetitzem	H.O. Foli 2v. Línia 7.
	1203	(pphes)	pro ^m ph ^e cies	profecies	H.O. Foli 2v. Línia 2.
	1203	(pphs)	pro ^m ph ^e tes	profetes	H.O. Foli 3v. Línia 10.
	1203	(ppiamt)	pro ^m piam ^e nt	pròpiament	H.O. Foli 7r. Línia 7.
	1190	(ppri)	pro ^m pri	propi	F.I. Línia 14
	1203	(ppriamt)	pro ^m priam ^e nt	pròpiament	H.O. Foli 1v. Línia 17.
	S.XII	(pq)	per ^m q ^e	perquè	Q.H.S.P.E. Línia 7.
	1203	(pq)	per ^m q ^e	perquè	H.O. Foli 5v. Línia 21.
	1242	(pq)	per ^m q ^e	perquè	M.C.E.P. Línia 2.
	1273	(p ^a q)	pus ^a q ^a	puga	P.S.U. Línia 9.
	1203	(ps)	pres	prengué	H.O. Foli 8r. Línia 19.
	1203	(psecuc)	per ^m secucio	persecució	H.O. Foli 2r. Línia 22.
	1203	(psona)	per ^m sona		H.O. Foli 7v. Línia 22.

	1203	(puar)	p ^{ro} uar	provar	H.O. Foli 8r. Línia 21.
	1203	(pueres)	p ^{re} ueres	preveres	H.O. Foli 8v. Línia 13.
	1203	(pxa)	p ^{uxa} m	puixam	H.O. Foli 5v. Línia 12.
	1203	(pxmaue)	p ^{ro} xmaue	aproximava	H.O. Foli 7v. Línia 1.
	1203	(pxme)	p ^{ro} xme	proïsme	H.O. Foli 210. Línia 6.
	S.XII	(q)	q ^e	que	Q.H.S.P.E. Línia 2.
	S.XII	(q)	q ^e	que	C.R.H.O. Línia 5.
	1190	(q)	q ^e	que	F.I. Línia 6
	1203	(q)	q ^e	que	H.O. Foli 2r. Línia 13.
	1242	(q)	q ^e	que	M.C.E.P. Línia 1.
	1242	(q)	q ^{en}	que en	M.C.E.P. Línia 24.
	1190	(ⁱ q)	q ⁱ	qui	F.I. Línia 20
	1203	(ql)	q ^{el}	que el	H.O. Foli 5v. Línia 17.
	1242	(ql)	q ^{el}	que el	M.C.E.P. Línia 27.
	1234	(^a ql)	q ^{ual}		T.B. Línia 14.
	1203	(ⁱ ql)	q ^{il}	qui el	H.O. Foli 4r. Línia 19.
	1203	(qls)	q ^{els}	que els	H.O. Foli 7v. Línia 4.
	1203	(^a qls)	q ^{als}	qualssevol	H.O. Foli 5v. Línia 8.

	1242	(qm)	q ^e m	que em	M.C.E.P. Línia 6.
	1203	(^a qn)	q ^a n	quan	H.O. Foli 7v. Línia 20.
	1203	(^a qn)	q ^a n	com que	H.O. Foli 3v. Línia 14.
	1203	(ⁱ qns)	q ⁱ ns	qui ens	H.O. Foli 4r. Línia 14.
	1203	(^a qnt)	q ^a nt	tot allò que	H.O. Foli 7r. Línia 13.
	1203	(^a qr)	q ^a r	car (conj.)	H.O. Foli 5v. Línia 18.
	1203	(^a qrentena)	q ^a rentena	quarantena	H.O. Foli 7r. Línia 2.
	1203	(^a qresma)	q ^a resma	quaresma	H.O. Foli 5v. Línia 9.
	1203	(qs)	q ^e s	que es	H.O. Foli 6r. Línia 5.
	1203	(ⁱ qs)	q ⁱ s	demanà	H.O. Foli 4r. Línia 19.
	1095	(qua)	qua ^r	car (conj.)	G.G.I.C. Línia 7
	1203	(re)	re ⁿ	res	H.O. Foli 5r. Línia 16.
	1203	(resurecc)	resurecc ^{io}	resurrecció	H.O. Foli 8v. Línia 5.
	1203	(rete)	rete ⁿ		H.O. Foli 3r. Línia 13.
	1203	(rezeba)	rezeba ^m	resavem	H.O. Foli 3r. Línia 21.
	1203	(sab)	sab ^{er}		H.O. Foli 8r. Línia 14.
	1203	(saluamt)	saluam ^{ent}	salvament	H.O. Foli 8r. Línia 5.
	1203	(sca)	sanc ^{ta}	santa	H.O. Foli 7v. Línia 15.

ice	1203	(sce)	san ^{ce} te	santa	H.O. Foli 7r. Línia 3.
icptura	1203	(sc ⁱ ptura)	sc ^{ri} ptura	escriptura	H.O. Foli 7v. Línia 17.
se	1242	(se)	se ⁿ	se'n	M.C.E.P. Línia 37.
segeta	1203	(segesca)	segesca ^m	seguim	H.O. Foli 4r. Línia 23.
segma	1203	(segiria)	segiria ⁿ	seguirien	H.O. Foli 2r. Línia 3.
seguramt	1203	(seguramt)	seguram ^{ent}		H.O. Foli 8v. Línia 20.
seier	1203	(seier)	sei ^{ner}	senyor	H.O. Foli 7v. Línia 14.
Sein	1203	(Sein)	Sei ^{ner}	senyor	H.O. Foli 3r. Línia 17.
Sejn	1203	(Sejn)	Sej ^{ner}	senyor	H.O. Foli 3v. Línia 18.
sejor	1203	(sejor)	sejnor	senyor	H.O. Foli 7v. Línia 12.
semet	1203	(semet)	seme ^{nt}	llavor	H.O. Foli 2v. Línia 22.
sempe	1203	(sempe)	semp ^{re}		H.O. Foli 4r. Línia 20.
semt	1203	(semt)	seme ^{nt}	llavor	H.O. Foli 2v. Línia 21.
seniors	1203	(seniors)	sen ⁿ iors	senyors	H.O. Foli 1v. Línia 4.
sepra	1203	(se ^a p)	semp ^{ra}	sempre	H.O. Foli 8r. Línia 13.
sep	1203	(sep)	semp ^{re}		H.O. Foli 8v. Línia 14.
sepe	1203	(sepe)	semp ^{re}		H.O. Foli 8v. Línia 18.
sepre	1203	(sepre)	semp ^{re}		H.O. Foli 1v. Línia 21.

iet	1203	(set)	se ⁿ t	sant	H.O. Foli 5v. Línia 16.
ie	1242	(set)	se ⁿ t	sant	M.C.E.P. Línia 39.
iōra	1203	(seta)	se ⁿ ta	santa	H.O. Foli 7r. Línia 2.
- iſ -	1203	(.sg.)	significa		H.O. Foli 7v. Línia 8.
ia	1203	(sia)	siam	siguem	H.O. Foli 7r. Línia 17.
significāza	1203	(significaza)	significan ^z a	significació	H.O. Foli 8v. Línia 15.
.ſ.ſj.	1215	(.S.M.)	Santa Maria		C.A.T. Línia 2.
io	1203	(so)	son	el seu	H.O. Foli 8r. Línia 5.
iolamē	1203	(solamt)	solam ^e nt		H.O. Foli 6r. Línia 18.
iupbia	1203	(supbia)	sup ^e rbia	supèrbia	H.O. Foli 7r. Línia 1.
tā	1203	(ta)	ta ⁿ		H.O. Foli 3v. Línia 21.
tābe	1203	(tabe)	ta ^m be	també	H.O. Foli 6r. Línia 8.
tātor	1203	(tastot)	trastot	tot	H.O. Foli 3r. Línia 17.
tāt	1243	(tat)	ta ⁿ t		C.B.T.R.C. Línia 3.
rē	1203	(te)	te ^m		H.O. Foli 2r. Línia 21.
rēple	1203	(teple)	te ^m ple		H.O. Foli 6r. Línia 10.
rēporals	1203	(teporals)	te ^m porals		H.O. Foli 1v. Línia 22.
rēpē	1203	(teps)	te ^m ps		H.O. Foli 4v. Línia 14.

tēra	1203	(tera)	terr <u>a</u>		H.O. Foli 7v. Línia 10.
terēi	1203	(teres)	terr <u>e</u> s		H.O. Foli 3v. Línia 6.
tēta	1203	(teta)	te <u>n</u> ta	temptà	H.O. Foli 6v. Línia 20.
tētacio	1203	(tetacio)	te <u>n</u> tacio	temptació	H.O. Foli 6v. Línia 23.
tētar	1203	(tetar)	te <u>n</u> tar	temptar	H.O. Foli 6r. Línia 20.
tētarai	1203	(tetas)	te <u>n</u> taras	temptaràs	H.O. Foli 6r. Línia 13.
tō	1203	(to)	to <u>n</u>	el teu	H.O. Foli 5r. Línia 17.
tēra	1203	(tra)	te <u>r</u> ra		H.O. Foli 3v. Línia 17.
tēas	1234	(tras)	te <u>r</u> ras	terres	T.B. Línia 11.
tēcar	1203	(trecar)	tre <u>n</u> car	esquinçar	H.O. Foli 5v. Línia 6.
tēi	1203	(tres)	te <u>r</u> res		H.O. Foli 3v. Línia 1.
tribulaēni	1203	(tribulacns)	tribulac <u>i</u> ons	aflicció pertorbadora	H.O. Foli 7v. Línia 7.
trobā	1203	(troba)	trob <u>a</u> m	trobem	H.O. Foli 5v. Línia 19.
trobare	1203	(trobare)	trobare <u>m</u>		H.O. Foli 4r. Línia 15.
tū	1203	(tu)	te <u>u</u>		H.O. Foli 6r. Línia 14.
tū	1203	(tu)	tu <u>m</u>	tu em	H.O. Foli 5r. Línia 16.
•u•	1203	(.u.)	un	adjectiu numeral cardinal	H.O. Foli 5r. Línia 23.
ū	1242	(u)	un	adjectiu numeral cardinal	M.C.E.P. Línia 37.

uēceg	1203	(ueceg)	ue ⁿ ceg	vencé	H.O. Foli 6v. Línia 12.
uēg	1203	(ueg)	ue ⁿ g	arribà	H.O. Foli 7v. Línia 12.
uon-gōia	1203	(uergoia)	uergo ⁿ ia	vergonya	H.O. Foli 2v. Línia 13.
uēge	1203	(uge)	ue ⁿ ge	verge	H.O. Foli 7v. Línia 14.
uȳdere	1203	(ujdere)	ujdere ⁿ	veieren	H.O. Foli 4r. Línia 3.
uȳga	1203	(ujga)	uj ⁿ ga	arribi	H.O. Foli 8r. Línia 5.
unq̃	1203	(unq̃ ^a)	unq ^a	mai	H.O. Foli 1v. Línia 15.
uolē	1203	(uole)	uole ^m	volem	H.O. Foli 1v. Línia 16.
uolūtāt	1190	(uolutat)	uolūtāt	voluntat	F.I. Línia 5.
uōra	1203	(ura)	uo ⁿ stra	vostra	H.O. Foli 4v. Línia 18.
uōrei	1203	(ures)	uo ⁿ stres	vostres	H.O. Foli 5v. Línia 6.
uētud	1203	(utud)	ue ⁿ tud	poder	H.O. Foli 4r. Línia 12.
χ̃	1203	(x)	Crist	Crist	H.O. Foli 7r. Línia 17.
·x̃·	1203	(.x̃.)	Crist	Crist	H.O. Foli 7v. Línia 8.
χ̃a	1203	(.x̃a)	cristia	cristià	H.O. Foli 3r. Línia 13.
·xl̃·	1203	(.xl̃.)	40	quaranta	H.O. Foli 5v. Línia 19.
χ̃ra	1203	(xtia)	cristia	cristià	H.O. Foli 7r. Línia 6.
·xx.e.ṽ·	S.XII	(.xx.e.ṽ.)	25	vint-i-cinc	Q.H.S.P.E. Línia 7.

7. Conclusió

Aquest treball de final de carrera, com ja es va esmentar en el seu moment, en la part introductòria, va néixer amb un propòsit clarament predeterminat i preestablert. En tot moment es va tenir present un clar interès per divulgar una part molt interessant i apassionant de la nostra llengua catalana que fins a aquest moment no s'havia tingut en consideració. Va néixer amb la idea de convertir-se en una eina eminentment pràctica i senzilla per a aquells que estiguin interessats en fer transcripcions de documents catalans on les abreviacions són molt abundants i de difícil interpretació. Mai fins ara s'havia iniciat un estudi braquigràfic ni s'havia iniciat un recull sistemàtic de les abreviacions en aquesta llengua. Amb aquest treball, també s'ha intentat, a mode introductori, fer una síntesi el més amena i plaent possible sobre la història de la braquigrafia com a disciplina, i sobre la manera com es poden classificar les diferents abreviatures segons la seva naturalesa. Fent aquest treball s'ha pogut comprovar la gran disparitat de teories i maneres de classificar les abreviatures que hi ha segons les diverses escoles historiogràfiques a les quals s'adscriuen els autors consultats.

Des d'un primer moment, sempre es va ser molt conscient que l'abast del treball seria força limitat i acotat degut al temps de què es disposava per a la seva realització. En cap moment s'ha pretès que el treball fos un treball acabat i resolt ans el contrari. El treball es va iniciar amb la idea que el resultat final fos la simple col·locació del primer esgrao d'un edifici que en un futur podria ser més gran, més alt i més sòlid. La feina que queda per fer és ingent si es vol donar el treball per conclòs i finalitzat. Com es pot comprovar, amb només 15 documents s'ha aconseguit catalogar i inventariar 383 abreviatures diferents. No cal advertir quin hauria estat el resultat si s'haguessin consultat més de cent documents i amb un ventall cronològic més ample del que en aquest treball s'ha triat.

El diccionari de les abreviacions en llengua catalana també va néixer amb la pretensió i el propòsit de ser usat com a eina per relacionar documents i escriptors entre ells. Es podria dir que aquesta idea és on radica l'autèntica gènesi que ha donat lloc a l'inici d'aquest treball. Com ja hem assenyalat en un altre apartat d'aquest treball, moltes de les abreviacions catalanes es poden considerar neologismes que anaren apareixent lentament a mesura que aquest idioma s'anava consolidant com a llengua escrita. Per tant, no seria descabellat pensar, com així ho indiquen alguns autors, que les abreviacions podrien transmetre's per imitació entre escriptors, com succeeix avui dia entre els que estan avesats a enviar missatges ràpids via internet. Una bona manera d'abreviar les paraules és, amb tota seguretat, imitada i integrada en el seu repertori per aquells qui estan interessats en ser més efectius en les seves redaccions. Tot i així, s'ha de reconèixer que també cap la possibilitat que moltes de les abreviacions tinguessin diferents autors intel·lectuals alhora, però això no devalua ni desmereix que les abreviacions puguin servir per rastrejar contactes entre escriptors i escriptors. Com és obvi, la comprovació científica d'aquesta hipòtesi de treball queda en l'aire, ja que aquest treball no ha pogut invertir temps en aquest sentit. A més a més, s'hauria de tenir un diccionari molt més complert i extens, pel que fa a les diccions incorporades, per poder iniciar un treball d'aquestes característiques.

Seria interessant que aquest treball esperonés a altres estudiants i estudiosos/as a ampliar les diccions d'aquest diccionari d'abreviacions en llengua catalana. Seria gratificant poder veure un diccionari català d'abreviacions amb tantes entrades com les

que tenen els diccionaris més erudits de llengua llatina. És difícil saber quantes abreviacions en català es deuen haver emprat en el passat però segur que són equiparables en nombre a les que trobem escrites en llengua llatina, ja que de paraules en català n'hi ha tantes o més que amb llatí, i l'interès per l'abreviació no va mai decaure fins fa poques centúries. Poder fer la transcripció d'un document català amb un diccionari d'abreviatures catalanes al teu costat, de ben segur facilitarà la feina a aquells que hi estiguin interessats.

8. Bibliografia abreviatures

Degut al gran volum de textos recopilats per fer aquest apartat que aquí ens ateny, ens ha semblat oportú classificar la bibliografia en quatre apartats específics:

- Diccionari d'abreviatures.
- Llibres i manuals especialitzats en abreviatures.
- Capítols de llibre dedicats a les abreviatures.
- Articles en revistes especialitzades.

8.1 Diccionaris d'abreviatures

[S. N.], *Abreviaturas usadas en apostólicos [Manuscrit]: libreta tercera*, [17..]

ÁLVAREZ, Ramón, *Siglas y abreviaturas latinas con su significado, por orden alfabético, seguidas del calendario romano y de un catálogo de abreviaturas que se usan en los documentos pontificios*, León: Rafael Garzo e hijos, 1884.

BORGES, Eduardo, *Abreviaturas paleograficas portuguesas*, [S. Ed.], Lisboa, 1981.

BRYSON, William, *Dictionary of Sigla and Abbreviation to and in Law Books before 1607*, Charlottesville: University Press of Virginia, 1975.

CALCEJA, David, *Abreviaturas castellanas de los siglos XIII-XIV [Manuscrito]*, 1701?.

CAPPELLI, Adriano, *Die Abkürzungen in der lateinischen Schrift des Mittelalters. Ein methodisch-praktischer Versuch*, Innsbruck: Karl Lohmeyer, 1892.

CAPPELLI, Adriano, *Lexicon abbreviaturarum quae in lapidibus, codicibus et chartis praesertim medii-aeui occurrunt. Dizionario di abbreviature latine ed italiane usate nelle carte e codici specialmente nel medioevo, riprodotte con oltre 13000 segni incisi, aggiuntivi uno studio sulla brachigrafia medioevale, un prontuario di sigle epigrafiche, l'antica numerazione romana ed arabica, i monogrammi, ed i segni indicanti monete, pesi, misure*, Milà: Ulrico Hoepli, 1899.

CAPPELLI, Adriano, *Dizionario di abbreviature latine ed italiane*, Milà: Ulrico Hoepli, 2012.

CARINI, Isidoro, *Piccolo manuale di sigle ed abbreviazioni dell'epigrafia classica ad uso della Pontificia Scuola Vaticana*, Roma: Escola Vaticana, 1886.

CARLIN, Roberta, *A Paleographic guide to spanish abbreviations 1500-1700 : una guía paleográfica de abreviaturas españolas*, Puerto Rico: Centro de Investigaciones Históricas, 2003.

CARPENTIER, Pierre, *Alphabetum tironianum, seu Notas Tironis explicandi methodus: cum pluribus Ludovici Pii Chartis, quae notis isdem exaratae sunt [et] hactenus ineditate, ad Historiam [et] Jurisdictionem cum ecclesiasticam, tum civilem pertinentibus*, París: Lutetiae Parisiorum: apud Hippolytum-Ludovicum Guerin, & Jacobum Guerin, 1747.

CHASSANT, Alphonse, *Dictionnaire des abréviations latines et françaises utilisées dans les inscriptions lapidaires et métalliques, les manuscrits et les chartes du moyen âge*, París: Chez Auguste Aubry Libraire, 1862.

COSTAMAGNA, Giorgio, *Il sistema tachigrafico sillabico usato dai notai medioevali italiani (sec. VIII - XI): Regole fondamentali*, Gènova, 1953.

FEUTRY, Aimé, *Manuel tironien: ou recueil d'abréviations faciles & intelligibles de la langue françoise, rangés par ordre alphabétique. Ouvrage utile aux personnes qui ont beaucoup d'écritures à expédier, & qui connoissent la valeur du temps*, París: Debure Frères, 1775.

GALENDE, Juan Carlos, *Diccionario braquigráfico del siglo XIX español*, Madrid: J.C. Galende Díaz, 1994.

GALENDE, Juan Carlos, *Diccionario general de abreviaturas españolas: [siglas, acrónimos, fórmulas y expresiones documentales]*, Madrid: Verbum, 2000.

GONZÁLEZ, Cláudio, *Diccionario latino portátil de las principales mayúsculas que los romanos usaban en las abreviaturas de sus inscripciones públicas y medallas*, Pontevedra: Imprenta de José y Primitivo Vilas, 1850.

GORDON, Arthur, *Supralineate abbreviation in latin inscriptions*, Milà: Cisalpino-Goliardica, 1948.

LATHAM, Edward, *A Dictionary of Abbreviations Contractions and Abbreviative Signs*, Nova York: George Routledge and Sons Ltd, 1916.

PALUZIE, Esteban, *Abreviaturas del siglo XV y XVI sacadas de códices y libros manuscritos [Manuscrit]*, [S.I.], 1832.

PELLEN, René, *Las Abreviaturas en la grafía de la gramática castellana (1492) : entre el manuscrito y el libro impreso*, Lugo: Axac, 2005.

PELZER, Auguste, *Abréviations latines médiévales*, Louvain: Publications Universitaires Louvain, 1964.

RIESCO, Ángel, *Abreviaturas latinas, vol. I: Alfabetos, Siglas y Heurística*, Salamanca: Gráficas Varona (Edición privada), 1973.

RIESCO, Ángel, *Abreviaturas latinas, vol. II: Diccionario de abreviaturas latinas conforme a la edición de Prou-Boüard*, Salamanca: Gráficas Varona (Edición privada), 1973.

RIESCO, Ángel, *Breve diccionario de nexos, abreviaturas y alfabetos hispanos (siglos XIII al XVII)*, Madrid-Salamanca: Imprime Varona (Edición privada), 1980.

RIESCO, Ángel, *Diccionario de abreviaturas hispanas de los siglos XIII al XVIII : con un apéndice de expresiones y fórmulas jurídico-diplomáticas de uso corriente*, Salamanca: Imprime Varona, 1983.

ROSSELLÓ, Joan, *et alli, Aplec de llinatges catalans abreviats*, Palma de Mallorca: Arxiu Diocesà de Mallorca, 1896.

SEVILLANO, Francisco, *Ensayo de un elenco de abreviaturas paleográficas medievales*, València: Saitabi, 1943.

TRAMONTI, Nino, *Il libro delle sigle e delle abbreviazioni*, Milà: Busto Arsizio [Industrie Grafiche Pianezza], 1953.

TURNER, Cuthbert, *Raccolta delle principali e più difficili abbreviazioni e frasi abbreviate che si rincontrano negli atti notarili dal secolo XIII in poi*, Roma, 1898.

VIANINI, Guiseppe, *Raccolta delle principali e più difficili abbreviazioni e frasi abbreviate che si riscontrano negli Atti notarili dal secolo XIII in poi preceduta da una introduzione sul sistema brachigrafico medievale*, Roma: E. Loescher, 1898.

8.2 Llibres i manuals especialitzats en abreviatures

[S. N.], *Modus legendi abreviaturas in utroque jure cum aliis tractatibus juridicis*, Nuremberg, 1476.

[S. N.], *Cartilla y arte breve y bien compendioso para enseñar a deletrear y leer perfectamente y con mucha facilidad y con todas o las más abreviaturas que se pudieran allar*, Madrid, 1513.

[S. N.], *Modus legendi abbreviaturas passim in iure tam ciuili quàm pontificio occurrentes*, Itàlia: Niccolo Moretti, 1556.

ALLENDE, Ángel, *Braquigrafía española de la Edad Media, ensayo sobre los diversos sistemas de abreviación empleados en las inscripciones y en los manuscritos desde el siglo V hasta el XVI*, Madrid: Boletín Histórico, 1880.

AUSBÜTTEL, Frank, *et alli*, *Abkürzungen aus Personalschriften des XVI. bis XVIII. Marburg: Jahrhunderts*, 1978.

BAINS, Doris, *A Supplement to Notae Latinae by Wallace M. Lindsay. Abbreviations in Latin MSS. of 850 to 1050 A.D.*, Cambridge: Cambridge University Press, 1936.

BARING, Daniel, *Clavis diplomatica, tradens specimina veterum scripturarum, nimirum alphabeta varia, compendia scribendi medii aevi, notariorum veterum signa nonnulla curios, una cum alphabeto instrumenti et abbreviaturis, singula tabulis aeneis exhibita 2 vols.*, Hannover, 1737.

BIZARRI, Dina, *Imbreviature notarili*, Torino: S. Lattes & c., 1934-1938.

CACURRI, Augusto, *La tachigrafia sillabica latina*, Roma, 1908.

CACURRI, Augusto, *La tachigrafia latina del cod. Vat. Lat. 5750*, Roma, 1908.

CAPPELLI, Adriano, *The elements of abbreviation in Medieval latin Paleography*, Kansas: University of Kansas, 1982.

CASTELLS, Josep, *Colección de frases latinas con su correspondencia castellana y un catálogo de abreviaturas usadas por los antiguos romanos*, Barcelona: Impr. de los Herederos de la Viuda Pla, 1883.

Catèdra de Paleografia y Diplomàtica Universidad Complutense de Madrid, *Abreviaturas latinas. I*, Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 1960.

Catèdra de Paleografia y Diplomàtica Universidad Complutense de Madrid, *Abreviaturas latinas. II*, Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 1960.

CHATELAIN, Émile, *Introduction à la lecture des notes tironiennes*, Paris: Chez l'auteur, 1900.

CHIONIDES, Nikolaos, *et alli*, *La brachigrafia italo-byzantina*, Ciutat del Vaticà: Biblioteca Apostolica Vaticana, 1981.

COSTAMAGNA, Giorgio, *Tachigrafia notarile e scritture segrete medioevali in Italia*, Roma, 1968.

COSTAMAGNA, Giorgio, *Notae tironianae quae in lexicis et in chartis reperiuntur novo discrimine ordinatae*, Roma: Centro di Ricerca, 1983.

CROUS, Ernest, *Die Abkürzungszeichen in den Wiegendruckten*, Mainz: Verlag d. Gutenberg-Gesellschaft, 1925.

DONADIO, Lorenzo, *La Brachigrafia al tempo di Dante: conferenza tenuta all'Istituto Stenografico Intersistemico nel 18 anniversario di fondazione*, Nàpols: Lettere Mozze, 1958.

FOERSTER, Hans, *Die Abkürzungen in den Kölner Handschriften der Karolingerzeit*, Tubinga: Druck von H. Laupp Jr., 1916.

FRENZ, Thomas, *Abkürzungen: die abbreviaturen der Lateinischen Schrift von der Antike bis zur Gegenwart*, Stuttgart: Hierseemann, 2010.

GAROFALO, Giuseppe, *Appendice alla spiegazione delle abbreviature latine, lettere iniziali e clausole ceterate: che si rinvencono negli antichi rogiti notarili di Sicilia e con regole di paleografia aggiuntevi*, Catània: F. Martinez, 1890.

GAROFALO, Giuseppe, *Spiegazione delle abbreviature latine, lettere iniziali e clausole ceterate che si rinvencono negli antichi rogiti noterili di Sicilia*, Catània: F. Martinez, 1899.

GIOVE, Nicoletta, *Alle origini delle abbreviature latine: Una prima ricognizione (I secolo a.C.-IV secolo d.C.)*, Sicània: Messina, 1993.

GIULIETTI, Francesco, *Storia delle scritture veloci: dall'antichità ad oggi*, Florència: Giunti, 1968.

GRUN, Paul, *Schlüssel zu alten und neuen Abkürzungen [Texte imprimé], Wörterbuch lateinischer und deutscher Abkürzungen des späten Mittelalters und der Neuzeit mit historischer und systematischer Einführung für Archivbenutzer*, Limburg-Lahn: C. A. Starke, 1966.

GUÉNIN, Louis, *Les notes tironiennes, leur nature et leurs origine*, Arras, 1882.

HÄLVÄ, Ulla, *Die Kontraktionen auf den lateinischen Inschriften Roms und Afrikas bis zum 8*, Helsinki: Jh. n. Chr., 1988.

HERAUSGEGEBEN, Peter, *Tironische Noten*, Wiesbarden: Otto Harrassowitz, 1990.

HOLTZ, Walter, *Abkürzungen auf Münzen*, Braunschweig: Deutung und Erlöuterung, 1972.

HULÁKOVSKY, Jan, *Abbreviaturae Vocabulorum: Usitatae in Scripturis Praecipue Latinis Medii Aevi, Tum Etiam Slavicis Et Germanicis, Collectae, et ad Potorem Usum Archivariorum, Diplomatarum, Bibliothecariorum, Aliorumque Vetustatis Indagatorum*, Praga: Vitet, 1852.

KOPP, Ulrich, *Lexicon Tironianum, en Paleogrphia critica. Mit Nachwort und einem Alphabetum Tironianum von Bernhard Bischoff*, Mannheim: Svmtibvs Avctoris, 1817.

LAURENT, Marie, *De abbreviationibus et signis scripturae gothicae*, Roma: Pontificium Institutum Anglicum, 1939.

LEGENDRE, Paul, *Études tironiennes. Commentaire sur la VIe. Églogue de Virgile, tiré d'un manuscrit de Chartres*, París: Sciences Historiques et Philologiques, 1907.

LENZ, Rudolf, *et alli*, *Abkürzungen aus Personalschriften des XVI. bis XVIII*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2002.

LIGUORO, Ottavio, *Ristretto istorico dell'origine degli abilanti della campagna di Roma de'suoi re... delle medaglie gemme intagli d'imperadori, imperadrici... fino a postuma [Texto impreso]: Con la rarità e prezzo delle medesime e col vere modo di conoscere le vere dalle false. Con la spiegazione delle abbreviature di dette medaglie Del sacerdote Ottavio Liguoro*, Roma: Niccola Roisecco. Generoso Salomoni, 1753.

LINDSAY, Wallace, *Contractions in early latin minuscules mss.*, Oxford: James Parker and Co., 1908.

LINDSAY, Wallace, *Notae latinae: an account of abbreviation in Latin manuscripts of the early minuscule period (700-850)*, Cambridge: University Press, 1915.

LÓPEZ, José, *Abreviaturas hispánicas*, Madrid: Direccion General de Archivos y Bibliotecas, 1957.

MANARESI, Cesare, *Le abbreviature nella scrittura latina*, Milà: La Goliardica, 1948.

MANUZIO, Aldo, *De veterum notarum explanatione quae in antiquis monumentis occurrunt*, [S. Ed.], Venècia, 1566.

MARTIN, Charles, *The record interpreter: A collection of abbreviations, Latin words and names used in English historical manuscripts and records*, Londres: Reeves and Turner, 1892.

MATEU, Josefina, *Braquigrafia de sumas: estudio analítico en la traditio de algunos textos manuscritos, incunables e impresos arcaicos: S. XIII-XVI*, Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 1984.

MATEU, Josefina, *et alli*, *Las Abreviaturas en la enseñanza medieval y la transmisión del saber*, Barcelona: La Universitat. Facultat de Geografia i Història. Departament d'Història Medieval, 1990.

MENTZ, Arthur, *Zwei Stenographie systeme des späteren Mittelalters*, Dresde: B. Q. Teubner, 1912.

MENTZ, Arthur, *et alli*, *Die Tironischen Noten: eine Geschichte der tōmischen Kurzschrift*, Berlín, 1944.

OCHI, Mª Helena, *Abreviaturas: manuscritos dos séculos XVI ao XIX*, São Paulo: Governo do Estado do São Paulo, Secretaria da Cultura, Divisão de Arquivo do Estado, 1979.

PAOLI, Cesare, *Le abbreviature nella paleografia latina del Medioevo. Saggio metodico-practico*, Florència: Le Monnier, 1891.

PAOLI, Cesare, *Die Abkürzungen in der lateinischen Schrift des Mittelalters: ein methodisch-praktischer Versuch*, Innsbruck: Karl Lohmeyer, 1892.

PASCUAL, Lope, *Los códices de la Catedral de Murcia: abreviaturas*, a *Symposium sobre et Trivium, Quadrivium y Stvdium*, Barcelona: Rvbrica.: Palaeographica et Diplomatica Studia, 1989.

PAULY, Giovanni, *Delle Abbreviature nella Paleografia Latina*, Roma: E.T. de Rossi, 1892.

PERREAU, Pietro, *Oceano nelle abbreviature e sigle... ebraiche, caldaiche, rabbiniche, talmudiche, cabalistiche, geografiche, de tiloli di libri, de nomi d'autori, delle iscrizioni sepolcrali con la loro varie soluzioni*, Parma: [s.n.], 1883.

PERUGI, Giuseppe, *Le note tironiane*, Roma: Società editrice "Athenaeum", 1911.

PIÑOL, Daniel, *Abreviaturas notariales en el "Camp de Tarragona" en la Baja Edad Media*, Tarragona: Reial Societat Arqueològica Tarraconense, 1998.

PLUTA, Olaf, *Abbreviationes*, Turnhout, 1996.

POLIDORI, Adriano, *Delle abbreviature negli atti notarili*, Lanciano: N. Giandonato, 1909.

RÖMER, Jürgen, *Geschichte der Kürzungen. Abbreviaturen in deutschsprachigen Texten des Mittelalters und der Frühen Neuzeit*, Göppingen: Kümmerle-Verlag, 1997.

RUESS, Ferdinand, *Die Kasseler Handschrift der Tironischen Noten samt Ergänzungen aus der Wolfenbüttler Handschrift*, Lipsia: Pp. iv. Leipzig & Berlin, 1914.

SANTIFALLER, Leo, *Die Abkürzungen in den ältesten Papsturkunden (788-1002)*, Weimar: Böhlau, 1939.

SCHIAPARELLI, Luigi, *Avviamento allo studio delle abbreviature latine nel medioevo*, Florència: Leo S. Olschki, 1926.

SCHMITZ, Wilhelm, *Tironische Miszellen*, Lipsia, 1877.

SCHMITZ, Wilhelm, *Comentarii notarum Tironianarum, cum prolegomenis, adnotationibus criticis et exegeticis, notarumque indice alphabetico*, Lipsia: Teubner, 1893.

TARDIF, Jules, *Mémoire sur les notes tironiennes*, Paris: Imprimerie Nationale, 1852.

THOMAS, Frenz, *Abkürzungen. Die Abbreviaturen der lateinischen Schrift von der Antike bis zur Gegenwart*, Stuttgart: Hiersemann, 2010.

TIRO, Marcus, *Die Kasseler Handschrift der Tironischen Noten, samt Ergänzungen aus der Wolfenbüttler Handschrift. Herausgegeben von Ferdinand Ruess*, Paris: Leipzig und Berlin, 1914.

TRAUBE, Ludwig, *Nomina Sacra. Versuch einer Geschichte der christlichen Kürzung*, Múnic: Oskar Beck, 1907.

VOLTA, Zanino, *Delle Abbreviature Nella Paleografia Latina*, Milà: Cisalpino-Goliardica, 1892.

WAL, Johan, *De modus legendi abbreviaturas in utroque iure, oudste proeve eener regtsencyclopedie uit de vijftiende eeuw*, Amsterdam: C.G. van der Post, 1868.

WALTHERUS, Johann, *Lexicon diplomaticum, abbreviationes syllabarum et vocum in diplomatibus codicibus a seculo VIII ad XVI usque occurrentes exponens, inuctis alphabetis et scripturae speciminibus integris*, Gotinga: Johann Schmid: Academiae Göttingensis Bibliopolam, 1745.

WINIARCZYK, Marcus, *Sigla latina in libris impressis occurrentia cum siglorum graecorum appendice*, Wratislaviae: Universitas Wratislaviae, 1977.

ZANNIER, Guido, *Ensayo paleográfico sobre las abreviaturas de la Edad Romana*, Montevideo: Universidad de la República, 1955.

8.3 Capítols de llibre dedicats a les abreviatures

[S. N.], *Abreviaturas que facilitan la inteligencia de otras usadas en los manuscritos é instrumentos señaladamente de Cathaluña desde el siglo VIII al XIV*, a *Memorias de la Academia de Buenas Letras de Barcelona*, Barcelona: Imprès per Celestino Verdaguer, 1756.

ANDREU, Javier, *et alli*, *Abreviaturas y escritura epigráfica*, a Ídem (dir.), *Fundamentos de epigrafía latina*, Madrid: Liceus, 2009, pàgs. 106-108.

ANDREU, Javier, *et alli*, *Repertorio selecto de abreviaturas epigráficas*, a Ídem (dir.), *Fundamentos de epigrafía latina*, Madrid: Liceus, 2009, pàgs. 659-672.

AUDISIO, Gabriel, *et alli*, *Les abréviations*, a Ídem (dir.), *Lire le français d'hier. Manuel de paléographie moderne XV-XVIII siècle*, París: Armand Colin, 1997, pàgs. 57-67.

BARREDA, Pere, *Pervivència dels abreujats a documents notariais llatins de l'alt Maestrat al segle XVII*, a MATEU, Josefina, *et alli*, *Las Abreviaturas en la enseñanza medieval y la transmisión del saber*, Barcelona: La Universitat. Facultat de Geografia i Història. Departament d'Història Medieval, 1990, pàgs. 325-338.

BATTELLI, Giulio, *Le abbreviazioni*, a Ídem (dir.), *Lezioni di paleografia*, Ciutat del Vaticà: Libreria Editrice Vaticana, 1991, pàgs. 101-114.

BATTELLI, Giulio, *Abbreviazioni*, a *Enciclopedia Cattolica*, vol. I, Ciutat del Vaticà, pàgs. 41-53.

BISCHOFF, Bernhard, *Le abbreviazioni*, a Ídem (dir.), *Paleografia Latina: Antichità e Medioevo*, Pàdua: Antenore, 1986, pàgs. 218-239.

BONO, José, "*Initia clausularum*". *La abreviación de cláusulas y la transmisión del saber*, a MATEU, Josefina, et alli, *Las Abreviaturas en la enseñanza medieval y la transmisión del saber*, Barcelona: La Universitat. Facultat de Geografia i Història. Departament d'Història Medieval, 1990, pàgs. 75-96.

BOZZOLO, Carla, et alli, *Les abréviations dans les livres liturgiques du XV siècle: Pratique et théorie*, a DÍAZ, Manuel (dir.), *Actas: VIII Coloquio del Comité Internacional de Paleografía Latina*, Madrid: Joyas Bibliográficas, 1990, pàgs. 17-25.

CABANES, Mª Desamparados, *Abreviaturas Latinas de uso más frecuente*, a Ídem (dir.), *Elementos de Paleografía*, Madrid: Anubar, 1972, pàgs 28-40.

CABANES, Mª Desamparados, *Abreviaturas Castellanas*, a Ídem (dir.), *Elementos de Paleografía*, Madrid: Anubar, 1972, pàgs 41-45.

CAGNAT, René, *Siglas et abréviations*, a Ídem (dir.), *D'Épigraphie latine*, Roma: L'erma di Bretschneider, 1964, pàgs. 399-473.

CASANOVAS, Jordi, *Las abreviaturas en las inscripciones funerarias hispanas*, a MATEU, Josefina, et alli, *Las Abreviaturas en la enseñanza medieval y la transmisión del saber*, Barcelona: La Universitat. Facultat de Geografia i Història. Departament d'Història Medieval, 1990, pàgs. 281-283.

CENCETTI, Giorgio, *Sistema Abbreviativo*, a Ídem (dir.), *Paleografia Latina*, Roma: Società Editoriale Jouvence, 1978, pàgs. 156-167.

CENCETTI, Giorgio, *Le abbreviazioni nella scrittura latina*, a Ídem (dir.), *Lineamenti di Storia della Scrittura Latina: dalle lezioni di paleografia*, Bolonya: Pàtron, 1997, pàgs. 353-412.

CHERUBINI, Paolo, et alli, *Le origini del sistema abbreviativo medievale dalle notae d'età romana*, a Ídem (dir.), *Paleografia latina: l'avventura grafica del mondo occidentale*, Ciutat del Vaticà: Scuola vaticana di paleografia, diplomatica e archivística, 2010, pàgs. 141-149.

CHERUBINI, Paolo, et alli, *Le abbreviazioni nell'età della scolastica*, a Ídem (dir.), *Paleografia latina: l'avventura grafica del mondo occidentale*, Ciutat del Vaticà: Scuola vaticana di paleografia, diplomatica e archivística, 2010, pàgs. 445-452.

COLOMERA, Venancio, *Abreviaturas del Siglo XV, XVI*, a Ídem (dir.), *Paleografía castellana: ó sea coleccion de documentos auténticos para comprender con perfeccion todas las formas de letras manuscritas que se usaron en los siglos XII, XIII, XIV, XV y XVI, alfabetos mayúsculos y minúsculos, cifras, signos, abreviaturas, tabla numérica y un vocabulario del castellano antiguo, con la traduccion correspondiente en las páginas inmediatas*, Valladolid: Imp. de P. de la Llana, 1862, pàgs. 54-56.

COLOMERA, Venancio, *Abreviaturas de los Siglos XIII y XIV*, a Ídem (dir.), *Paleografía castellana: ó sea coleccion de documentos auténticos para comprender con perfeccion todas las formas de letras manuscritas que se usaron en los siglos XII, XIII, XIV, XV y XVI, alfabetos mayúsculos y minúsculos, cifras, signos, abreviaturas, tabla numérica y un vocabulario del castellano antiguo, con la traduccion correspondiente en las páginas inmediatas*, Valladolid: Imp. de P. de la Llana, 1862, pàg. 133.

CORTÉS, Vicenta, *Signos de abreviación. Abreviaturas*, a Ídem (dir.), *La Escritura y lo escrito: paleografía y diplomática de España y América en los siglos XVI y XVII*, Madrid: Cultura hispánica. Instituto de Cooperación Iberoamericana, 1986, pàgs. 17-19.

COSTAMAGNA, Giorgio, *Nel segno della velocità: il sistema abbreviativo medievale*, a Ídem (dir.), *Perché scriviamo così: invito alla paleografia latina*, Roma: Il Centro di Ricerca, 1987, pàgs. 86-94.

DÍAZ, Manuel, *Mis experiencias en el campo de las abreviaturas visigóticas*, a MATEU, Josefina, et alli, *Las Abreviaturas en la enseñanza medieval y la transmisión del saber*, Barcelona: La Universitat. Facultat de Geografia i Història. Departament d'Història Medieval, 1990, pàgs. 305-311.

DÍEZ, Luís, *Las abreviaturas: una clave de la cultura hebrea*, a MATEU, Josefina, et alli, *Las Abreviaturas en la enseñanza medieval y la transmisión del saber*, Barcelona: La Universitat. Facultat de Geografia i Història. Departament d'Història Medieval, 1990, pàgs. 111-147.

DUCH, Montserrat, *Las abreviaturas médico-farmacéuticas en los manuscritos medievales*, a MATEU, Josefina, et alli, *Las Abreviaturas en la enseñanza medieval y la transmisión del saber*, Barcelona: La Universitat. Facultat de Geografia i Història. Departament d'Història Medieval, 1990, pàgs. 293-296.

ESPINOSA, Gabriel, *Notas y abreviaturas usadas en los siglos pasados y en especial hasta el siglo XV de las quales partes son sacadas de autores y parte de observación*, a Ídem (dir.), *Quaderno de abreviaturas antiguas con su explicacion usadas en este Principado de Cathaluña y los mas sacadas de su Archivo [Manuscrit]*, 1777, pàgs. 3-5.

FLORIANO, Antonio, *Teoría de las abreviaturas*, a Ídem (dir.), *Curso general de paleografía y diplomática españolas*, Oviedo: Secretariado de Publicaciones de la Universidad de Oviedo, 1946, pàgs. 105-129.

FOERSTER, Hans, *Kurzschrift und Schriftkürzungen*, a HIERSEMANN, Anton (dir.), *Abriss der Lateinischen Paläographie*, Stuttgart, 1963, pàgs. 218-241.

GARCÍA, Luís, *Nota sobre el mundo de las abreviaturas médico-latinas medievales*, a MATEU, Josefina, et alli, *Las Abreviaturas en la enseñanza medieval y la transmisión del saber*, Barcelona: La Universitat. Facultat de Geografia i Història. Departament d'Història Medieval, 1990, pàgs. 157-164.

GARCÍA, Zacarías, *Abreviaturas*, a Ídem (dir.), *Paleografía española: precedida de una introducción sobre la paleografía latina e ilustrada con veinte grabados en el texto y ciento diez y seis facsimiles en un album aparte*, Madrid: Centro de Estudios Históricos, 1923, pàgs. 53-61.

GROS, Miquel, *Abreviaturas de manuscritos litúrgicos hispánicos*, a MATEU, Josefina, et alli, *Las Abreviaturas en la enseñanza medieval y la transmisión del saber*, Barcelona: La Universitat. Facultat de Geografia i Història. Departament d'Història Medieval, 1990, pàgs. 37-42.

GRUTIER, J, *Lexicon Tironianum*, a STEFFANS, Franz, (Dir.), *Lateinische Paläographie*, Berlín: W. de Gruyter & Co., 1929.

LINDSAY, Wallace, *Lorschs ninth-century abbreviation symbols*, a TAFEL, Sigmund (dir.), *The lorsch scriptorium*, *Paleographia Latina* vol. III, Londres, 1924, pàgs. 33-43.

LINDSAY, Martin, *Mayence ninth-century abbreviation symbols*, a TAFEL, Sigmund (dir.), *The mayence scriptorium*, *Paleographia Latina* vol. IV, Londres, 1925, pàgs. 32-35.

LINDSAY, Martin, *Lyons ninth-century abbreviation symbols*, a TAFEL, Sigmund (dir.), *The Lyons scriptorium*, *Paleographia Latina* vol. IV, Londres, 1925, pàgs. 57-59.

LOWE, Elias, *The Beneventan abbreviations*, a Ídem (dir.), *The Beneventan script: a history of the South Italian minuscule*, Oxford: Clarendon Press, 1914, pàgs. 153-226.

MAGNIN, Étienne, *Abrévations*, a ANDRÉ, Michel (Dir.), *Dictionnaire de droit canonique: et des sciences en connexion avec le droit canon: ou, Le dictionnaire de Mgr. André et de l'Abbé Condis*, vol. I, París: Hippolyte Walzer, 1888, pàgs. 106-114.

MATEU, Josefina, et alli, *Principales abreviaturas utilizadas en los documentos*, a Ídem (dir.), *Paleografía de Andalucía Oriental*, Universidad de Granada, Granada, 1977, pàgs. 49-71.

MERINO, Andrés, *Sobre los nexos y las abreviaturas*, a Ídem (dir.), *Escuela paleographica ó de leer letras antiguas: desde la entrada de los godos en España hasta nuestros tiempos*, Madrid: Juan Antonio Lozano, 1780, pàgs. 44-45.

MERINO, Andrés, *Abreviaturas*, a Ídem (dir.), *Escuela paleographica ó de leer letras antiguas: desde la entrada de los godos en España hasta nuestros tiempos*, Madrid: Juan Antonio Lozano, 1780, pàgs. 140-145.

MERINO, Andrés, *Sobre las abreviaturas del siglo XII hasta el XV*, a Ídem (dir.), *Escuela paleographica ó de leer letras antiguas: desde la entrada de los godos en España hasta nuestros tiempos*, Madrid: Juan Antonio Lozano, 1780, pàgs. 275-276.

MILLARES, Agustín, *Abreviaturas*, a Ídem (dir.), *Consideraciones sobre la escritura visigótica cursiva*, León: Centro de Estudios e Investigación San Isidoro, 1973, pàgs. 27-28.

MILLARES, Agustín, *et alli*, *Introducción al estudio de las abreviaturas medievales*, a Ídem (dir.), *Tratado de paleografía española*, Madrid: Espasa-Calpe, 1983, pàgs. 47-50.

MIQUEL, Joan, *Omisión de la línea y la prohibición de abreviaturas en Justiniano*, a MATEU, Josefina, *et alli*, *Las Abreviaturas en la enseñanza medieval y la transmisión del saber*, Barcelona: La Universitat. Facultat de Geografia i Història. Departament d'Història Medieval, 1990, pàgs. 59-74.

MODICA, Marco, *Abbreviazioni-Loro classificazioni*, a Ídem (dir.), *Paleografia Latina*, Palermo: G. B. Palumbo Editore, 1941, pàgs. 115-131.

MOMMSEN, Thomas, *Notarum laterculi*, a Keil, H. (dir.), *Grammatici Latini*, Leipzig: Olms Verlag, 1864, pàgs. 265-352.

MORTERERO, Conrado, *Teoría de la abreviación*, a Ídem (dir.), *Apuntes de iniciación a la paleografía española de los siglos XII a XVII*, Madrid: Hidalguía, 1979, pàgs. 35-43.

MUSSO, Olimpio, *Antiche abbreviazioni. La sigla cristiana XMI*, a MATEU, Josefina, *et alli*, *Las Abreviaturas en la enseñanza medieval y la transmisión del saber*, Barcelona: La Universitat. Facultat de Geografia i Història. Departament d'Història Medieval, 1990, pàgs. 221-222.

MUÑOZ, Jesús, *Importancia del estudio de las abreviaturas. Breve reseña histórica de su uso*, a Ídem (dir.), *Manual de paleografía diplomática española de los S. XII al XVII: método teórico-práctico para aprender a leer los documentos españoles de los S. XII al XVII*, Madrid: Atlas, 1972, pàgs. 67-100.

NUÑEZ, Luís, *Abreviaturas*, a Ídem (dir.), *Manual de paleografía: fundamentos e historia de la escritura latina hasta el siglo VIII*, Madrid: Cátedra, 1994, pàgs. 107-158.

O'CALLAGHAN, José, *Los Nomina Sacra in papyris Graecis saeculi III neotestamentariis*, Roma: Biblical Institute Press, 1970, pàgs. 81-94.

O'CALLAGHAN, José, *Problemática sobre los "Nomina Sacra"*, a MATEU, Josefina, *et alli*, *Las Abreviaturas en la enseñanza medieval y la transmisión del saber*, Barcelona: La Universitat. Facultat de Geografia i Història. Departament d'Història Medieval, 1990, pàgs. 21-36.

O'CALLAGHAN, José, *Los Nomina Sacra en los papiros neotestamentarios*, a ídem (Dir.) *Los primeros testimonios del Nuevo Testamento*, Córdoba: El Almendro de Córdoba S.L., 1995, pàgs. 81-94.

OLIVAR, Alexandre, *Las abreviaturas de los manuscritos de liturgia romana*, a MATEU, Josefina, *et alli*, *Las Abreviaturas en la enseñanza medieval y la transmisión del saber*,

Barcelona: La Universitat. Facultat de Geografia i Història. Departament d'Història Medieval, 1990, pàgs. 43-49.

OSTOLAZA, Mª Isabel, *Evolución de las abreviaturas en la documentación castellana medieval. Razones ligüísticas y paleográficas*, a MATEU, Josefina, *et alli*, *Las Abreviaturas en la enseñanza medieval y la transmisión del saber*, Barcelona: Universitat de Barcelona, 1990, pàgs. 253-262.

PETRUCCI, Armando, *Le abbreviazioni nel mondo romano ed il sistema abbreviativo medievale*, a Ídem (dir.), *Breve storia della scrittura latina*, Roma: Bagatto Libri, 1989, pàgs. 72-78.

PROU, Maurice, *Abréviations*, a Ídem (dir.), *Manuel de paléographie latine et française du VIe au XVIIe siècle, suivi d'un dictionnaire des abréviations avec 23 facsimilés en phototypie*, París: A. Picard, 1892, pàgs. 109-165.

PROU, Maurice, *Dictionnaire des abréviations latines et françaises employés dans les livres et chartes du Moyen Age*, a Ídem (dir.), *Manuel de paléographie latine et française du VIe au XVIIe siècle, suivi d'un dictionnaire des abréviations avec 23 facsimilés en phototypie*, París: A. Picard, 1892, pàgs. 303-474.

RIESCO, Ángel, *et alli*, *Abreviaturas*, a Ídem (dir.), *Introducción a la Paleografía y la Diplomática General*, Madrid: Síntesis S. A., 1999, pàg. 98.

ROMERO, Manuel, *et alli*, *Las abreviaturas*, a Ídem (dir.), *Arte de leer escrituras antiguas: paleografía de lectura*, Huelva: Universidad de Huelva, 1995, pàgs. 57-59.

RUÍZ, José Manuel, *Introducción al estudio de las abreviaturas medievales*, a Ídem (dir.), *Tratado de paleografía española*, Madrid: Espasa-Calpe, 1983, pàgs. 47-50.

RUÍZ, José Manuel, *Abreviaturas más usuales en la escritura visigótica*, a Ídem (dir.), *Tratado de paleografía española*, Madrid: Espasa-Calpe, 1983, pàgs. 89-99.

RUÍZ, José Manuel, *Tipos de abreviaturas más usadas en los documentos*, a Ídem (dir.), *Tratado de paleografía española*, Madrid: Espasa-Calpe, 1983, pàgs. 111-119.

SECKEL, Emil, *Abkürzungen*, a Ídem (dir.), *Paläographie der juristischen Handschriften des 12. bis 15. und der juristischen Drucke des 15. und 16 Jahrhunderts*, Alemania: Eeimar Böhlau, 1925, pàgs. 4-16.

STIENNON, Jacques, *Aperçu sur les systèmes d'abréviations*, a Ídem (dir.), *Paléographie du moyen âge*, París: Armand Colin, 1991, pàgs. 145-154.

SUSINI, Giancarlo, *Breve repertorio di sigle e abbreviazioni epigrafiche*, a Ídem (dir.), *Epigrafia romana*, Roma: Jouvence, 1982, pàgs. 213-222.

THOMPSON, Edward, *Abbreviations and contractions*, a Ídem (dir.), *An introduction to greek and latin paleographie*, Oxford: Clarendon Press, 1912, pàgs. 84-90.

TRAUBE, Ludwig, *Lehre und geschichte der abkürzungen*, a Ídem (dir.), *Vorlesungen und Abhandlungen* vol. I, Múnic: Boll, 1909, pàgs. 129-156.

ULLMAN, Louis, *Abbreviations and ligatures*, a Ídem (dir.), *Ancient writing and its influence*, Toronto: University of Toronto Press, 1980, pàgs. 174-188.

VELÁZQUEZ, Isabel, *Abreviaturas*, a Ídem (dir.), *Las Pizarras visigodas: edición crítica y estudio*, Múrcia: Universidad de Murcia, 1989, pàgs. 86-92.

VITTANI, G, *Sigle e sistema delle abbreviazioni*, a Ídem (dir.), *Scuola di Paleografia, Diplomatica e Archivistica annessa al R. Archivio di Stato in Milano. Appunti dalle lezioni. Anno scolastico 1813-1814*, Ciutat del Vaticà, 1813, pàgs. 69-77.

WATTENBACH, Wilhelm, *Abkürzungen*, a Ídem (dir.), *Anleitung zur lateinischen palaeographie*, Lipsia: S. Hirzel, 1886, pàgs. 66-85.

8.4 Articles en revistes especialitzades

[S. N.], *Notes tironiannes usitées en Touraine jusqu'au commencement du XI siècle*, a “*Bibliothèque de l'Ecole des Chartes*”, vol. I-X, París, 1839-1849, pàg. 73.

BARONE, Nicola, *Contributo allo studio della tachigrafia curialesca napoletana*, a Real Academia di Archeologia, Nàpols: Lettere e Belle Arti, 1908, pàgs. 151-166.

BRAMANTI, Kathleen, *Note sulle abbreviature rinascimentali: Studi nell'archivio Buonarrotti*, a “*Studi di grammatica italiana*”, vol. IX, Florència: Accademia della Crusca, 1980, pàgs. 183-219.

BROWN, S, *Concerning the origen of the Nomina Sacra*, a “*Studia Papyrologica*”, vol. IX, Barcelona: Libreria Urquinaona, 1970, pàgs. 17-28.

CALIGIANI, Emilia, *Il sistema abbreviativo nei codici latini dal I al VII secolo*, a “*Medioevo e Rinascimento*”, vol. VII, Florència: Università di Firenze, 1933, pàgs. 253-290.

CIPOLLA, Carlo M^a, *La tachygraphie ligurienne au XI siècle*, a “*Mélanges Julien Havet*”, Gènova: Slatkine Reprints, 1972, pàgs. 87-96.

COSTAMAGNA, Giorgio, *La tachigrafia del papiri latini medioevali italiani*, a “*Buletino dell'Archivio Paleografico Italiano*”, Roma, 1956-1957, pàgs. 213-220.

DECAROLI, P, *De cautelis, breviationibus et punctis circa scripturis observandis*, a “*Revista delle Biblioteche e degli Archivi*” n° IX, Florència, 1900, pàgs. 155-170.

DELISLE, Léopold, *Forme des abréviations et des liaisons dans les lettres des Papes au XIII siècle*, a “*Bibliothèque de l'Ecole Des Chartes*” vol. 48, París: Nogent-le-Rotrou. Imp. Daupeley-Gouverneur, 1887, pàgs. 121-124.

DELISLE, Léopold, *et alli*, *De l'emploi du signe abrégatif à la fin des mots*, a "Bibliothèque de l'Ecole Des Chartes" vol. 68, Paris, 1906, pàgs. 591-592.

FUMAGALLI, G, *Dui un'antica tavola di abbreviazioni in un codice del secolo XV*, a "Rivista delle Biblioteche e degli Archivi", vol. VI (1895), Florència, 1895, pàgs. 185-188.

GALENDE, Juan Carlos, *El sistema braquigráfico decimonónico en España*, a "Homenaje a Tomás Quesada Quesada", Granada: Universidad de Granada, 1998, pàgs. 707-718.

GARAUD, Monique, *et alli*, *Les abréviations dans les manuscrits en écriture latine*, a "Institut de Recherche et d'Histoire des Textes" vol. XIV, Orléans-La Source, 1966, pàgs. 121-141.

GIOVE, Nicoletta, *Per una storia delle abbreviazioni latine: una prima recognizione all'interno dei manoscritti giuridici*, a "La gazette du livre médiéval", vol. XVIII, Paris: Institut de recherche et d'histoire des textes, 1991, pàgs. 17-24.

GÓMEZ, José, *La taquigrafía latina en España*, a "Homenaje a Don Agustín Millares Carlo", vol. I, Gran Canaria, 1975, pàgs. 171-191.

GÓMEZ, José, *La taquigrafía latina*, a "Anuario de Filología", vol. VI-VII, Maracaibo: Universidad de Zulia, 1967-1968, pàgs. 50-80.

HÄLVÄ, Ulla, *Über inschriftliche Abkürzungen der gotischen und humanistischen Schriftperioden*, a "Arctos", vol. XII, Helsinki, 1978, pàgs. 63-79.

HAVET, Julian, *Notes tironiennes dans les diplômes mérovingiens*, a "Bibliothèque de l'Ecole des Chartes", vol. XLVI, Paris, 1885, pàg. 720.

HAVET, Julian, *Charte de Metz accompagnée de notes tironiennes*, a "Bibliothèque de l'Ecole des Chartes", vol. XLIX, Paris, 1888, pàg. 95.

HOESEN, Henry, *Abbreviations in latin papyri*, a "Transactions of the American Philological Association" (Dir.), Boston: Western Reserve University, 1913, pàgs. 39-42.

JUSSELIN, Maurice, *Notes tironiennes dans les diplômes*, a "Bibliothèque de l'Ecole des Chartes", vol. LXVI, Paris, 1905, pàgs. 361-389.

JUSSELIN, Maurice, *Der Verfall der tironischen Noten am Ende des 11. Jahrhunderts*, a "Archiv für Senographie", Berlin, 1906.

JUSSELIN, Maurice, *Note dans les diplômes mérovingiens*, a "Bibliothèque de l'Ecole des Chartes", vol. LXVIII, Paris, 1907, pàgs. 481-508.

JUSSELIN, Maurice, *Tironiana. Le prétendu scribe d'un acte du synode de Pitres du 20 juin 861*, a "Bibliothèque de l'Ecole des Chartes", vol. LXVIII, Paris, 1907, pàgs. 668-669.

JUSSELIN, Maurice, *La garde et l'usage des sceaux dans les chancelleries carolingiennes d'après les notes tironiennes*, a "Mélanges offerts à M. Émile Chatelain", Paris, 1910, pàgs. 35-41.

JUSSELIN, Maurice, *La transmission des ordres a la Chancellerie mérovingienne d'après les souscriptions en notes tironiennes*, a "Bibliothèque de l'Ecole des Chartes", vol. LXVIII, Paris, 1913, pàgs. 67-73.

JUSSELIN, Maurice, *Liste chronologique et lecture des mentions en notes tironiennes dans les diplômes de Charles le Chauve*, a "Le Moyen-Âge", vol. XXX, Paris, 1929, pàgs. 217-232.

JUSSELIN, Maurice, *Questions tironiennes à propos des 'Diplomata Karolinorum'*, a "Bibliothèque de l'Ecole des Chartes", vol. C, Paris, 1939, pàgs. 5-7.

JUSSELIN, Maurice, *Notes tironiennes de quelques diplômes carolingiens*, a "Bibliothèque de l'Ecole des Chartes", vol. CIX, Paris, 1949, pàgs. 193-197.

KRÜGER, P, *Über die Einwirkung der 'Notae Iuris' auf fehlerhafte Überlieferung der Juristenschriften*, a "Mélanges, P. F. Girard", vol. II, Paris, 1912, pàgs. 35-42.

LEHMANN, Oscar, *Das tironische Psalterium der Wolfenbüttler Bibliothek*, a "Bibliothèque de l'Ecole des Chartes", vol. XLVI, Paris, 1885, pàg. 677.

LEHMANN, Paul, *Sammlungen und Erörterungen lateinischer Abkürzungen*, a "Altertum und Mittelalter" vol. III, Múnic: Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, 1929, pàgs. 3-60.

LINDSAY, Martin, *The Bobbio scriptorium, its early minuscule abbreviations*, a HARTWIG, Otto (dir.), "Beiheft zum Zentralblatt für Bibliothekswesen" vol. XXVI, Lipsia, 1909, pàgs. 293-306.

LINDSAY, Wallace, *The abbreviations symbols of ergo*, a HARTWIG, Otto (dir.), "Beiheft zum Zentralblatt für Bibliothekswesen" vol. XXIX, Lipsia, 1912, pàgs. 56-64.

LINDSAY, Wallace, *Breton scriptoria, their latin abbreviations symbols*, a HARTWIG, Otto (dir.), "Beiheft zum Zentralblatt für Bibliothekswesen", vol. XXIX, Lipsia, 1912, pàgs. 264-272.

LINDSAY, Wallace, *The old script of Corbie, its abbreviation symbols*, a "Association des Bibliothécaires Français" (dir.), *Revue des bibliothèques* vol. XXII, Paris, 1912, pàgs. 405-429.

LINDSAY, Wallace, *Ancient notae and latin texts*, a "The Classical Quarterly", vol. XI, Londres, 1917, pàgs. 38-41.

LÓPEZ, José, *Las abreviaturas en un manuscrito y un incunable de Bartolomé de San Concordio*, a “*Bollettino dell'Archivio Palaeografico Italiano*”, vol. II-III, 1956, pàgs. 61-64.

LOWE, Elias, *The oldest omission signs in Latin manuscripts*, a “*Miscellanea Giovanni Mercati*”, vol. VI, Ciutat del Vaticà, 1946, pàgs. 36-78.

MENDEZ, Mª Victoria, *Abreviaturas ¿necesidad de una revisión metodológica?*, a “*Signo. Revista de Historia de la Cultura Escrita*”, vol. IV, Madrid: Universidad de Alcalá, 1997, pàgs. 57-66.

MENTZ, Arthur, *Beiträge zu den Tironischen Noten im Mittelalter*, a “*Archiv für Urkundenforschung*”, vol. VI, Lipsia, 1918, pàgs. 1-18.

MOE, Émile, *Abréviations latines enseignées aux enfants*, a “*Bibliothèque de l'Ecole des Chartes*”, vol. C, París, 1939, pàg. 421.

NATALE, A, *Note paleografiche. Singula Littera: Le origini dell'abbreviazioni per sigla*, a “*Aevum*”, vol. XXIV, 1950, pàgs. 1-9.

OLMEDILLA, Carmen, *La ciencia paleográfica hispano-latina en el siglo XVI: edición y valoración de las Abreviaturas de Juan Vázquez Del Mármol*, a “*Cuadernos de Filología Clásica*” vol. IV, Múrcia: Universidad de Múrcia, 1993, pàgs. 191-232.

OMONT, Henri, *Origine latine des abréviations XPS et IHS*, a “*Bulletin de la Société des Antiquaires de la France*”, París: Libraire de la Société, 1892, pàgs. 123-125.

OMONT, Henri, *Dictionnaire d'abréviation latin publié à Brescie en 1534*, a “*Bibliothèque de l'Ecole de Chartes*”, vol LXIII, París, 1902, pàgs. 5-9.

PARIGINO, Giuseppe, *Il sistema abbreviativo latino nelle carte dei secoli VIII e IX. Continuità, arricchimento, mutamento*, a “*Medioevo e Rinascimento*”, vol. VII, Florència: Università di Firenze, 1933, pàgs. 291-347.

PESCINI, Ilaria, *Il sistema abbreviativo latino nei documenti dell'età romana e tardo antica (I secolo A. C. - VII secolo)*, a “*Medioevo e Rinascimento*”, vol. VII, Florència: Università di Firenze, 1933, pàgs. 195-252.

POUPARTIN, René, *À propos de l'abréviation*, a “*Bibliothèque de l'Ecole de Chartes*”, vol. LXVIII, París, 1907, pàgs. 426-427.

RAND, Edward, *On the Symbols of Abbreviations for the Middle Ages*, a “*Speculum*” vol. II, Medieval Academy of America, Printed at the Harvard University Press, 1927, pàgs. 52-64.

RAND, Edward, *A Nest of Ancient Notae*, a “*Speculum*” vol. II, Cambridge: Medieval Academy of America, Printed at the Harvard University Press, 1927, pàgs. 160-176.

RÖMER, Jürgen, *Les recherches sur les abréviations dans les textes en langue vulgaire, notamment germaniques*, a “*La gazette du livre médiéval*”, vol. XXII, Paris: Institut de recherche et d'histoire des textes, 1993, pàgs. 7-12.

ROSTAGNO, Enrico, *Di una tavola di abbreviature tratta da un codice braidense*, a “*Rivista delle Biblioteche e degli Archivi*” vol. VI, Florència, 1896, pàgs. 136-153.

ROSTAGNO, Enrico, *De cautelis breviationibus et punctis circa scripturam observandis. (Trattato medievale d'anonimo)*, a “*Rivista delle Biblioteche e degli Archivi*” vol. XI, Florència, 1900, pàgs. 155-170.

RUDBERG, Gunnar, *Neutestamentlicher Text und Nomina Sacra*, a STAAFF, Erik (dir.), “*Skrifter utgifna af Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala*” vol. XVII, n°3, Upsala: Almqvist & Wiksell, 1915.

RUDBERG, Gunnar, *Verschleifung und Kontraktion*, a “*Eranos*”, vol. XIII, Ascona, 1945, pàgs. 156-161.

SAWIKI, Jakub, *Zabytek prawniczey literatury popularnej i paleografii w polsce w XV wiecku. Modus legendi abbreviaturas in utroque iure codez Wratislaviensis I. Q. 69*, a “*Przeglad historycsny*” vol. XLI, Varsòvia, 1950, pàgs. 203-224.

SCALFATTI, Paolo, *Note paleografiche intorno ai compendi per contrazione stus-a-um, e iustus-a-um nelle pergamene pisane dei secoli XI e XII*, a “*Archivo Storico Pisano*” vol. XXXIX, Pisa, 1970, pàgs. 265-270.

SCALFATTI, Paolo, *Note paleographiche intorno ai compendi per contrazione stus-a-um, e iustus-a-um nelle pergamene pisane dei secoli XI e XII*, a “*Archivo Storico Pisano*” vol. XXXIX, Pisa, 1970, pàgs. 265-270.

SCHIAPARELLI, Luigi, *Note Paleografiche. Segni Tachigrafici Nelle Notae Iuris. Le Notae Iuris E Il Sistema delle Abbreviature Medievali*, a “*Archivo Storico Italiano*” vol. LXXII, Florència, 1914, pàgs. 265-270.

SCHIAPARELLI, Luigi, *Note Paleografiche. Segni Tachigrafici Nelle Notae Iuris. Le Notae Iuris E Il Sistema delle Abbreviature Medievali*, a “*Archivo Storico Italiano*” vol. LXXIII, Florència, 1915, pàgs. 245-322.

SCHIAPARELLI, Luigi, *Note Paleografiche. Intorno all'origine e ad alcuni caratteri della scrittura e del sistema abbreviativo irlandese*, a “*Archivo Storico Italiano*” vol. LXXIV, Florència, 1916, pàgs. 3-126.

SCHIAPARELLI, Luigi, *Tironische Noten in den Urkunden der Könige von Italien aus dem 9 und 10 Jahrhundert*, a “*Archiv für Stenographie*”, Berlín, 1916, pàgs. 209-214.

SELLA, Pietro, *Sigle di giuristi medievali in speciale dello Studio Bolognese tratte dai Codici Vaticani*, a “*L'Archiginnasio, Bull. della Bibl. Comunale di Bologna*” vol. XXVII, Bolonya 1932, pàgs. 177-203.

SELLA, Pietro, *Nuove sigle di giuristi medievali*, a “*Studi e Memorie per la storia dell'Università di Bologna*” vol. XII, Bologna, 1935, pàgs. 159-175.

SOUTER, Alexander, *List of Abbreviations and Contractions*, a “*Bulletin of the John Rylands Library*” vol. XV, Manchester, 1919, pàg 7.

SPAGNOLO, Antonio, *Abbreviature nel minuscolo Veronese*, a HARTWIG, Otto (dir.), “*Beiheft zum Zentralblatt für Bibliothekswesen*” vol. XXVII, Lipsia, 1910, pàgs. 531-548.

STEFFENS, Fr, *Über die abkürzungsmethoden der schreibschule von Bobbio*, a “*Mélanges offerts à M. Émile. Chatelain*”, Paris, 1910, pàgs. 244-254.

STEFFENS, Fr, *Die abkürzungen in den lateinischen Handschriften des 8 und 9 Jahrhunderts in St. Gallen*, a HARTWIG, Otto (dir.), “*Beiheft zum Zentralblatt für Bibliothekswesen*” vol. XXX, Lipsia, 1913, pàgs. 477-488.

STOLLENWERK, Alexander, *Die Abkürzungen in den kurtrierischen Hofratsprotokollen*, a “*Landeskundliche Vierteljahrsblätter*”, vol. XII, Trier: Die Gesellschaft, 1966, pàgs. 155-157.

TANGL, Michael, *Der Entwurf einer unbekannten Urkunde Karls des Großen in Tironischen Noten*, a “*Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*” vol. XXI, Innsbruck: Universität Wien, 1900, pàgs. 344-350.

TANGL, Michael, *Die tironischen Noten in den Urkunden der Karolinger*, a “*Archiv für Urkundenforschung*”, vol. I, Lipsia, 1907, pàgs. 86-166.

TANGL, Michael, *Forschungen zu Karolinger Diplomen I, Tironiane und Konzeptfrage*, a “*Archiv für Urkundenforschung*”, vol. II, Lipsia, 1909, pàgs. 167-177.

TRAUBE, Ludwig, *Die Geschichte der tironischen Noten bei Sueton und Isidorus*, a “*Archiv für Stenographie*” vol. LIII, Berlin, 1901, pàgs. 191-208.

TRAUBE, Ludwig, *De l'emploi du signe abrevatif 9 a la fin des mots*, a “*Bibliothèque de l'Ecole de Chartes*” vol. LXVII, Paris, 1906, pàgs. 591-592.

TRAUBE, Ludwig, *Nomina Sacra. Versuch einer Geschichte der christlichen Kürzung*, a “*Quellen und Untersuchungen zur lateinischen Philologie des Mittelalters*” vol. II, Múnic: Boll, 1907.

TURNER, Cuthbert, *The nomina sacra in early latin christian mss.*, a “*Miscellanea Francesco Ehrle. Scritti di storia e paleografia*” vol. IV, Roma: Biblioteca Apostolica Vaticana, 1924, pàgs. 62-74.

UHLIRZ, Karl, *Philologische Palaeographie. Suspension und Kontraktion*, a “*Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*” vol. XXXIII, Weimar, 1912, pàgs. 515-519.

9. Bibliografia documents catalans

En aquest apartat del treball m'ha semblat oportú incloure-hi un exhaustiu recull bibliogràfic on podem trobar transcripcions de documents catalans anteriors al segle XIV. Una de les coses que més m'ha corprès alhora de fer aquest recull és observar que la majoria dels documents originals ja no existeixen o han desaparegut. La majoria de les transcripcions que apareixen en aquests llibres de la bibliografia es van fer fa més de cinquanta anys, i en alguns casos més i tot, quan els documents originals encara eren consultables. La majoria dels originals consten com extraviats, fet que segurament significa que algú se'ls ha apropiat per al seu gaudi individual i personal. És realment un fet deplorable que en l'actualitat no es puguin consultar els originals degut a la ignorància i avarícia d'uns pocs. Jo mateix he constatat la desaparició de molts d'aquests documents. L'arxiver mossèn Benigne de l'Arxiu Capítular de la Seu d'Urgell em va esmentar que més de la meitat dels documents del S.XII i XIII escrits en català, publicats i transcrits ara fa 100 anys pel mossèn Pere Pujol, van desaparèixer amb nocturnitat i traïdoria el dia que aquest documents van retornar de l'Arxiu de la Corona d'Aragó cap a l'Arxiu Capítular de la Seu d'Urgell ara fa unes quantes dècades. Per tant, ara només en tenim la transcripció però no l'original, cosa semblant ha passat amb molts d'altres documents d'aquestes característiques.

Per fer aquest apartat que aquí ens ateny, ens ha semblat oportú classificar la bibliografia en dos apartats específics:

- Llibres on podem trobar documents catalans anteriors a l'any 1300.
- Articles en revistes especialitzades on podem trobar documents catalans anteriors a l'any 1300.

9.1 Llibres on podem trobar documents catalans anteriors a l'any 1300

A.C.A, *Privilegios reales concedidos a la ciudad de Barcelona*, vol. XLIII, Barcelona: [S.N:], 1971, Doc.: 130 (pàgs. 66-69).

BAIGES, Ignasi, *et alli*, *Diplomatari de la Vall d'Andorra*, vol. I, Andorra: Govern d'Andorra, Ministeri de Cultura, Arxiu Històric Nacional, 1993, Doc.: 5 (pàgs. 24-25), Doc.: 18, (pàgs. 46-48), Doc.: 24, (pàgs. 59-61), Doc.: 38, (pàgs. 96-97).

BAIGES, Ignasi, *et alli*, *Els Pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*, vol. II, Barcelona: Fundació Noguera, 2010, Doc.: 473 (pàg. 813).

BAIGES, Ignasi, *et alli*, *Els Pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*, vol. IV, Barcelona: Fundació Noguera, 2010, Doc.: 1019 (pàgs. 1641-1650), Doc.: 1041 (pàgs. 1676-1677), Doc.: 1051 (pàg. 1681),

BASTARDAS, Joan, *Usatges de Barcelona: El codi a mitjan segle XII*, Barcelona: Fundació Noguera, 1984.

BOLÓS, Jordi, *Diplomatari del monestir de Santa Maria de Serrateix (segles X-XV)*, Barcelona: Fundació Noguera, 2006, Doc.: 201, (pàgs. 299-301), Doc.: 177, (pàgs. 265-267), Doc.: 226, (pàgs. 335-336).

BOLÓS, Jordi, *Diplomatari del monestir de Sant Pere de la Portella*, Barcelona: Fundació Noguera, 2009, Doc.: 226, (pàg. 553).

BROSA, Maria, *Materials per a l'estudi del català preliterari: col·lecció de documents de la Seu d'Urgell del s. XII*, Barcelona: Universitat de Barcelona, [Facultat de Filologia, Departament de Filologia Catalana], 1977.

CONSTANS, Lluís, *Diplomatari de Banyoles*, vol. II, Banyoles: Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles. Secció d'Estudis Medievals, 1987, Doc.: 287, (pàgs. 327-329), Doc.: 366, (pàgs. 397-398).

CONSTANS, Lluís, *Diplomatari de Banyoles*, vol. III, Banyoles: Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles. Secció d'Estudis Medievals, 1989, Doc.: 484, (pàgs. 36-38), Doc.: 594, (pàg. 119), Doc.: 610, (pàgs. 132-133), Doc.: 625, (pàgs. 146-151), Doc.: 666, (pàg. 176).

DOMINGO, Dolors, *Pergamins de privilegis de la ciutat de Balaguer*, Lleida: Universitat de Lleida. Institut d'Estudis Ilerdencs, 1997, Doc.: 8, (pàgs. 47-51).

GUAL, Valentí, *Poblet, senyor feudal: la documentació de l'armari III*, Valls: Cossetània, 2007, Doc.: 6, (pàgs. 52-53), Doc.: 1 (pàgs. 351-352). Doc.: (pàgs. 652-653), Doc.: 1 (pàg. 783).

MALLORQUÍ, Elvis, *El Monestir de Sant Miquel de Cruïlles a l'Edat Mitjana: Estudi i edició dels documents (1035-1300)*, La Bisbal d'Empordà: Ajuntament de Bisbal d'Empordà, 2000, Doc.: 6. (Armari III, Calaix 17)

MARTÍ, Joan, *et alli, Documents d'història de la llengua catalana: dels orígens a Fabra*, Barcelona: Empúries, 1986.

MIRET, Joaquim, *Documents en langue catalane: haute vallée du Sègre, XIe-XIIe siècles*, Macon: Protat Frères, 1908.

MIRET, Joaquim, *Antics documents de llengua catalana i reimpressió de les Homilies d'Organyà*, Barcelona: Impr. de la Casa de la Caritat, 1915.

MIRET, Joaquim, *Noves y documents inèdits sobre la família senyorial de Caboet y la qüestió d'Andorra*, Barcelona: Impr. de la Casa de la Caritat, 1918.

MOLHO, Maurice, *Les Homélies d'Organyà*, Bordeaux: Feret & Fils, 1961.

MOLINÉ, Ernest, *Recull de textos catalans antichs*, Barcelona: Tip. La Acadèmica, 1906-1912.

MOLINÉ, Ernest, *La Llengua catalana: estudi històric*, Barcelona: Albert Martín, 1911.

MOLINÉ, Ernest, *Textes catalans-provençals dels segles XIIIè y XIV*, Barcelona: Estampa de la Casa Provincial de la Caritat, 1912.

MORAN, Josep, *El Capbreu de Castellbisbal*, Barcelona: Universitat de Barcelona, 1984.

MORAN, Josep, *Les homilies de Tortosa*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990.

MORAN, Josep, *Cronicó de Perpinyà (segle XIII)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.

MORAN, Josep, *et alli, Primers textos de la llengua catalana*, Barcelona: Proa, 2001.

PUJOL, Pere, *Documents en vulgar dels segles XI, XII & XIII procedents del Bisbat de la Seu d'Urgell*, Barcelona: Palau de la Diputació, 1913.

RABELLA, Joan, *et alli, Del llatí al català: darreres notícies sobre els primers textos de la llengua catalana*, Barcelona: Ateneu Barcelonès. Secció de Sociolingüística, 2003.

RASICO, Philip, *Dues fonts cabdalls per a l'estudi del català medieval popular: els documents en català de J. Miret i Sans (1908) i de P. Pujol (1913)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.

RUBIÓ, Antoni, *Documents per a la història de la cultura catalana medieval, vol. II*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2000, Doc.: LV, (pàgs. 52-53), Doc.: LXV, (pàgs. 62-66), Doc.: LXVIII, (pàgs. 68-70), Doc.: LXX, (pàg. 72), Doc.: LXXIV, (pàg. 75), Doc.: LXXV, (pàg. 76).

RUBIÓ, Antoni, *Diplomatari de l'Orient Català: 1301-1409: col·lecció de documents per a la història de l'expedició catalana a Orient i dels ducats d'Atenes i Neopàtria*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2001, Doc.: IX, (pàgs. 9-10), Doc.: X, (pàgs. 10-11), Doc.: XI, (pàgs. 11-12), Doc.: XXVII, (pàgs. 32-33), Doc.: XLIV, (pàg. 55), Doc.: LII, (pàgs. 65-66), Doc.: LIV, (pàgs. 69-70), Doc.: LV, (pàg. 71), Doc.: LXXXII, (pàgs. 101-103), Doc.: IC, (pàgs. 119-121), Doc.: CXXV, (pàgs. 154-157), Doc.: CXXXIV, (pàgs. 165-166), Doc.: CXLI, (pàg. 172), Doc.: CCV, (pàgs. 263-264), Doc.: CXVI, (pàg. 264).

RUSSELL, Paul, *Mediaeval Catalan Linguistic Texts*, Oxford: Dolphin Book, 1965.

SANCHEZ, Manuel, *Pagar al rey en la Corona de Aragón durante el siglo XIV: estudios sobre fiscalidad y finanzas reales y urbanas*, Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Institución Milà y Fontanals, Departamento de estudios medievales, 2003, Doc.: 1, (pàgs. 229-235), Doc.: 2, (pàgs. 235-237), Doc.: 3, (pàgs. 237-240).

SOBERANAS, Amadeu, *et alli, Homilies d'Organyà: Facsímil del manuscrit*, Barcelona: Barcino, 2001.

TURULL, Max, *et alli*, *Llibre de privilegis de Cervera: 1182-1456*, Barcelona: Fundació Noguera, Doc.: 29, (pàgs. 68-69).

9.2 Articles en revistes especialitzades on podem trobar documents catalans anteriors a l'any 1300

BARAUT, Cebrià, *et alli*, *La data de l'acta de consagració de la catedral carolíngia de la Seu d'Urgell*, a "Urgellia", vol. VII, La Seu d'Urgell: Societat Cultural Urgel.litana, 1984-1985, pàgs. 515-525.

BARAUT, Cebrià, *et alli*, *Fragment d'una altra versió catalana del Liber Iudiciorum visigòtic*, a "Urgellia", vol. XIII, La Seu d'Urgell: Societat Cultural Urgel.litana, 1996, pàgs. 7-35.

BASTARDAS, Joan, *El llatí de la Catalunya romana i l'origen i la formació de la llengua catalana*, a "La llengua catalana mil anys enrere", Barcelona: Curial, 1995, pàgs. 39-71.

BASTARDAS, Joan, *Quan el llatí esdevingué català?*, a "La llengua catalana mil anys enrere", Barcelona: Curial, 1995, pàgs. 73-105.

BASTARDAS, Joan, *El català preliterari*, a "La llengua catalana mil anys enrere", Barcelona: Curial, 1995, pàgs. 109-145.

BRUGUERA, Jordi, *La llengua del Llibre jutge*, a "Miscel·lània Antoni M. Badia i Margarit", vol. II, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985, pàgs. 89-109.

MIRET, Joaquim, *Copias de documentos catalanes antiguos en la Biblioteca Nacional de París*, a "Revista de la Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa", vol. I, Barcelona, 1896-1898, pàgs. 181-192.

MIRET, Joaquim, *Los Noms personals y geográfichs de la encontrada de Terrassa, en los siglos X y XI*, a "Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona", vol. VII, Barcleona: Imprenta de la Casa Provincial de la Caridad, 1901, pàgs. 385-485.

MIRET, Joaquim, *El més antig text literari escrit en català precedit per una colecció de documents dels segles XIè, XIIè i XIIIè*, a "Revista de Bibliografia Catalana", vol. VII, Barcleona: Impr. i Llibreria "L'Avenç", 1904, pàgs. 5-47, 215-220.

MIRET, Joaquim, *El Més antig text literari escrit en català : precedit per una colecció de documents dels segles XIè, XIIè i XIIIè*, Barcelona: Tip. "L'Avenç", 1906.

MIRET, Joaquim, *Patrius sermo. Documents en català vulgar del temps del rey en Jaume I*, a "Primer Congrès Internacional de la Llengua Catalana", vol. I, Barcelona, 1906, pàgs. 522-529.

MIRET, Joaquim, *Documents en langue catalane (haute vallée du Sègre, XIe-XIIe siècles)*, a “*Revue Hispanique*”, vol. XIX, New York: Hispanic Society of America, 1908, pàgs. 6-19.

MIRET, Joaquim, *Aplech de documents dels segles XIè y XIIè per a l'estudi de la llengua catalana*, a “*Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*”, vol. VI, Barcleona: Imprenta de la Casa Provincial de la Caridad, 1911-1912, pàgs. 348-357, 381-395.

MIRET, Joaquim, *Pro Sermone Plebeico*, a “*Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*”, vol. VII, Barcelona, 1913-1914, pàgs. 172-181.

MIRET, Joaquim, *Los Noms personals y geográfichs de la encontrada d'Organyà*, a “*Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*”, vol. VIII, Barcleona: Imprenta de la Casa Provincial de la Caridad, 1915, pàgs. 414-522.

MORAN, Josep, *Les homilies d'Organyà en relació amb les homilies provençals de Tortosa*, a “*Miscel·lània Pere Bohigas*”, vol. II, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1982, pàgs. 67-84.

MORAN, Josep, *L'aparició del català a l'escriptura*, a “*Treballs de lingüística històrica catalana*”, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, pàgs. 55-93.

MORAN, Josep, *Jurament de pau i treva del comte Pere Ramon de Pallars Jussà al bisbe d'Urgell. Transcripció i estudi lingüístic*, a “*Treballs de lingüística històrica catalana*”, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, pàgs. 95-117.

MORAN, Josep, *El naixement del català*, a “*Enciclopèdia de la llengua catalana*”, Barcelona: Edicions 62, 2001, pàgs. 37-40.

MORAN, Josep, *Homilies d'Organyà. Edicions i estudis nous*, a “*Arxiu de Textos Catalans Antics*”, vol. 22, 2003, pàgs. 759-765.

MORAN, Josep, *Els primers textos en català. Textos anteriors a les Homilies d'Organyà*, a “*Les Faldades de Lo Banyut*” [Organyà: Associació Cultural Trespunts Avall], vol. II, 2004, pàgs. 23-25.

MUNDÓ, Anscari, *Un monument antiquíssim de la llengua catalana*, a “*Serra d'Or*”, vol. VI, Protat Frères, 1960, pàgs. 22-23.

RABELLA, Joan, *et alli, La relació entre el llatí i el català a la documentació arcaica*, a “*Llengua & Literatura*” vol. X, Barcelona, 1999, pàgs. 7-19.

RABELLA, Joan, *Greuges de Guitard Isarn, senyor de Caboet (1080-1095)*, a “*Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*” *Homenatge a Arthur Terry*, vol. XXXV, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997, pàgs. 9-49.

10 Normes d'edició dels documents

A) Elements que precedeixen a la transcripció.

Presentació del text (signatura)

- a) Indicació de l'arxiu o centre on es custòdia el document original en l'actualitat.
- b) Fons al qual pertany
- c) Data cronològica: en aquest ordre (dia, mes, any)
- d) Matèria del suport escripturari i mides expressades en mil·límetres. La primera marcarà la llargària i la segona l'amplària.

B) Regest.

- a) El regest dels documents que es presenten en l'annex d'aquest treball seran tots extrets de les publicacions consultades. En tot moment es citarà la bibliografia on es pot consultar.

C) Transcripció.

- a) El començament de cada línia vindrà assenyalada per mitjà d'un número que coincidirà amb el número de línia del document.
- b) La disposició del text serà la mateixa del document original.

D) Mètode emprat en la transcripció.

- a) En la transcripció es respectarà rigorosament i en tot moment el text original.
- b) L'aparició d'un asterisc a la banda superior dreta d'una paraula abreviada significarà que està inclosa en el diccionari d'abreviacions que inclou aquest treball.
- c) Es separaran les paraules que en el text apareixen unides com en: *opergalidansa* {o per galidansa}, s'usarà l'apòstrof en totes les contraccions preposicionals com en: *den* {d'en} o en les contraccions d'article com en: *leglésia* {l'eglésia}.
- d) Quan trobem paraules que haurien d'anar separades segons l'actual normativa, però que per culpa d'estar compartint una mateixa lletra estan unides, s'optarà per posar un punt (.) que és el que evidencia l'aglutinació, com per exemple en la següent paraula: *qels* [qe·ls] en aquest cas la normativa ens les faria separar així [qe els]. Quan veiem una paraula separada per un punt és que hi ha elidida alguna part de la paraula.
- e) S'ha normalitzat l'ús de les lletres majúscules en els següents casos: Noms propis, cognoms, després de punt, en els topònims, i en els patronímics. També s'han respectat les majúscules emprades per l'escrivà allà on la normativa vigent ens faria posar-les en minúscula.
- f) Se seguirà l'ús modern de la puntuació, prescindint del sistema emprat en el document.

- g) Les paraules que en el text queden separades al canviar de línia serà mantinguda la separació posant-hi un guionet (-).⁴⁵
- h) S'escriuran totes les lletres dels mots abreujats, emprant caràcters cursius per aquelles grafies que es troben abreujades. A més a més, les lletres elidides seran també ressaltades amb color blau.
- i) La transcripció de les quantitats es mantindrà l'expressió en lletres o xifres romanes com en: .C. Aquestes xifres sempre aniran acompanyades de dos punts: un a cada costat.
- j) Les llacunes produïdes per corcadures o taques que dificultin la lectura del text seran posades entre claudàtors i tres punts suspensius: [...]. Quan una paraula no hagi estat possible de transcriure's serà identificada també entre claudàtors i amb tres punts suspensius en el seu interior [...]. Això es farà per cada paraula no transcrita del text.
- k) Usarem els signes de més i de menys (< >) per identificar una lletra afegida per nosaltres i que no consta en el document original o és de molt dubtosa lectura.
- l) S'accentuarà amb la normativa vigent de la llengua catalana.
- m) En cap cas es regularitzaran, amb la normativa vigent, les paraules que tinguin errades gramaticals o d'ortografia. Tampoc es regularitzaran les paraules amb grafies que ens dificulten la lectura. Per exemple, no es col·locarà mai una (v) en el lloc d'una (u) si el text original no ho explicita així.
- n) S'emprarà la *l·l* geminada segons la normativa vigent com en: *excellent* (excel·lent).

E) Autoria de la transcripció.

Totes les transcripcions dels documents que apareixen en l'annex han estat modificades per l'autor d'aquest treball. Això s'ha fet amb la pretensió d'actualitzar el mètode que s'empra en la transcripció i fer més senzilla la seva consulta. Tot i així, en totes les transcripcions apareixerà un annex amb la transcripció íntegra feta pel filòleg o paleògraf que transcriviren el document per primera vegada. Cal advertir que la transcripció actualitzada en tot moment s'ha recolzat en la transcripció original feta pels primers erudits que estudiaren aquests documents.

⁴⁵ Respectarem en tot moment la separació original de la paraula que trobem en el document encara que la normativa actual no ho permeti.

11. Annex: documents originals amb transcripció

11.1 *Forum Iudicum*

Signatura:

MONTSERRAT, Arxiu de l'Abadia de Montserrat, A.A.M.
Any (1113-1162)
Pergamí: 141 x 186 mm.

Nota:

Aquí presentem el revers de l'únic foli que es conserva del *Forum Iudicum* custodiat en l'arxiu de l'Abadia de Montserrat.

Nombre d'abreviatures:

El document té 13 abreviatures.

epcluda eares si poden puir. que
 pfrat opgalidansa daltres omes op
 mandament. leial. foron en com
 brats qe nono pogion ademplir.
 aicelo entre sis meses. *La uoluntat*
del defunt serua de pos q' fo mort entre

defuncti uoluntat

seu nro cora

deus ut

et lo

et lo

Voluntat d' aqel sis meses se publicat.

Vodagela qe testa ensaunda. de
 pos si mort. ans qe sis meses sien
 passats. se publicada en manifestada.
 eperscriptura dauant qual qe sacer
 dot. o dauant testis. E si alcun cela
 re amaga aquela uoluntat del de
 funt. tant compona de so p'pri auer.
 ad aqel aciu son testat. quant po
 gien conguene o auer. p' auctori
 tat deperscriptura delas res del defunt.

utroque

si se p'au

et

et

*Si aqle q' fez la escriptura es mort
 can sia sabut qe el la fezes.*

Totes escripturas si tot el f'hor q'

Transcripció modificada:

- 1) e *per*duda, exés si poden *pro*uar que
- 2) *per* frau o *per* galidansa d'altres omes o *per*
- 3) mandament leial foron encom-
- 4) brats qe non·o pogron ademplir
- 5) aicelò enfre sis meses.⁴⁶ La uolun*t*at
- 6) del defun*t* scrita depòs qe fo mort, enfre
- 7) Uolontat⁴⁷ d'aqel / sis meses sie publicat.
- 8) o d'aqela qe testa en sa uida, de-
- 9) pòs sa mort, ans qe sis meses sien
- 10) passats, sie publicada e manifestada
- 11) e *per* escriptura dauant qual qe sacer-
- 12) dot o dauant tests. E si alcun cela
- 13) et amaga aquela uoluntat del de-
- 14) funt, tant compona de so *prop*ri auer
- 15) ad aqel a cui fon testat quant po-
- 16) gren conquerre o auer *per* auctori-
- 17) tat de la scriptura de las res del defun*t*.
- 18) Si aq*e*le q*i* fez la escriptura és mort,
- 19) can sia sabut qe el la fezés
- 20) Totes escripturas si tot el f[ai]tor q*i*

Transcripció a cura d'Anscari Mundó: MUNDÓ, Anscari, *Un monument antiquíssim de la llengua catalana, a Serra d'Or*, vol.6, Protat Frères, 1960, pàgs. 22-23.

- 1 ... e *per*duda, exes si poden *pro*var que *per* frau o *per*
galidansa d'altres omes o *per* mandament leial foron en-
combrats qe non·o pogron ademplir aicelo enfre sis meses.

La voluntat del defunt scrita de pos qe fo mort enfre

- 5 sis meses sie publicat.

Volontat d'aqel o d'aqela qe testa en sa uida de pos sa
mort ans qe sis meses sien passats sie publicada e mani-
festada, e *per* escriptura davant qual qe sacerdot o davant
tests. E si alcun cela et amaga aquela voluntat del defunt,

- 10 tant compona de so *prop*ri aver ad aqel a cui fon testat
quant pogren conquerre o aver *per* auctoritat de la scrip-
tura de las res del defunt ...

⁴⁶ A continuació comença la rúbrica, és a dir, el text escrit en vermell que ens indica el contingut d'allò que s'escriurà a continuació.

⁴⁷ Aquesta paraula comença amb una caplletra ornamentada que ocupa tres línies.

11.2 Queixes Homes de Sant Pere

Signatura:

La Seu d'Urgell, Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell, A.C.U.

Any: S. XII

Pergamí: 327 mm x 199 mm.

Regest:

Capítol de queixes presentat pels homes de Sant Pere d'Escales al Bisbe i Capítol de la Seu, per tal que llurs hisendes fores víctimes del furor d'alguns malvats.⁴⁸

Nombre d'abreviatures:

El document té 152 abreviatures.

⁴⁸ Regest extret del llibre: PUJOL, Pere, *Documents en vulgar dels segles XI, XII & XIII procedents del Bisbat de la Seu d'Urgell*, Barcelona: Palau de la Diputació, 1913.

—o son clams de tōs los homes de senpere descales lun nyob q; fan
asentamaria calbispe eator locouet den. b. dezuilar edesompere. q;
an lacasa desempere asolada edestita cogans com primeramet ples
sues gradures eyles sues solees exlofent seu q;zel faie. fo lacasa desempa
re necada erobada ecremada. eno per clam desempere mdesentam
aria delaser. ahi iler mase. y. libre q; uene lx. sol an. p. uila etas
hne aune q; uene alacorit. xx. e. v. sol. p; senor lesgerane pil tuid
a. outa azo ala onor uenuda enpignorada cogas com. inpmis losmo
us decanes p. cc. sol inpignora. elomas delasala doora q; solie dar asepere
depa edeumo edecarn. lameitad ep. lx. sol. q; b. nag torna asensum
q; nofore obs alacasa p. 01. sol. essentura daq; l mas almes inpignora. ean
at losmolis delacorit eles ioues elsquart ames inpignora p. c. l. sol. ahi u
ex lesconamunes q; solie lautar ablaoua atornades asesum. pauet q; nps
p; m. clerges q; solien estar ara nomia sta for. y. eaq; l moy de sam. ara sen
ors dels homens. delaonor q; naditas p; los homes nopoden setere bmeram
er. u. dez amorera. e. a. zafot. enatou. engerat. aq; nps q; naditas
on nos som fort. elomas. am senors ogas lesmales fentes aunes q;zel fa enlao
primeramet. y. mases aulalta q; roba p. y. negades ete be demal q; uala
e. cc. sol. yaha vice neg az alber den. q. demargenedes em. nase zospor
de ebofsetor autat cant uroba p; q; zomas neuahm tots tems meis ene poud
aanat neg elmas delamutad uiguy. y. negades etas demal q; uala. cc. sol end
mers eanea tornas elmas iler delamutada ep; lome elauer elaroba erego p;
ros. y. senmanes eacab desis senmanes et pleid zelome etetlo uirar manues
us aseritonal debuse q; nos senclamarie. tot azolifer aq; l om pnelet q; no aune
aanat neg y. gouenob estar p nom. joa desclimez q; ere natural de acorit ep; lo
p; acom dauet q; lome ep; zauer seu ecom losenne naue p; el nouolie anar
ep; zo cap el nouolie enor prelo p; zecionis ecudal ocure elegio p; etetlo
rembre eagne tot lo seu pnelet q; el noaue. ecan ex des n poder setlo u
rar manues q; nosen clamarie. eanar los molins desempere delacorit q; foren
cremans esderocans. plo feir del eanar fale en. b. dega aune mal als homes de
lacorit. merse enoueneza abzolcaualers eablos homes depes q; ls pter dez seu
elobre azo el nols are re daq; l feir. euené aq; ls sobre los homes delacorit. epia
noren los homes esone robans p; q; los homes san apagar. aq; l auer. eanant
areguds desueiads los homes delacorit detrada dequaresma enza pnelet q; n
ol noaue. mei detor azo apledians los homes delacorit p; souenta dauet eno
pnelet a. eacis zebos ep; agud de cadia q. x. sol a. x. d. x. ede tot azo som
clamas nos da tōs aq; lts clams edelacasa descales q; el a desfetta. eantenemne a
calbispe eator locouet. q; sen drez tot aq; lts feir. enlaguerm den. u. de (Sentamit
be. er ede. u. desefate donarese los filz de. br. dega. ezels tamie lacasa enpoder. ede
stere. uy. ojaes. ab en. u. debeluer. //

Transcripció modificada:

- 1) Zo són clams de *tons* los *homens* de Sen Pere d'Escales luin ni *prob*, *qe* fan
- 2) a Senta Maria, e al bispe, e a tot lo couent d'en B de Zuilar e de son pare, *qe*
- 3) an la casa de Sen Pere afolada e desfeita e ogans com primerament *per* les
- 4) sues oradures, e *per* les sues folees, e *per* lo feit seu, *qe* ze·l faie fo la casa de Sen Pe-
- 5) re, trencada e robada e cremada, e no per clam de Sen Pere ni de Senta M-
- 6) aria. De la set ahi ilex trascne .I. libre *qe* uene .LX. sols a·n P Vila, e tras-
- 7) hne auire *qe* uene a la corit .XX. e .V. sols, *perqè* senors les gleriane pis *seruid*
- 8) a outra, azò a la onor uenuda enpignorada, e ogans com inprimis los mo-
- 9) *lins* de Caned *per* .CC. sols inpignora, e lo mas de la saladoora *qe* solie dar a Sen Pere
- 10) de pa e de uino e de carn. La meitad e *per* .LXX. sols *qe* B nag tornao a sensum,
- 11) *qe* no fore obs a la casa per .M. sols el sensum d'aquel mas al mes inpignora, e an
- 12) aut los molins de la corit, e les ioues els quarts a mes inpignora *per* .CL. sols ahi il-
- 13) ex les con ànimes *qe*·s solien laurar ab la ioua, a tornades a *sensum per* auer *qe*·n *pres*,
- 14) *perqè* .III. clerges *qe* i solien estar, ara no n·i·a stà for .I., e *aquel* morí de fam. Ara sen-
- 15) ors dels homens de la onor, *qe* naditans *perqè* los *homens* no poden so fere primeram-
- 16) ent G de za Morera e A za Font enarloui engerat a *qe*·ns totes .IIII. *qe* n·a ditas,
- 17) on nos som fort clamans, ara senors ogans les males feites autres *qe* ze·l fa en la o-
- 18) no[r] primerament, .II. mases a Uilalta *qe* robà *per* .II. uegades, e it fe bé de mal qi ualg
- 19) be .MCC. sols, et alia uice ueng az alberg d'en G de Margenedes, e maenasen zos por-
- 20) cs, ez bous, e tot aitant cant i troba, *perqè* zo mas ne ualra totes temes meins, e ne perdud,
- 21) e anant ueng el mas de la muntad uingui .II. uegades, e faes de mal qi ualg .CC. sols en d-
- 22) iners, e anean tornai el mas ilex de la muntada, e *pres* l'ome, e la uer, e la roba, e *tengo pres*
- 23) tot .VI. senmanes. E a cab de sis senmanes fet pleid ze l'ome, e fet·lo iurar mà nues
- 24) sus a Sen Cristoual de Buse, *qe* nos se·n clamarie tot azò li fet *aquel* om *pernelet*, *qe* no auie
- 25) e anant ueng .I. jouenob estar *per* nom Joan de Sen Climenz *qe* ere natural de za corit, e *pres*·lo
- 26) *perqè*, o com d'auer *qe* sauie, e *pres* za uer seu, e com los enmenaue *pres* el e no uolie anar.
- 27) E *per* zo car el no uolie anar, *pres*·lo pez collons e cuidal ociure e *teng*·lo *pres* e fet·llo
- 28) rembre e agne tot lo seu *pernelet qe* el no auie, e can exí de son poder fet·lo iu-
- 29) rar mà nues *qe* no se·n clamarie. E anant los molins de Sen Pere de la corit *qe* foren

- 30) cremans es de rocan^{ts} ^{per} lo fait d'el, e anant fals en B dega autre mal als homens de
- 31) la corit, met·se en couenen^{za} ab zos caualers, e ab los homens de pes qe·ls ^{per} fer dez seu,
- 32) e sobre azò, el no·ls aten^{re} d'aqel fait, e uenen aqels sobre los homens de la corit, e pig-
- 33) noren los homens e són·ne robans, ^{perqè} los homens s·an a pagar aqel auer e anant
- 34) atengunds, desuedads los homens de la corit d'entrada de Quaresma en za ^{pernelet} qe n-
- 35) os no auem meins de tot azò apledeiant^s los homens de la corit ^{per} so treita d'auer, e no
- 36) ^{pernelet} qe en els trobàs, e n·a agud de cadau qi .XX. sols, qi .XXX., qi .X. E de tot azò som
- 37) clamans nos, dae fons aqests clams e de la casa d'Escales qe el a desfeita, e atenem·ne a
- 38) Senta Maria, / al bispe, e a tot couent, qe se·n drez tot aqest fait en la guerra d'en G de
- 39) Beleuezer e de G de Sentafé. Donaren·se los fils d'en Br d'Ega e ze·ls tenien la-casa en poder e de-
- 40) sferen .IIII. masas ab en G de Beluer.⁴⁹

⁴⁹ Al marge inferior del document s'hi poden apreciar la resta d'unes lletres que demostren que era una carta partida. Aquests documents se'n solien expedir dues còpies iguals i originals per poder garantir la seva llegibilitat i demostrar que tots dos documents són autèntics i no han estat manipulats.

Transcripció a cura del mossèn Pere Pujol: PUJOL, Pere, *Documents en vulgar dels segles XI, XII & XIII procedents del Bisbat de la Seu d'Urgell*, Barcelona: Palau de la Diputació, 1913, pàgs. 13-14.

1) Zo son clams de tons los homens de senpere descales lum ni
prob que fan 2asentamaria ealbispe catot locouent den b dezui-
lai ede sonpare que 3an la casa de senpere afolada edesteita
eogans com primerament perles 4sues oradures eperles pues
tolees eperloteit seu quezel faie fo lacasa desenpe 5ie trencada
erobada eciemada eno per clam desenpere ni desentam 6aria
dela set ahi il·ex trasce i. libie que uene LX sol an p uila etras 7
hne autie que uene alacorit XX e v sol perque senors lesgle-
riane pis seruid 8a outia azo ala onoi uenuda enpignorada eogans
com inprimis losmo 9lins decaned per cc sol inpignora elomas
de la sala doora que solie dar asenpere 10depa ede uno ede cain.
lamentad eper LXX sol que l nag tornao asensum 11que no foie
obs ala casa per M. sol elsensum daquel mas almes inpignora
ean 12aut losmolins delacont eles ioues els quarts amcs inpig-
noia per. C. L. sol ahi il 13ex lesconanimes quessolien laurai ab
la ioua atoinades asensum per auet quenpres 14perque III cler-
ges que isolien estar ara nonie sta foi i eaquel mori de lam aia
sen 15s dels homens delaonor quenaditans perque los homens
nopoden soteie primeram 16ent G dezamoiera e A zafont enai-
louu engerat aquens totes IIII que naditas 17on nos som fort
clamans ara senors ogans les males feites auties que zel fa enlao 18
noi primerament II mases aulalta que roba per II uegades
eitfe be demal qui ualg 19be M cc sol et alia uice ueng az al-
berg den G demaigenedes emenasen zospor 20cs ezbous etot
aitant cant itioaba perque zomas neualra totes temes meins ene
perlud 21eanant ueng elmas delamuntad uingui II. uegades efas
demal qui ualg cc sol end 22ineis eanean tomai elmas il·ex dela-
muntada epres lome elauer elaioba etengo pres 23tot vi senmanes
eacab desis senmanes fet pleid zelome efetlo iurai manues 24u

asencristoual de buse *que* nos senclamarie tot azolifet aquel
 om pernelet *que* no aue |²⁵ eanant ueng i iouenob estar per nom
 Joan desenclimenz *que* ere natural dezacorit epreslo |²⁶ *perque* ocomi
 dauet *que* saue epres zauet seu. ecom losenmenaue pres el e
 nouolie anar |²⁷ eperzo car el nouolie anar preslo pez collonseui-
 dal ocuue etenglo *pres* efetllo |²⁸ rembie eagne tot lo seu per-
 nelet *que* el noaue ecan exi desou poder tello iu |²⁹ far . manues *que*
 nosen clamarie eanant los molins desempere delacorit *que* foren
 30 | cremans esderocants *per* lo feit del eanant fals en. b. dega
 autre mal als homens de |³¹ lacorit metse encouenenza abzoscaua-
 lers eab los homens depes *quels* *per* fer dez seu |³² sobre azo el
 nols atendre *daquel* feit euenen *aquels* sobre los homens dela-
 corit epig |³³ noren los homens esonne robans *perque* los homens
 san apagar. *aquel* auer. eanant |³⁴ atengunds desuedads los ho-
 mens delacorit dentrada dequaresma enza pernelet *quen* |³⁵ os
 noauem mens detot azo apledeiants los homens delacorit per-
 sotreita dauer eno |³⁶ pernelet *que* enels trobasena agud de cadau
 qui xx sol qui xxx qui x ede tot azo som |³⁷ clamans nos de
 tons *aquests* clams edela casa descales *que* el adesfita. eatenem-
 ne a |³⁸ sentamaria albispe eatot lo couent *que* sen drez tot *aquest*
 feit enlaguerra den g de |³⁹ beleuezer ede g desentafe donareuse
 los fils den. br dega ezels tenien lacasa enpoder ede |⁴⁰ sferen
 iiii mases ab en g debeluer

11.3 Carta a l'Arquebisbe de Tarragona

Signatura:

Barcelona, Arxiu Corona d'Aragó, A.C.A.
Pergamí núm. 159. Col·lecció de Jaume I
Any: (1215-1225)
Pergamí: 141 mm x 188 mm.

Regest:

Missiva enviada per B de Zaportela al bisbe de Tarragona. En aquesta carta B de Zaportela es desagreja de les acusacions fetes per la seva dona, la qual l'acusa davant del bisbe d'haver-la abandonat.

Nombre d'abreviatures:

El document té 125 abreviatures.

Al omrat paret etamor an. ¹ ² ³ ⁴ ⁵ ⁶ ⁷ ⁸ ⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰ ¹⁰⁰¹ ¹⁰⁰² ¹⁰⁰³ ¹⁰⁰⁴ ¹⁰⁰⁵ ¹⁰⁰⁶ ¹⁰⁰⁷ ¹⁰⁰⁸ ¹⁰⁰⁹ ¹⁰¹⁰ ¹⁰¹¹ ¹⁰¹² ¹⁰¹³ ¹⁰¹⁴ ¹⁰¹⁵ ¹⁰¹⁶ ¹⁰¹⁷ ¹⁰¹⁸ ¹⁰¹⁹ ¹⁰²⁰ ¹⁰²¹ ¹⁰²² ¹⁰²³ ¹⁰²⁴ ¹⁰²⁵ ¹⁰²⁶ ¹⁰²⁷ ¹⁰²⁸ ¹⁰²⁹ ¹⁰³⁰ ¹⁰³¹ ¹⁰³² ¹⁰³³ ¹⁰³⁴ ¹⁰³⁵ ¹⁰³⁶ ¹⁰³⁷ ¹⁰³⁸ ¹⁰³⁹ ¹⁰⁴⁰ ¹⁰⁴¹ ¹⁰⁴² ¹⁰⁴³ ¹⁰⁴⁴ ¹⁰⁴⁵ ¹⁰⁴⁶ ¹⁰⁴⁷ ¹⁰⁴⁸ ¹⁰⁴⁹ ¹⁰⁵⁰ ¹⁰⁵¹ ¹⁰⁵² ¹⁰⁵³ ¹⁰⁵⁴ ¹⁰⁵⁵ ¹⁰⁵⁶ ¹⁰⁵⁷ ¹⁰⁵⁸ ¹⁰⁵⁹ ¹⁰⁶⁰ ¹⁰⁶¹ ¹⁰⁶² ¹⁰⁶³ ¹⁰⁶⁴ ¹⁰⁶⁵ ¹⁰⁶⁶ ¹⁰⁶⁷ ¹⁰⁶⁸ ¹⁰⁶⁹ ¹⁰⁷⁰ ¹⁰⁷¹ ¹⁰⁷² ¹⁰⁷³ ¹⁰⁷⁴ ¹⁰⁷⁵ ¹⁰⁷⁶ ¹⁰⁷⁷ ¹⁰⁷⁸ ¹⁰⁷⁹ ¹⁰⁸⁰ ¹⁰⁸¹ ¹⁰⁸² ¹⁰⁸³ ¹⁰⁸⁴ ¹⁰⁸⁵ ¹⁰⁸⁶ ¹⁰⁸⁷ ¹⁰⁸⁸ ¹⁰⁸⁹ ¹⁰⁹⁰ ¹⁰⁹¹ ¹⁰⁹² ¹⁰⁹³ ¹⁰⁹⁴ ¹⁰⁹⁵ ¹⁰⁹⁶ ¹⁰⁹⁷ ¹⁰⁹⁸ ¹⁰⁹⁹ ¹¹⁰⁰ ¹¹⁰¹ ¹¹⁰² ¹¹⁰³ ¹¹⁰⁴ ¹¹⁰⁵ ¹¹⁰⁶ ¹¹⁰⁷ ¹¹⁰⁸ ¹¹⁰⁹ ¹¹¹⁰ ¹¹¹¹ ¹¹¹² ¹¹¹³ ¹¹¹⁴ ¹¹¹⁵ ¹¹¹⁶ ¹¹¹⁷ ¹¹¹⁸ ¹¹¹⁹ ¹¹²⁰ ¹¹²¹ ¹¹²² ¹¹²³ ¹¹²⁴ ¹¹²⁵ ¹¹²⁶ ¹¹²⁷ ¹¹²⁸ ¹¹²⁹ ¹¹³⁰ ¹¹³¹ ¹¹³² ¹¹³³ ¹¹³⁴ ¹¹³⁵ ¹¹³⁶ ¹¹³⁷ ¹¹³⁸ ¹¹³⁹ ¹¹⁴⁰ ¹¹⁴¹ ¹¹⁴² ¹¹⁴³ ¹¹⁴⁴ ¹¹⁴⁵ ¹¹⁴⁶ ¹¹⁴⁷ ¹¹⁴⁸ ¹¹⁴⁹ ¹¹⁵⁰ ¹¹⁵¹ ¹¹⁵² ¹¹⁵³ ¹¹⁵⁴ ¹¹⁵⁵ ¹¹⁵⁶ ¹¹⁵⁷ ¹¹⁵⁸ ¹¹⁵⁹ ¹¹⁶⁰ ¹¹⁶¹ ¹¹⁶² ¹¹⁶³ ¹¹⁶⁴ ¹¹⁶⁵ ¹¹⁶⁶ ¹¹⁶⁷ ¹¹⁶⁸ ¹¹⁶⁹ ¹¹⁷⁰ ¹¹⁷¹ ¹¹⁷² ¹¹⁷³ ¹¹⁷⁴ ¹¹⁷⁵ ¹¹⁷⁶ ¹¹⁷⁷ ¹¹⁷⁸ ¹¹⁷⁹ ¹¹⁸⁰ ¹¹⁸¹ ¹¹⁸² ¹¹⁸³ ¹¹⁸⁴ ¹¹⁸⁵ ¹¹⁸⁶ ¹¹⁸⁷ ¹¹⁸⁸ ¹¹⁸⁹ ¹¹⁹⁰ ¹¹⁹¹ ¹¹⁹² ¹¹⁹³ ¹¹⁹⁴ ¹¹⁹⁵ ¹¹⁹⁶ ¹¹⁹⁷ ¹¹⁹⁸ ¹¹⁹⁹ ¹²⁰⁰ ¹²⁰¹ ¹²⁰² ¹²⁰³ ¹²⁰⁴ ¹²⁰⁵ ¹²⁰⁶ ¹²⁰⁷ ¹²⁰⁸ ¹²⁰⁹ ¹²¹⁰ ¹²¹¹ ¹²¹² ¹²¹³ ¹²¹⁴ ¹²¹⁵ ¹²¹⁶ ¹²¹⁷ ¹²¹⁸ ¹²¹⁹ ¹²²⁰ ¹²²¹ ¹²²² ¹²²³ ¹²²⁴ ¹²²⁵ ¹²²⁶ ¹²²⁷ ¹²²⁸ ¹²²⁹ ¹²³⁰ ¹²³¹ ¹²³² ¹²³³ ¹²³⁴ ¹²³⁵ ¹²³⁶ ¹²³⁷ ¹²³⁸ ¹²³⁹ ¹²⁴⁰ ¹²⁴¹ ¹²⁴² ¹²⁴³ ¹²⁴⁴ ¹²⁴⁵ ¹²⁴⁶ ¹²⁴⁷ ¹²⁴⁸ ¹²⁴⁹ ¹²⁵⁰ ¹²⁵¹ ¹²⁵² ¹²⁵³ ¹²⁵⁴ ¹²⁵⁵ ¹²⁵⁶ ¹²⁵⁷ ¹²⁵⁸ ¹²⁵⁹ ¹²⁶⁰ ¹²⁶¹ ¹²⁶² ¹²⁶³ ¹²⁶⁴ ¹²⁶⁵ ¹²⁶⁶ ¹²⁶⁷ ¹²⁶⁸ ¹²⁶⁹ ¹²⁷⁰ ¹²⁷¹ ¹²⁷² ¹²⁷³ ¹²⁷⁴ ¹²⁷⁵ ¹²⁷⁶ ¹²⁷⁷ ¹²⁷⁸ ¹²⁷⁹ ¹²⁸⁰ ¹²⁸¹ ¹²⁸² ¹²⁸³ ¹²⁸⁴ ¹²⁸⁵ ¹²⁸⁶ ¹²⁸⁷ ¹²⁸⁸ ¹²⁸⁹ ¹²⁹⁰ ¹²⁹¹ ¹²⁹² ¹²⁹³ ¹²⁹⁴ ¹²⁹⁵ ¹²⁹⁶ ¹²⁹⁷ ¹²⁹⁸ ¹²⁹⁹ ¹³⁰⁰ ¹³⁰¹ ¹³⁰² ¹³⁰³ ¹³⁰⁴ ¹³⁰⁵ ¹³⁰⁶ ¹³⁰⁷ ¹³⁰⁸ ¹³⁰⁹ ¹³¹⁰ ¹³¹¹ ¹³¹² ¹³¹³ ¹³¹⁴ ¹³¹⁵ ¹³¹⁶ ¹³¹⁷ ¹³¹⁸ ¹³¹⁹ ¹³²⁰ ¹³²¹ ¹³²² ¹³²³ ¹³²⁴ ¹³²⁵ ¹³²⁶ ¹³²⁷ ¹³²⁸ ¹³²⁹ ¹³³⁰ ¹³³¹ ¹³³² ¹³³³ ¹³³⁴ ¹³³⁵ ¹³³⁶ ¹³³⁷ ¹³³⁸ ¹³³⁹ ¹³⁴⁰ ¹³⁴¹ ¹³⁴² ¹³⁴³ ¹³⁴⁴ ¹³⁴⁵ ¹

Transcripció modificada:

- 1) Al onrat pare e seignor an S per la gràcia de Déu archebispe de Terragona. De mi en B de Zaportela saluts et amors. Vid les uostres letres qí·m dixren qe uós assignauets
- 2) a mi dia lo primer diluns depús Sancta Maria d'agost a Teragona sobre·il feit meu e de la dona Na Blanca. E io tramís-uos missatge per l'abat de la Portela qe·m enuiàssets escrits
- 3) los clams clams qe Na Blanca faïa de mi. Et els clams qe Na Blanca faïa de mi, dix qe era ma muiler e qe io la auia lexada e qe·n auia altra muiler presa. On io dig a uós e·us faz saber qe io no uul entrar em pleit ab Na Blanca per aqela radó, et atorg bé qe la pris a muler, e no la e lexada ne e gens d'altra muiler presa,
- 5) ne anc del meu no la gité ne la·n mané exir ne moure. Et é·li tramesses cartes e molts missatges qe ela se·n uingés deués mi et el meu, e ela
- 6) anc fer non·o uolg. E pus ela fer non·o uolg per mi, prec-uos séiner qe la·m fazats tornar et estar ab mi. E segons los clams qe ela à feits de mi, e segon
- 7) lo respost qe io·i faz, no coneg qe obs aia pleit entre mi ne ela, ne qe de re aiam a pleideiar. E si uós, séiner, conexets qe azò bast a mi, prec-uos, séiner,
- 8) qe no·m fazats anar a Teragona. Car io són de longa terra, et és·me gran enug e gran mal treit l'anar de Teragona; E can io no e lejos autres amics, coman a uós
- 9) et a la uostrā leialtat la mia radó. Però, si uós conexiets qe io n·i aja a·nar ho a trametre mo procurador, uos faz io saber qe a tot dia qe uós me fazats
- 10) saber, de Sancta Maria de setembre ad enant, qe io·i seré e·ma pròpria persona ho·i trametré mo procurador qí tenga mon loc e la mia radó. E per aquest portador d'estes
- 11) letres prec-uos qe·m fazats saber uostr·ardit e uostre respost. He si Na Blanca se·n ue deués mi, no coneg qe negun altre pleit aja obs entre mi ne
- 12) ela. Et a aquel dia qe uós me trametrets, uos faz io saber qe·i seré e·ma pròpria persona, ho·i trametré mo procurador. E no minus creats les letres car no
- 13) són segelades, car sapiats qe no auíem lo segel: E per zo les partesc per letres car no són segellades.⁵⁰

⁵⁰ Al marge inferior del document s'hi poden apreciar la resta d'unes lletres que demostren que era una carta partida. Aquests documents se'n solien expedir dues còpies iguals i originals per poder garantir la seva llegibilitat i demostrar que tots dos documents són autèntics i no han estat manipulats.

Edició

Al onrat pare e seinor An S per la gràcia de Déu archebispe de Teragona de mi En B. de Zaportela saluts et amors. Vid les vostres letres qui·m dixren que vós assignàvets a mi dia lo primer diluns depús Sancta Maria d'agost a Teragona sobre·il feit meu e de la dona Na Blanca. E jo tramís-vos missatge per l'abat de la Portela qe·m enviàssets escrits los clams <clams> qe Na Blanca faïa de mi. Et els clams qe Na Blanca faïa de mi, dix qe era ma muiler e qe jo la avia lexada e qe<*n> avia altra muiler presa. On jo dig a vós e·us faz saber qe jo no vul entrar em·pleit ab Na Blanca per aquela radó, et atorg bé qe la pris a muiler, e no la e lexada ne e gens d'aultra muiler presa, ne anc del meu no la gité ne la·n mané exir ne moure. Et é·li tramesses cartes e molts missatges qe ela se·n vingés devés mi et el meu, e ela anc fer non·o volg. E pus ela fer non·o volg per mi, prec-vos séiner qe la·m fazats tornar et estar ab mi. E segons los clams qe ela à feits de mi, et segon lo respot qe jo·i faz, no coneg qe obs aja pleit entre mi ne ela, ne qe de re ajam a pleidejar. E si vós, séiner, conexets qe azò bast a mi, prec-vos, séiner, qe no·m fazats anar a Teragona, car jo són de longa terra, et és-me gran enug e gran mal treit l'anar de Teragona; e can jo no é lejos autres amics, coman a vós et a la vostra leialtat la mia radó. Però, si vós conexiets qe jo n·i aja a·nar ho a trametre mo procurador, vos faz jo saber qe a tot dia qe vós me fazats saber, de Sancta Maria de setembre ad enant, qe jo·i seré e·ma pròpria persona ho·i trametré mo procurador qui tenga mon loc e la mia radó. E per aquest portador d'estes letres prec-vos que·m fazats

saber vostr·ardit e vostre respost. He si Na Blanca se·n ve devés mi, no coneg qe negun altre pleit aja obs entre mi ne ela. E a aquel dia qe vós me trametret, vos faz jo saber qe·i seré e·ma pròpria persona, ho·i trametré mo procurador. E no minus creats les letres car no són segelades, car sapiats qe no avíem lo segel; e per zo les partesc per letres car no són segellades.

11.4 Sentència A del Jutge Arnau de Berenguer

Signatura:

Barcelona, Biblioteca Nacional de Catalunya, B.C.

Pergamí núm. 1905.

Data: 30, novembre, 1240

Pergamí: 74 x 155 mm.

Regest:

Sentència d'Arnau Berenguer, jutge comissionat de Pere de Miramon, que condemna Pereta d'Anell a satisfer cada any un anyell magenc a Santa Maria d'Organyà.⁵¹

Nota:

Aquest document té dues còpies. Totes dues estan custodiades per la Biblioteca Nacional de Catalunya. Aquí presentem la que està amb millor estat de conservació.

Nombre d'abreviatures:

El document té 94 abreviatures.

⁵¹ Regest extret del llibre: MIRET, Joaquim, *Patrius sermo. Documents en català vulgar del temps del rey en Jaume I*, a "Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana", vol.I, Barcelona, 1906, pàg. 524.

Transcripció modificada:

- 1) Coneguda cosa sie qom la cosa *qe* és encerqada entre le eccl^{ésia} *de* Organà, demanant *de* la
- 2) una part son dret, e na *Pereta de* Annel *del* altra, *defenent* lo seu, *de* .I. magenc. lo qal la eccl^{ésia}
- 3) ia dita *demane* a na *Pereta qe* li *deu* fer quiscú an, e na *Pereta* nege e dit *qe* no, et *per* açò
- 4) io Arnau Berenguer, juge establid en aquesta cosa *per* en *Pere de* Miramon, senior *de* la dita *Pereta*,
- 5) uedent et oent diligentment en aquesta cosa *de* qascuna part totes les raons e les alle-
- 6) gacions e les atestacions, et encerqeda *ueritad de* totes les parz diligentment ab consel
- 7) *de* sauis, dig jujan *per* dret *qe* l mas *de* na *Pereta de* Annel e cels qi aqel mas tenran ad enant,
- 8) donen lo dit magenc a la eccl^{ésia} ia dita *de* Organà qascú an, et absoluu la eccl^{ésia} ia dita
- 9) d'Organà *de* totes despeses, e condene la dita *Pereta* en totes despeses.
- 10) Actum est hoc pridie Kalendas decembris anno Domini MCCXXL. Signum Arnaldi Berengarii, iudicis istius cause.
- 11) Sig+num Petri, presbiteri de Cabou. Sig+num R textoris de Pujal. Sig+num Arnaldi Calbet dez
- 12) Pujal. Bernardi de Ortoneda scripsit precibus predicti iudicis et hoc sig+num posuit.

Transcripció a cura de Joaquim Miret: MIRET, Joaquim, *Patrius sermo. Documents en català vulgar del temps del rei en Jaume I*, a “Primer Congrès Internacional de la Llengua Catalana”, vol.I, Barcelona, 1906, pàg. 524.

Coneguda cosa sie qom la cosa que es encerqueda entre le ecclesia de Organya, demanant de la una part son dret, e na Pereta de Annel de l.altra, defenent lo seu, de .I. magenc, lo qual la ecclesia ia dita demane a na Pereta qui li deu fer quiscun an, e na Pereta nege e dit que no, et per açó io Arnau Berenguer, judge stablid en aquesta cosa per en Pere de Miramon, senior de la dita Pereta, vedent et oent diligentment en aquesta cosa de quiscuna pat totes les raons e les allegacions e les atestacions, et encerqueda veritad de totes les partz diligentment ab consel de sauis, dig iurant per dret que.l mas de na Pereta de Annel e cels qui aquel mas tenran adenant, donen lo dit magenc a la ecclesia ia dita de Organya quiscun an, et absoluu la ecclesia ia dita de Organya de totes despeses, e condemne la dita Pereta en totes despeses. Actum est hoc pridie kalendas decembris anno Domini .MCCXXL. Signum Arnaldi Berengarii, iudicis istius cause. Sig+num Petri, presbiteri de Cabou. Sig+num Arnaldi Textoris. Sig+num Arnaldi Calbet des Pujal. Bernardus de Ortoneda scripsit precibus predicti iudicis et hoc sig+num posuit.

11.5 Causa entre Berenguer de Tarn i Ramon de Camp

Signatura:

Barcelona, Biblioteca Nacional de Catalunya, B.C.

Pergamí núm. 1987.

Data: 25 o 26, ? ,1243

Pergamí: 126 mm x 132 mm.

Regest:

Causa entre Berenguer de Tarn, lloctinent del prior de Santa Maria d'Organyà, i Ramon de Camp, del Pujol d'Organyà, sobre prestació d'una espatlla de vaca. ⁵²

Nombre d'abreviatures:

El document té 151 abreviatures.

⁵² Regest extret del llibre: MIRET, Joaquim, *Patrius sermo. Documents en català vulgar del temps del rey en Jaume I*, a "Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana", vol.I, Barcelona, 1906, pàg. 524.

Transcripció modificada:

- 1) Confenço fo entre .n Berenguer de Tarn, tinent log del prior d'Organà e d'en Ramon dez Camp dez Pujal d'Organà, ço és a saber la par[t]
- 2) d'en Berenguer de Tarn qe era demanant, a Ramon dez Camp per raó de l'eglésia d'Organà, ço és a saber d'una espalla de vaca, la qal los ca-
- 3) nonges de Sancta Maria d'Organà deuen auer segons la costum de la terra, si tant és per auentura qe alcuna bestia bouina mor per alcuna
- 4) rao hel dit mas de Ramon dez Camp, la qal cosa fo contrestada per Ramon dez Camp, qe dix qe no ere tengud de donar aqela espalla perq[è]
- 5) qan ere franch d'aqela cosa, és qe no auie uist ni oid qe aqel alberg l'agés donada, e la qal cosa atorga plus qe .VII. besties
- 6) bouines auie mortes en aqel alberg, pos hel i fo e qe no n'auie donad deguna, per la qal cosa Berenguer de Tarn demane per si e per los
- 7) seniors de l'eglésia d'Organà qe aqueles .VII. espalles sien a hel restituides, així qom dret ó uol. E sobre acço amdues les pa-
- 8) rts renunciaren. D'on io, n'Amigó Cortid, establid juge per en Berenguer de Tarn, tenent log del prior, uistes e oides les raons
- 9) e les enqestions e les allegacions de qascuna part e d'el altra, dig per dret sobre la sentència la qal ere donada per altre juge en-
- 10) tre amdues les parts en aqest pleid, qe l dit Ramon prou bastantment en aqela dita franchea, la qal hel á confessada qe a d'a-
- 11) qela espalla, de la qal cosa deim qe si hel prouar pod bastantment, qe sie absolt, e si tant és qe prouar no pod la dauant dita fran-
- 12) [chea], deim per dret qe sie tengud de dar al dit e Berenguer de Tarn la dauant dita espalla, e qe sien esmenades aqueles .VII. espalles
- 13) qe al a confessades e deim qe [per dret q]e [l]es [con]fessions les qals són feites per raó d'aqest pleid al dit en Berenguer de Tarn iuiant-
- 14) ment. Actum est hoc .XI. kalendas [Domin]o Domini .MCCXLIII.

Transcripció a cura de Joaquim Miret: MIRET, Joaquim, *Pro Sermones Plebeicos*, a "Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona", vol. VII, Barcelona, 1913-1914, pàgs. 182-184.

Contenço fo entre .n Berenguer de Tarn, tinent log del prior d'Organa e den Ramon dez Camp d'Organa, ço és a saber la part den Berenguer de Tarn que era demanant, a R. dez Camp per rao de l.eglesia d'Organa, ço és a saber d.una espalla de vaca, la qual los canonges de Sancta Maria d'Organa deuen aver segons la costum de la terra, si tant és per aventura que alcuna bestia bovina mor per alcuna rao hel dit mas de R. dez Camp, la qual cosa fo contrestada per R. dez Camp, que dix que no era tengud de donar aquela espalla perque ere franch d.aquela cosa, e que no avie vist ni oid que aquel alberg l.agés donada, e la qual cosa atorga pl.. que .VII. besties bovines avie mortes en aquel alberg pos heliso(sic) e que no n.avie donad delguna. Per la qual cosa Berenguer de Tarn deman per si e per los seniors de l.eglesia d'Organa que aqueles .VII. espalles sien a hel resituides, axi qom dret ó vol. E sobre acço amdues les parts renunciaren. D.on io, n.Amigó Cortid, establid iuge per en Berenguer de Tarn, tenent

log del prior, vistes e oides les raons e les enquestions e les allegacions de quiscuna part e del altra, dig per dret sobre la sentencia la qual ere donada per altre iuge entre amdues pes parts en aquest pleid, que.l dit R. prou bastantment en aquela dita franchea, la qual hel á confessada que a d.aquela espalla, de la qual cosa diem que si hel provar pot bastantment, que sie absolt, e si tant és que provar no pod la davant dita fran[chea], diem per dret que sie tengud de dar al dit Berenguer de Tarn la davant dita espalla, e que sien esmenades aqueles .VII. espales que al(sic) a confessades e diuen [...missions] les parts son feites per rao d.aquest pled al dit en Berenguer de Tarn iutiant ment. Actum est hoc .XI. kalendas [...]o Domini .MCCXLIII. Sense cloure.

11.6 Lletra d'en B. de Lliri

Signatura:

La Seu d'Urgell, Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell, A.C.U.

Any: 1251

Pergamí: 117 mm x 226 mm.

Regest:

Lletra d'en B. de Lliri, procurador del Bisbe en Ponç de Vilamur, amb la qual el posa al corrent d'algunes coses i li recomana ço que deu fer.⁵³

Nombre d'abreviatures:

El document té 269 abreviatures.

⁵³ Regest extret del llibre: PUJOL, Pere, *Documents en vulgar dels segles XI, XII & XIII procedents del Bisbat de la Seu d'Urgell*, Barcelona: Palau de la Diputació, 1913, pàgs. 25-27.

[illegible]

Transcripció modificada:

- 1) Al onrad pare e seignor en Ponz per la gràcia de Déu bispe d'Urgel, de mi .B. de Lirii humil seruidor uostre. Salut e amor besan uostres mans e uostres peus. Fem uos saber, qe nos
- 2) som sans e alegre la mercè de Déu, la cal cossa uolriem oir de uos e més de ucer. Fem uos saber qe nos entram aperosa .X. dies enans de Carnestoltes dauent en .R. de Ceruera,
- 3) en .G. .B., en .A. de Querol, no·i foren sino .II. dies enans qe nos entraren dauant. Lo seignor apostoli e dauant totz los Cardenals ab lo bispe de València, qe us·ne en contra,
- 4) així com pot en tot segle els preicadors totz els templers, els qe aduxeren letres del fals archebisbe qe·re mort, qe deien qe la gleia d'Urgel ere en gran mal per fali-
- 5) ment de pastor, e qe i·auie obs corretio en lo cap, en los membres, e del sagristà de Girona. E uinguen tuit dauant l'apòstoli e soplicaren qe·ls ois e qe·ls fees oir a totz lo[s]
- 6) cardenals, e qe·ls asseguràs qe no preessen mal per los uostres amics de corte el oi·ls. E preposaren així com io us diré. Primerament dixeran qe uos erez homicida e qe erez
- 7) de florator uirginum, e qe auietz pus de .X. fils, e qe·ls heratauetz de la honor de la gleia, e qe auietz feita moneda falsa, e qe auietz mal mes del bispat ben la
- 8) meitat, e qe auiets iagut ab uostra sor, e ab uostra cossina germana, e dixeran qe .P. Gerau ere uostre fil, e qe·l auietz heretat del castel de Archez, e moltes
- 9) altres coses, i·e feeren petitió d'enquisitio, e no·ls uolgeren oir ans los ne gitan del palau aontadament. Puis procurà lo bispe de València qe agessen oidor enpe-
- 10) traren. En .P. Capoixo, lo cardenal, e·sapiatz qe enqara no an feit res ni faran d'aquí enant si Déus o uol, e deim uos, e conseillam uos per bon conseil, qe uos an suos
- 11) possetz ab totz uostres enemics, e qe aqestz facatz anar ahontadament, e qe us percacetz com puxatz seruín la cort, e així uenerem los totz e de[...] del bispat [...]
- 12) peniora ca ela, e qe uos·ne siatz honrat qe no·n podetz iaquir a uostres parentz. Estirs deim uos qe facatz saber a·n .A. de Mosset qe si passen per Rosseillo qe no fal[e]
- 13) qe no sien pres, e qe perden tot quant duran, e si passen per la terra del Comte de Foix qe·n estie a esquira .B. de Vilamur, e qe·ls peceig totz qe puix ben farem dret
- 14) qe així o féu fer l'archebisbe de Bordel enqara no le·n an dit mal el de ses mans nocis .I. clerge enqara earchebispe, e fedo saber a·n .P. de Vilamur e al Comta
- 15) [de] Paillars si passarien per lur terra e no·n estorcen per nuilla guissa, e si podetz fer fer mal al temple alcu uostre amic qe ofacats qe·l maestre del temple
- 16) en .G. de Cardona escrise contra uos a l'apòstoli, e uos auetz parentz e nabots facen mal e uos sofrít los cobertament, qe puix siretz bispe mal grat
- 17) de totz uostres enemics entremetet uos com siruats la cort, e qe pagetz los mercaders e qe us entremetatz de bels .II. cauals qe auem couengut a .I. nebot
- 18) del apòstoli qui·ns aiude així com pot. E uistes les letres no facats sinó trametre, esfirts dien qe sots periur. Estirs an dit qe uos auestz feita sesió
- 19) perestirs sapiatz qe·l sagristà de Tarragona s'enté a cab e a col ab uos de feit e de paraula, en tal guissa qe uos deuetz amar el e les sues coses.

- 20) Euul qe·n facatz semblant al prior son frare, e qe·l honretz en co qe puxats e tingatz totz los canonges en pau aqesta saon d'ara qe sapiatz qe nos uos hon-
- 21) rarem d'aqestz si Déus o uol. Perestirs lartache de [tode...a] se·n està qe a descubert nostre aul loc estirs està ab lo bispe, e no·l tenim en bon eiut. [Perestirs]
- 22) lo procurador del bispe de Zaragoza, uostre nebot, no se contrari així com pot per nom .P. .G. e trametet ne letres al bispe de Zaragoza sis fa ab son
- 23) conseil. Estirs del feit d'en .G. de Jouetre fem·o així com podem ei en .J. Danurri per el està ab uostre enemies, erenges ab els on nos uos deim qe us prenatz zo
- 24) qe és a la sed, qe ai també pleit nos aurem així com així etrametet nos les actes del pleit d'en Jouetre, e aqeles d'en .R. de Ceruera del artiachonat com fo cit-
- 25) tat, ni com donàs la sentència tot co qe·n fo qe mestre Andreu lo uol tenir en cort lo pleit. El fa procurador lo degà d'Urgelet a conseil de uos. E donan
- 26) uos per conseil dret qe facatz possar lo degà ab lo [...] prior. Estirs sapiatz qe nos auem totz dies .VI. auocatz e mestre Andreu qe·n fa gran missió per uos
- 27) one obs qe Lli emenatz. E jo sapiatz qe fui robat e perdí tot quant portaua de les letres enfora, e mestre Andreu donem co qe obs me. E an dit a l'a-
- 28) pòstoli qe maior mal a feit en .P. de Vilamur a la gleia qe no auie lo Comte de Foix, e uolien enpetrar contra el, si no qe nos los nestam certz on el nos
- 29) trametre .I^a. procuratio. Estirs nos trametem letres al prior, e al sagristà, e als canonges qe aqestz dien gran mal d'els en cort com so fan. Per ço, que mils se tingen ab uos e uistes les letres trametet nos uostra uolontat. Datum apud Perusiur in uigilia Natalis Domini.

Transcripció a cura del mossèn Pere Pujol: PUJOL, Pere, *Documents en vulgar dels segles XI, XII & XIII procedents del Bisbat de la Seu d'Urgell*, Barcelona: Palau de la Diputació, 1913, pàgs. 25-27.

Alonrad pare esemnor en Ponz per la gracia dedeu bispe durgel demi B de lru humil seruidor uostre Salut eanor besan uostres mans e uostres peus. Iem uos saber que nos ² som sans e alegre la merce dedeu la cal cossa uolriem on de uos emes de uer femuos saber que nos entram aperiola x dies enans de carnestoltes clauent en R de ceruera ³ en G B en A de que-
 nol noi foren sino ii dies enans que nos entraren dauant lo sem-
 nor apostoli edauant totz los Cardenals ab lo bispe de valentia
 queusne encontra ⁴ així com pot en tot segle els preicadors totz
 els templers els que aduxeren letres del fals archebisbe quere
 mort que deien que gleia duigel eic en gran mal per fali ⁵ ment
 de pastor eque iauie obs conetio en lo cap en los membres edel
 sagrista de girona E uinguen tuit dauant lapostoli eoplicaren
 quels ois equels fees oir a totz los ⁶ cardenals equels asseguras que
 no peressen mal per los uostres amics de cort el ois Epreposaren
 així com ious dire Primerament dixerem que uos eietz homicida
 eque eretz ⁷ deflorator uirginum eque auets pus de x fils equels
 heretauetz de la honoi dela gleia eque auetz feita moneda falsa
 eque auetz mal mes del bispaf ben la ⁸ meitat eque auets rigut
 ab uostia sor eab uostra cossina germana edixeien que P ge-

iau ere uostre fil equel auetz heretat del castel de archez emoltes
 7 | altres coses eferien petito denquisito enols uolgueren oir
 ans los ne gitan del palau aontadament Puis procura lo bisbe
 de valentia que agessen oidor enpe¹⁰ tiaren En P capoixo
 lo cardenal esapiatz que enquera no an feit res ni faran daqui
 enant si deus ouol edeim uos aconseillam uos per bon conseil
 que uos ansuos¹¹ | possetz ab totz uostres enemics equel aque-
 facatz anar ahontadament equens percacets com puxatz seiui
 la cort eaixi uencrem los totz e deco del bispat metet¹² | pennoia
 ca ela equel uosne siatz honrat. que non podetz iaqui auostres
 parentz Estirs deim uos que facatz saber an A demosset que
 si passen per roseillo que no fale¹³ | que no sien pres equel perden
 tot quant duran e si passen per la terra del Comte de foix quen
 estie acsquia B deuilamur equels peceig totz que puix ben fa-
 rem dret¹⁴ | que aixi ofeu fer larchebisbe de bordel enquera nolen
 an dit mal el de ses mans nocis i clergue enquera earchebispe
 efedo saber an P. deuilamur eal Comta¹⁵ | de paillais si passa-
 rien per lur terra enon estorcen pernuilla guissa esi podetz fei
 fer mal al temple alcu uostre amic que ofacats quel maestre del
 temple¹⁶ | en G de cardona escriue contra uos alapostoli euos

auetz parentz enabotz facen mal euos sofrit los cobertament que
 puix siretz bispe mal grat¹⁷ | de totz nostres enemics entremetet
 uos com siruats la cort equel pagetz los mercaders equens entre-
 metatz de bels ii cauals que auem couengut a i nebot¹⁸ | del
 apostoli quins aiude aixi com pot eustes les letres no facats sino
 tramette estus dien que sots periur. Estirs an dit que uos auestz
 feita seio¹⁹ | Perestirs sapiatz quel sagista de tarragona sente
 acab cacol ab uos de feit ede paraula en tal guissa que uos deuetz
 amar el eles sues coses²⁰ | Euul quen facatz semblant al prior son
 frare equel honietz en co que puxats etingatz totz los canonges
 en pau aquesta saon dara que sapiatz que nos uos hon²¹ | rarem da-
 questz si deus ouol Perestirs latriache de (tode a) sen esta que
 adescubert nouste aul loc estirs esta ab lo bispe enol tenim en
 bon eint Perestirs²² | lo procurador del bispe de zaragoza uostre
 nebot nose contian aixi com pot per nom P G etrametet ne
 letres al bispe de zaragoza sis fa ab son²³ | conseil Estirs del feu
 den G de jouene femo aixi com podem ei en J danurri per el
 esta ab uostres enemics etenges ab els on nosuos deim quens

prenatz zo²⁴ | *que* es alased *que* atambe pleit nos aurem aixi com
 aixi etrametet nos les actes del pleit den Jouerre eaqueles den
 R de ceruera del atiaconat com fo cit²⁵ | tat ri com donas la sen-
 tentia tot co *quen* fo *que* maestre Andreu lo uol tenir en cort
 lo pleit El fa procurador lo dega durgelet a conseil de uos. E do-
 nant²⁶ | uos *per* conseil dret *que* facatz possar lo dega ab lo prior
 Estns sapiatz *que* nos auem totz dies vi auocatz e maestre
 andreu *quen* fa gran mesio *per* uos²⁷ | one obs *que* li emenatz
 Ejo sapiatz *que* fui iobat eperdi tot quant portaua de les letres
 enfora emaestre andreu donem co *que* obs me E an dit ala²⁸ | pos-
 toli *que* maiori mal afeit en P. deuillamur ala gleia *que* no aue
 lo comte de foix euolien empetrai contra el sino *que* nos los nes-
 tam certz on el nos²⁹ | trametre i^a procuatio Estns nos tramet-
 em letres al prior eal sagrista eals canonges *que* aquestz dien
 gran mal dels encoit com so fan *Per* co *que* i mls se tinguen
 ab uos eustes les letres trametelns uostria uolontat Datum
 apud Perusum in uigilia Natalis DOMINI